

ISSN 1512-4169

მედიცინის და მენეჯმენტის თანამედროვე პრობლემები

ყოველკვარტალური, საერთაშორისო, რეცენზირებადი, რეფერირებადი
სამეცნიერო შრომათა კრებული

MODERN ISSUES OF MEDICINE AND MANAGEMENT

Quarterly, International, Refereed, Peer-reviewed
Collected Scientific Works

СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ МЕДИЦИНЫ И МЕНЕДЖМЕНТА

Ежеквартальный, международный, рецензированный, реферированный сборник
научных трудов

№ 3 (11) 2017

თბილისი

მთავარი რედაქტორისაგან

ძვირფასო კოლეგებო! შემოთავაზებული სამეცნიერო ნაშრომთა კრებული განკუთვნილია მედიცინის, ეკონომიკის, მენეჯმენტის, სპორტული მედიცინისა და სხვა დარგის სპეციალისტებისათვის, რომლებიც დაინტერესებულნი არიან მედიცინისა და მენეჯმენტის თანამედროვე პრობლემების კვლევითა და შესწავლით.

ჩვენ ვიმედოვნებთ, რომ ავტორთა მიერ წარმოდგენილი შრომები ხელს შეუწყობს ამ მიმართულებათა სამეცნიერო პოტენციალის გაძლიერებას.

მარინა ფირცხალავა,
ბიოლოგიურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი,
უნივერსიტეტ გეომედის რექტორი

სამეცნიერო-სარედაქციო კოლეგია

მთავარი რედაქტორი - პროფესორი მარინა ფირცხალავა

მთ. რედაქტორის მოადგილეები - პროფესორები: თამარ ოქროპირიძე, გურამ ამყოლაძე

პასუხისმგებელი რედაქტორი - იოსებ ბოლოკაძე

კოლეგიის წევრები: პროფესორები - თინათინ ბოჭორიშვილი, დავით ჭავჭავანიძე, უილიამ ტოსკანო (აშშ), ჯოვანი როვიელო (იტალია), რუდიგერ ანდრეზენი (გერმანია), მერაბ მირცხულავა, თეიმურაზ თავხელიძე, ნურეთინ კუნეში (თურქეთი), ლელა აფციაური, მამანტი როგავა, გურამ ხასია, რევაზ ლორთქიფანიძე, სტეფან ლაპრიჩი (საფრანგეთი), მანანა ცერცვაძე, ლეილა წაქაძე, ნინო მოწონელიძე, ლალი ალადაშვილი, დავით გორდელაძე, რუსუდან ქუთათელაძე, ფრანჩესკო მიორინი (იტალია), ანზორ აბრალავა, არჩილ ცერცვაძე, ჯემალ მაგანია, მაია ლომსაძე-კუჭავა, ნანული ღიბრაძე, ევგენი ბარათაშვილი, გივი ვაშალომიძე (გერმანია).

Scientific Editorial Coeigiums

Editor-in-Chief Professor Marina Pirtskhalava, Rector of University Geomedi

Deputy Editor-in-Chief – Professors: Tamar Okropiridze, Guram Amkoladze

Managing Secretary – Ioseb Bolokadze

Members of collegiums: Professors - Tinatin Bochorishvili, David Chavchanidze, William Toscano (USA), Giovanni Roviello (Italy), Rudiger Andezen (Germany), Merab Mirtskhulava, Teimuraz Tavkheldidze, Nuretin Kunesh (Turkey), Lela Aptsiauri, Mamanti Rogava, Guram Khasia, Revaz Lortkipanidze, Stephan Laprich (France), Manana Tsertsvadze, Leila Tsakadze, Nino Motsonelidze, Lali Aladashvili, Davit Gordeladze, Rusudan Kutateladze, Anzor Abralava, Francesco Miorini (Italy), Archil Tsertsvadze, Jemal Dzagania, Maia Lomsadze-Kutchava, Nanuli Ghibradze, Evgeni Baratashvili, Givi Vashalomidze (Germany).

Научно-редакционная коллегия

Главный редактор – Профессор, Марина Пирцхалава

Заместители гл. редактора – Профессора: Тамар Окропиридзе, Гурам Амколадзе

Ответственный редактор – Иосеб Болокадзе

Члены коллегий: Профессора - Тинатин Бочоришвили, Давид Чавчანიძე, Виллиам Тоскано (США), Джовани Ровиел (Италия), Рудигер Андресен (Германия), Мераб Мирцхულავა, Теймураз Тавхелиძე, Нуретин Кулеш (Турция), Лела Афциაური, Маманти როგავა, Гурам Хасია, რევაზ ლორდკიპანიძე, Стефан Лапричи (Франция), Манана Церцვაძე, Лейლა Цაკაძე, Нино Моцონელიძე, Лали Аладашвили, Давид Горгელაძე, Русудан Кутателაძე, Франческо Миорини (Италия), Анзор Абралава, Арчил Церцვაძე, Джемал Дзагания, Мая Ломсадзе-Кучава, Нанули Гибрадзе, Эвгений Бараташвили, Гиви Вашаломидзе (Германия).

სარჩევი

1. მედიცინა	7
იოსებაძე თ. - ზღაპრით-კოგნიტურ-ბიჰევიორალური თერაპია (ზკბთ), როგორც ჯგუფური ფსიქოთერაპიის მეთოდი შიზოფრენიის მქონე პაციენტებისთვის	8
დუმბაძე მ., ლორთქიფანიძე მ. - ჟანგვითი პროცესებისა და აზოტის ოქსიდის როლი ბრონქული ასთმის პათოგენეზში	21
ცქიტიშვილი ლ., კოპტონაშვილი ლ. - ანტიბიოტიკების ევოლუცია და მიკრობების მდგრადობის „ევოლუცია“	30
2. ჯანდაცვა	37
დოლიძე ი. - ვალეოლოგია და ჯანდაცვის ახალი პარადიგმა	38
ლინდსი ვამპლერი ¹ , ბრაიანა ჰოგლენი ¹ , ოლუომა ეკეზი-ფრენსის ¹ , კრისტინ სუნაჯდერი ¹ , მარინა ფირცხალავა, ლელა აფციაური, მერაბ მირცხულავა, ეკატერინე მოწონელიძე - ფსიქიკური ჯანმრთელობის აღწერილობითი ანალიზი და რეპროდუქციული ჯანდაცვის ხელმისაწვდომობა იძულებით გადაადგილებულ ქალებს შორის საქართველოს იგპ ბანაკებში	45
3. ჯანდაცვის მენეჯმენტი.....	54
ლორთქიფანიძე რ. - მენეჯმენტის სრულყოფის თეორიული საფუძვლები (ქსელური დელეგირების კონკურენტუნარიანობა და ეფექტიანობა)	55
გვაჯაია ლ. - მარკეტინგის მართვა ინოვაციურ სფეროში	61
4. ეკონომიკა	68
ლომაია ც., ლავგილავა ე. - ადამიანური რესურსების შერჩევისა და განვითარების პრობლემები და გამოწვევები საქართველოში შპს "ჯორჯიან უოთერ ენდ ფაუნდის" და სს "თელასის" მაგალითზე	69
5. სამართალი	82
დაუთაშვილი პ. - სისხლის სამართლის კანონის რეტროაქტუალობის პრინციპი დანაშაულის კვალიფიკაციისა და სასჯელის შეფარდების საკითხებში	83
6. კომპიუტერული ტექნოლოგიები	92
ხიპაშვილი ი. - ფსიქოფიზიოლოგიური კომპიუტერული ტესტების გამოყენება 12-14 წლის არასპორტსმენტა და სპორტსმენ-ფეხბურთელთა მხედველობითი რეაქციის შეფასებისთვის და კორექტირებისათვის	93
7. ისტორია	104
ჩიქოვანი პ. - ქართული სახელმწიფოს ეროვნული პოლიტიკა და საქართველოში მცხოვრები ეროვნული უმცირესობები. ნაწილი 2, რელიგიები საქართველოში	105

Content

1. Medicine	7
Iosebaze T. – Fairy-tale CBT (FCBT) model as a method of group psychotherapy of patients with schizophrenia	8
Dumbadze M., Lortqifanidze M. - The role of oxidative processes and nitrogen oxide in Bronchial asthma pathogenesis	21
Tsqitishvili L., KoptonaShvili L. - Evolution of antibiotics and resistance of microbes	30
2. Health care	37
Dolidze I. - Valeology and public health nev paradigm	38
Lindsay Wampler ¹ , Brianna Hoglen ¹ , Oluoma Ekezie-Francis ¹ , Kristin Sznajder ¹ , Marina Pirskhalava, Lela Aptsiauri, Merab Mirtskhulava, Ketrine Motsonelidze - A Descriptive Analysis of the Mental Health and Access to Reproductive Healthcare among Internally Displaced Females in Georgian IDP Camps	45
3. Healthcare Manajment	54
Lortkipanidze R. - Theoretical Bases of Management Perfection(Competitiveness and Efficiency of Network Delegation)	55
Gvajaia L. - A Management of Marketing in an Innovation Field	61
8. Economic	68
Lomaia Ts., Lagvilava E. - Problems of Selecting and Developing Human Resources and Challenges for Georgia on the Example of Georgian Water and Power LLC and Telasi JSC	69
4. Justice	82
Dautashvili P. - Criminal law's principle of retroactivity is crime Qualifications and sentencing issues	83
5. Computer Texnology	92
Khipashvil I. - The Use of Computer Testing for Assessment and Correction of Visual Reaction in 12-14-Year-Old Non-Sportsmen and Sportsmen Football Players	93
6. History	104
Chiqovani P. - National Policy of Georgian State and ethnic minorities living in Georgia, Part II, Religions	105

Содержание

1. Медицина	7
Иосебадзе Е. - Модель Сказочно-Когнитивной-Бихевиоральной Терапии (СКБТ), как метод групповой психотерапии страдающих шизофренией	8
Думбадзе М., Лорткипанидзе М. - Роль окислительных процессов и оксида азота в патогенезе бронхиальной астмы	21
Цкитишвили Л., Коптонашвили Л. – Эволюция антибиотиков и "эволюция" устойчивости микробов	30
2. Здоровоохранение	37
Долидзе И. - Валеология и новая парадигма здравоохранения	38
Линдсей Уэмплер ¹ , Брианна Хоглен ¹ , Олуома Экези-Фрэнсис ¹ , Кристин Сзнаджер ¹ Пирцхалава М., Артѐури Л., Мирцхулава М., Моцонелидзе К. - Описательный анализ психического здоровья и доступа к репродуктивному здравоохранению среди вынужденных переселенцев в грузинских лагерях ВПЛ	45
3. Менеджмент здравоохранения	54
Лордкипанидзе Р. - Теоретические основы совершенствования менеджмента (Конкурентоспособность и эффективность сетевого делегирования)	55
Гваджаиа Л. - Управление маркетингом в инновационной сфере	61
4. Экономика	68
Ломаиа Ц., Лагвилава Е. - Проблемы выбора и развития людских ресурсов и вызовов для Грузии на примере ООО «Грузинская водно-энергетическая компания» и АО «Теласи»	69
5. Правосудие	82
Дауташвили П. - Принцип ретроактуальности уголовного закона по вопросах квалификации преступления и в применении наказания	83
6. Компьютерные технологии	92
Хипашвили И. А. - Применение психофизиологических компьютерных тестов для оценки и корректировки зрительной реакции среди спортсменов и спортсменов-футболистов 12-14 лет	93
7. История	104
Чиковани П. - Национальная политика грузинского государства национальных меньшинств, проживающих в Грузии, Часть II, Религии	105

მედიცინა

THE FAIRY-TALE CBT (FCBT) MODEL AS A METHOD OF GROUP PSYCHOTHERAPY OF PATIENTS WITH SCHIZOPHRENIA

T. Iosebaze

Tbilisi, Georgia, Psycho-social Rehabilitation Center

Introduction

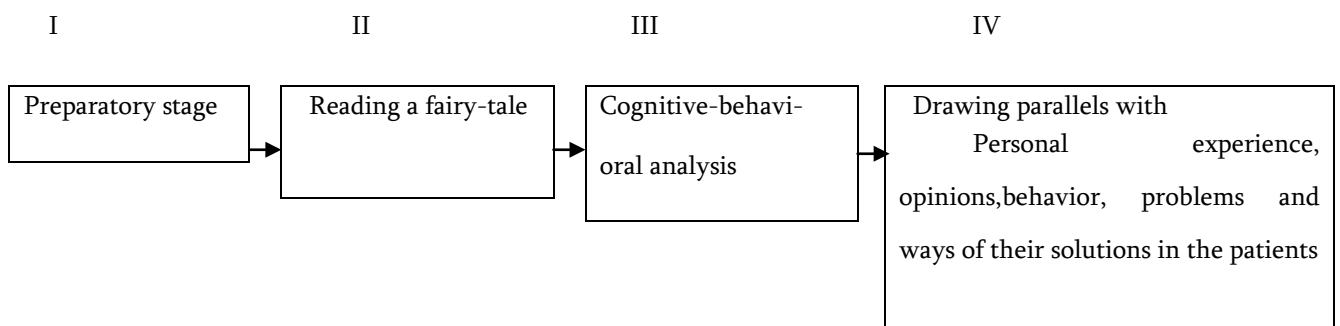
Lately, significant efforts are applied, particularly in Great Britain, to the development of Cognitive-Behavioral Therapy (CBT) with reference to the people suffering from schizophrenia. It should be admitted that these efforts were made not in vain. At present, there are quite a number of scientific works proving the effectiveness of the application of CBT in case of schizophrenia [9].

Basic text

Relying on natural-scientific thinking not only during the cognition of schizophrenia and assessment of the results of the therapy but also during treatment and during psychological intervention, indisputably makes CBT a fairly promising trend in the treatment of schizophrenia. However, it is not so rare that the virtue of something contains in itself demerits. More often than not these shortcomings result from one-sided interpretation and incorrect use of the merit of something. Specifically speaking, science and relevant way of thinking are only one of the ways of cognition and having an influence over reality. We encounter other ways of thinking in various fields of art, religions, and philosophical systems, etc. Our experience of psychotherapeutic and psycho-rehabilitation work with people suffering from schizophrenia, as well as our attempt to apply cognitive-behavioral models during group psychotherapy of schizophrenic patients showed that CBT is in a need of being supplemented with other ways of thinking. We came to the conclusion that fairy-tales should become such a supplement. It is precisely fairy-tales that can smooth over, mitigate the superfluously intellectualized, scientific character of the cognitive-behavioral approach. Therefore, that version of CBT which we tried to develop for schizophrenic patients we named Fairy-tale-Cognitive-Behavioral Therapy (FCBT). Application of fairy-tales, as well as myths, fables, parables, etc.[1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, etc.] in our model endows it with a number of advantages. Out of these advantages we would like to specifically mark out the fact that a fairy-tale makes it possible to mitigate obviously the directive-attacking, excessively intellectualized approach of traditional CBT directed at the change of the patient's beliefs. Any person, whether he is a patient or a psychotherapist himself, as soon as he feels that somebody does not share his beliefs and, moreover, that somebody is trying to change his beliefs, the mechanisms of self-protection are instantly and automatically switched on, endeavoring to defend these beliefs by all possible means. A fairy-tale allows to indirectly, with the help of drawing parallels between the contents of the fairy-tale and personal life experience, come closer to the change of a person's own unreasonable, erroneous beliefs. We assume that this is very important, at least at the initial stage of work with the beliefs of people suffering from schizophrenia. It should be noted that modern orientations in CBT, according to D.Meichenbaum, are deviating

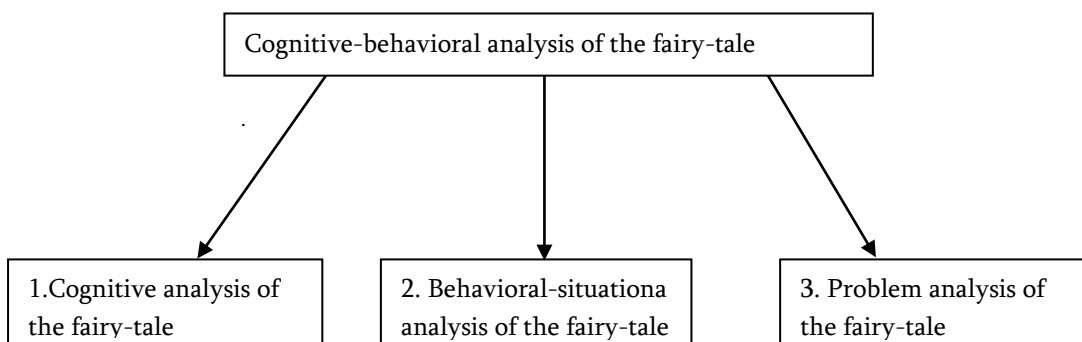
from the rationalistic-objectivistic position of the CBT pioneers. As Neimeyer (1985) and Mahony (1988) noted, "... in the rationalistic approach the client should trace and correct "wrong" or "irrational" beliefs. The psychotherapist assists him to work out a more correct and objective view about reality with the help of logical disputing, instructions and empirical evidence, putting the client's wrong beliefs to test by reality. As opposed to this, modern CBT, being a phenomenological oriented branch of psychotherapy, seeks to investigate the client's world outlook with the help of indirect, reflexive methods. The psychotherapist tries to look at the world with the eyes of the client, instead of disputing or putting his thoughts to interpretation..." [6, pp 186-187]. However, prevailing models of CBT, which are applied by British colleagues in schizophrenia, are based just on the rationalistic-objectivistic position of A.Ellis, A.Beck and others. As shown by studies this approach with reference to schizophrenia may be effectively used; however we believe that it should not be applied during the starting phase nor with all patients and it must be used by psychotherapists who have personality peculiarities similar to A.Ellis and A.Beck. The FCBT is a softer and sparing model and enables either not to use confrontation and strict forms of disputing at all or do it during the final phase of therapy having preliminarily prepared the patient psychologically for that. At the same time, our Model enables us to move gradually from the language of a fairy-tale, which is closer for patients, to scientific language and way of thinking; from the analysis of behavior and problems of the characters of fairy-tales to personal behavior, personal problems and their solution.

The working model of the FCBT in diagram form can be expressed in the following way:

I.Tasks of stage I are: 1) to dispose the patients to a psychological and psychotherapeutic vision of the fairy-tales presented; 2) to familiarize the patients with the FCBT in a general outline;

III In cognitive-behavioral analysis, in its turn, we have marked out the following components:

1. Cognitive analysis of the fairy-tale assumes the identification of the following components:

Cognitive analysis of the fairy-tale

1) The main idea (or ideas) of the fairy-tale.
Other ideas present in the fairy-tale worth paying attention.

2) What psychological senses, meanings are attributed to these or those characters, occurrences and events in the fairy-tale? Is it possible to change the given psychological meanings, senses and if so what ways should be used?
What is it that defines the psychological senses, meanings?

3) What are the beliefs of the characters in the fairy-tale that influence their behavior? What would be the result of the change of the beliefs of the characters in the fairy-tale?
Is it possible to change the beliefs and if so in what way?
What are the given beliefs based on?

4) Irrational, dysfunctional, erroneous beliefs of the fairy-tale characters. Which beliefs of the fairy-tale characters are irrational, dysfunctional, erroneous and why? What are the given beliefs based on? Is it possible to change the beliefs and if so in what way?

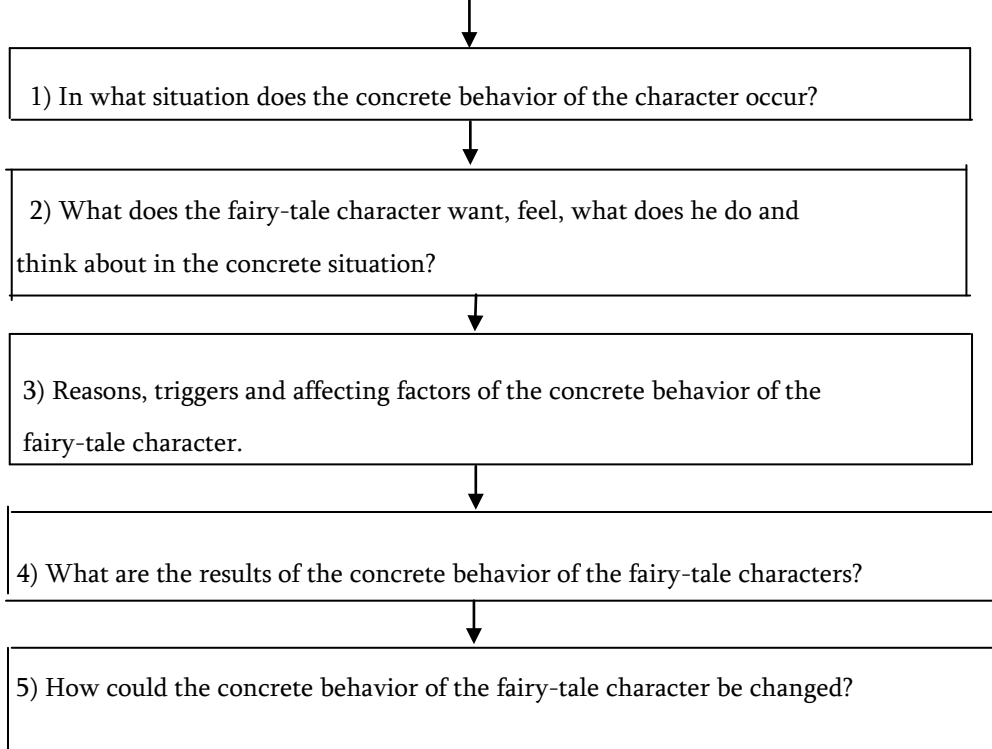

5) What forms and processes of thinking are used by the fairy-tale characters: productive thinking, thinking directed at the results, concrete or abstract thinking, practical or theoretical thinking, positive or negative thinking, associative thinking, autistic thinking, paranoid thinking, systemic or one-sided thinking, hyper-generalized thinking, "leaving aside" and so on.
How do the forms and processes of thinking influence the results obtained by the fairy-tale characters

In connection with cognitive analysis it would be worth noting the following: in contrast to the traditional approach of CBT, which mainly focuses on work with the beliefs of a patient, we focus on work with processes and forms of the thinking of the patient.

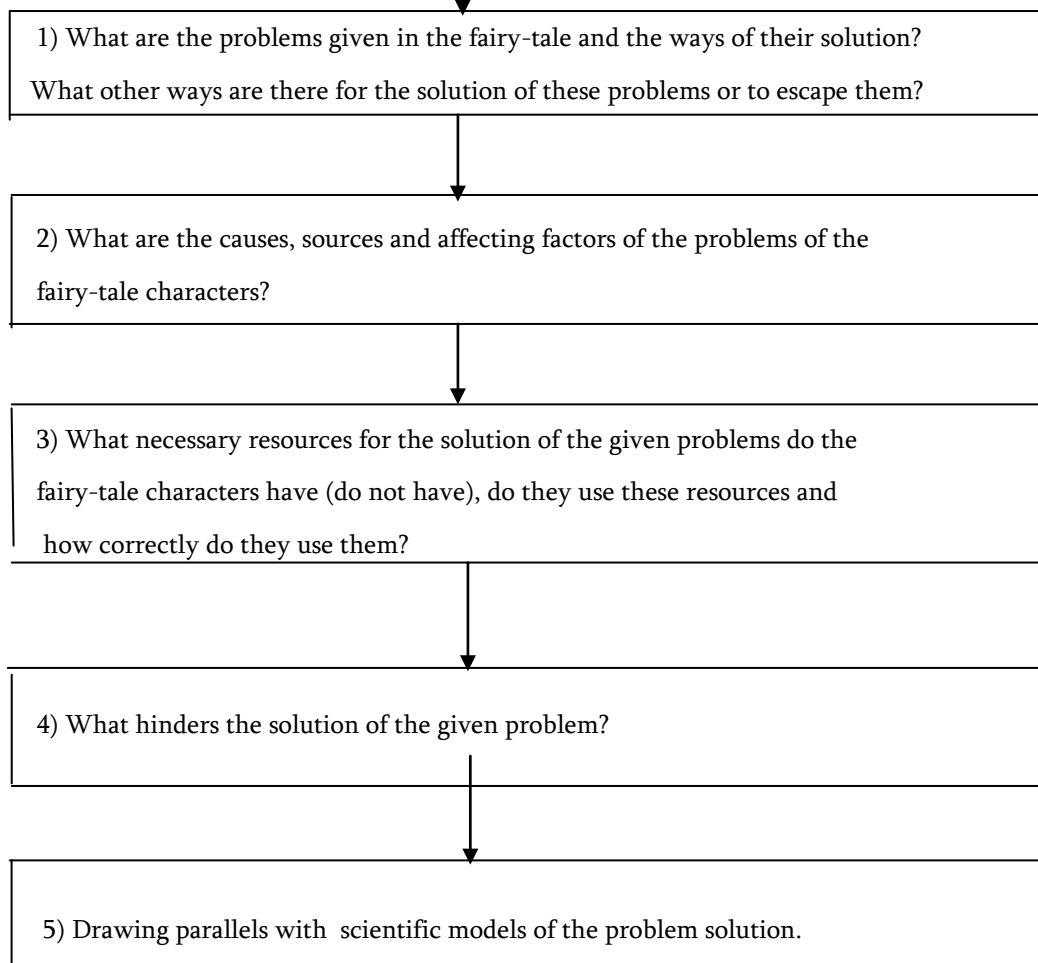
2. In behavioral-situational analysis we have singled out the following components:

Behavioral-situational analysis of the fairy-tale

3. Problem analysis of the fairy-tale involves:

Fairy-tale problem analysis

IV. At the fourth stage an attempt is made to draw parallels with the patient's personal experience, opinions, and behavior in concrete situations, with problems and ways for their solution. Questions similar to these are put to the patients: Did you face any similar occurrence in your life? Did you encounter similar problems? Does the fairy-tale remind you about anything from your life? How would you act in this or that situation given in the fairy-tale? What associations did the fairy-tale evoke in you? Which wishes, emotions, actions, opinions, beliefs, way of thinking of the characters are more understandable and close to you? What does the fairy-tale teach us, and so on?

It should be noted that the present group form of the FCBT is not intended for a profound, intensive working through the concrete problem of a patient. The FCBT is most likely an indirect, oblique, group method of psychological intervention, which, of course could be supplemented with various forms of individual cognitive-behavioral therapy. We believe that the combination of individual CBT and the group FCBT could significantly enhance the effectiveness of the therapy.

For the purpose of illustrating our model of FCBT, we would like to propose an example of its application. In the given case, a Chinese fairy-tale “How the Birds Learned to Build Nests” was used.

Content of the fairy-tale

“Once upon a time the Phoenix summoned birds in order to teach them how to build nests. There gathered a swallow, sparrow, crow, hawk, owl and hen at his call. The Phoenix said:

- Each bird should have its own nest. However, it is not an easy task to learn how to build a nest.

For this one should have much patience, otherwise it won't work.

Hardly had he finished these words when the Hen started nodding and immediately fell asleep.

Neither did the Owl listen to the Phoenix. She goggled at him with her round yellow eyes and thought with annoyance: “The Phoenix's feathers are too motley and his voice is very soft. How can such a handsome one teach anything? There was no use of dragging myself here”.

Here the Owl burst out laughing – you see, it is well known that owls always burst out laughing, if they are not satisfied with something – and flew away.

Meanwhile, the Phoenix continued:

-Before starting to build a nest, one should think about where to build it. It is better to find a branch with three forks in the tree.

Upon hearing this, the Hawk said to himself: it turns out to be very easy to build a nest. There are lots of branches with three forks. I have already understood what a nest is!”

The Hawk flapped his wings and flew away.

Meanwhile, the Phoenix, king of birds – spoke without interruption.

-After that one should gather twigs and helping oneself with beak and clutches fold them and put one on another....

Having listened till these words, the Crow croaked:

-Kr.kr! If everything depends only on strong beak and tenacious clutches, then I will have a wonderful nest and I do not need to know anything else.

And having croaked once more, she flew away.

The Phoenix was explaining further:

-But, it is not necessary to build a nest on the forks of a tree, - it is even better to make a nest under a house's roof, where it would be safe and protected from rain and snow...

The sparrow shook its wings:

-How very nice! I shall hurry to fly to the city before other birds occupy all the best places under the roofs.

And he hurried away in such manner that even forgot to give a chirp at parting.

However, the Phoenix had not finished yet:

-When the place is selected and the twigs are weaved, clay should be brought in beak and all cracks should be carefully filled. After that it is necessary to lay dry grass and soft fluff inside the nest. Only after that a wonderful dwelling will be obtained.

The Phoenix went silent. Little swallow, having listened to him to the end, courteously thanked the king of the birds and flew away. The Phoenix flew away too. Only the peacefully sleeping hen was left there.

After a while the Hen woke up, saw that there was nobody beside her and said:

-Oh, I had a little nap. But, I think this is better than listening to meaningless speech. Not without reason the proverb says: when the Phoenix goes to roost, he does it in a worse manner than the Hen. What can the Phoenix teach me?!

Cackling, she went home.

Thus, the Hen cannot make a nest until today. She lives in a hen house, which is built by Man for her.

Neither the Owl learnt how to make a nest. During daytime she sleeps in a hollow of a tree and at night sits on a twig and boisterously laughs. And she laughs because she is not satisfied by anything in the world.

The Hawk found a big fork in a big tree and settled down there anyhow.

The Crow makes a nest for herself. But what a nest it is! Thick twigs are sticking out in all directions, the wind blows through the nest and the rain pours from above!

The Sparrow lives in cracks under the roofs.

Only the Swallow, who attentively and patiently listened to everything what the Phoenix said, can really make a nest. The nest of the Swallow is carefully made with clay all over from outside; inside it is laid with dry grass and soft fluff. She is not afraid either of rain or wind, and her nestlings are always warm and cozy"[8].

III. Cognitive-Behavioral Analysis

Marking out semantic parts of the fairy-tale:

1) the initial part of the fairy-tale.

- 2) the story about the Hen.
- 3) the story about the Owl.
- 4) the story about the Hawk.
- 5) the story about the Crow.
- 6) the story about the Sparrow.
- 7) the story about the Swallow.

1. Cognitive analysis

The main ideas of the fairy-tale.

Questions put. What are the main ideas presented in the fairy-tale? What does this fairy-tale teach us? and so on.

Expected answers. If we want to achieve something, we have to learn how to do it; learning something is a long way and specific efforts, patience shall be applied to walk through this way. One should go through the whole course of learning; etc.

If we do not receive the desired answers from the patients in the group, we try to present our own views with regard to the questions put to the patients and the group discusses them.

Tasks of the psychotherapist at this stage. 1) to lead the discussion in the necessary course, so that the patients are not digressed to inessential, and sometimes anti psychotherapeutic points, associations during the discussions about the fairy-tale; 2) to provide the patients with the necessary information. In order to make it clear, here is an example. At the beginning of the discussions of the fairy-tale there was noticed a tendency of concrete thinking as a result of which the patients started to speak about definite birds and associations connected with them. The psychotherapist tried to correct the discussion in the following way.

Psychotherapist. “Yes, of course, we can speak about Hen, Crow, Swallow and so on, but in the fairy-tale there are presented metaphors, symbolism. They are speaking about definite people, specific events and problems but in a figurative sense. How do you think could we say that the fairy-tale wants to tell us that if we want to live in a warm and cozy place, if we want to achieve the set target, we have to learn how to do it? And learning, in its turn, needs certain efforts and time. That during the process of learning a person might be affected by a number of factors, which interfere with the learning process and do not allow learning to the end. Can we draw a parallel between the content of the given fairy-tale and our course of group psychotherapy? We could think about our group psychotherapy as a process of obtaining psychological knowledge for the solution of personal psychological and psychiatric problems. Someone among us might be behaving like the Hen, the Owl, the Sparrow, like the Swallow and so on. Naturally, people like them in the end will get corresponding results...”

Patient: “But the Hen does not have to care about its nest, Man provides her both with a nest as well as food”.

Psychotherapist: Do you have anybody who will be caring for you all the time? We know how Hen pays Man for his care. And how you can and want to pay for the provided care? Would you not prefer to take care of yourself and not be dependent on others, to be able to solve psychological and psychiatric problems on your own?" ...

What meanings, senses are attributed to certain characters, events, actions in the fairy-tale.

Questions put: Who do Phoenix, Swallow, Sparrow, Hen, etc. symbolize? What personal sense does the described situation in the fairy-tale have for this or that character? What does the personal sense of the situation depend on, which is attributed to it by a concrete individual? Could the personal sense of this or that situation be changed and in what way? etc.

What are the beliefs of the characters of the fairy-tale and how do they influence their specific actions?

Psychotherapist: "In the fairy-tale some of the characters directly express their beliefs. For example, the Phoenix considers that "each bird should have its own nest. However, it is not an easy task to learn how to build a nest. For this one should have much patience". While the Owl is convinced that "the Phoenix has too motley feathers and very soft voice. How can such a handsome one teach anything?" And the Hen believes that "When Phoenix roosts he does it worse than a Hen. What can he teach me?" Due to his beliefs, a person obtains either positive or negative results. What are the results of the beliefs of the Phoenix', the Owl and the Hen? Where do these beliefs come from? What do these beliefs serve for, what is their personal meaning? What contributes to the maintenance of these beliefs? Is there any reason to change these beliefs? How can these beliefs be changed? What would the given characters obtain if their beliefs were changed?"

1.4. Irrational, Dysfunctional, wrong beliefs.

1.4.1. Questions put: Which beliefs of the fairy-tale characters are irrational, dysfunctional and wrong, and why? What is so bad about these beliefs? What is the source of these beliefs, what are they based on and what nourishes them? How can one get rid of them? What impedes their getting rid of? What would the fairy-tale characters obtain if they got rid of these beliefs?

1.5. What forms, processes and distortions of thinking are presented in the fairy-tale?

1.5.1. The Phoenix' thinking is that of "must-thinking" ("Every bird must have a nest"), his thinking is directed towards the problem ("...it is not an easy matter to learn how to build a nest") and directed to the resources ("for that reason one should have much patience").

1.5.2. The Owl's thinking is based on insignificant relations, on concrete and vivid features ("The phoenix' feathers are too motley and the voice very soft. How can such a handsome one teach something?")

1.5.3. The Hawk has one-sided, non-systemic, incomplete thinking ("Oh, as it turns out, it is very easy. There are lots of branches with three forks. I have already understood what a nest is!")

1.5.4. The Crow has one-sided, non-systemic, ego-central thinking directed to the own resources (“...if everything depends only on a strong beak and tenacious clutches, then I will have a wonderful nest. I do not need anything more to know”)

1.5.5. The Sparrow’s thinking is directed at rivalry (“I will hurry to fly to the town, until other birds occupy the best places under the roofs”)

1.5.6. The Hen’s thinking is oriented at justification, rationalization of her actions (“Oh, I had a little nap. But, I think this is better than to listen to meaningless speech. Not without reason the proverb says: when Phoenix goes to roost, he does it in a worse manner than the Hen. What can the Phoenix teach me?!”).

2. Behavioral-situational analysis of the fairy-tale.

2.1. Questions put.

2.1.1. How do the characters of the fairy-tale behave in the given situation?

2.1.2. What wishes, what emotions and what thoughts do the characters of the fairy-tale have in the given situation?

2.1.3. What are the causes, triggers and determining factors of the concrete actions of the fairy-tale characters in the given situation?

2.1.4. What are the results of the fairy-tale characters concrete behavior?

2.1.5. How can the concrete behavior of the characters be changed in the given situation?

3. Problem analysis of the fairy-tale.

3.1. Questions put:

3.1.1. What problems are revealed in the characters of the fairy-tale?

3.1.2. What ways of their solution are presented in the fairy-tale?

3.1.3. What resources are necessary for the solution of the given problems, do the fairy-tale characters have them, do they use them and how correctly do they use their resources.

3.1.4. What hinders the problem solution in the given case?

3.1.5. What are the other ways for their solution or to escape them?

3.1.6. What is necessary in order to solve the problem topical for the subject and what are the ways of problem solution that psychologists offer?

It should be noted here that in the cited illustration of the cognitive-behavioral analysis of the fairy-tale, for certain reasons, only a general structure is given, which is not always very strictly followed by us. Our Model is not rigorously structured. We can manipulate (focus on something, skip something or go back to some parts, dwell on one issue longer or, on the contrary, for less time, etc) freely and creatively with the structural components, in order to adjust them better to a concrete group of patients, to the concrete session, to the concrete patient. During every session of the FCBT we usually read a fairy-tale (only analysis is boring, not interesting and tiring for the patients) and use one,

two or rarely three criteria of analysis. When applying one of the criteria of analysis for the fairy-tale read, we rather often use for analysis of the contents of the read earlier fairy-tales as a piece of material.

The psychotherapeutic tasks we accentuated in the FCBT: 1) training to mark out the essential; 2) training of systemic thinking; 3) training of thinking oriented at problem solution; 4) training of practical thinking; 5) Training of result-oriented behavior and thinking of a personality; 6) training (and teaching) of problem solution; 7) to reveal and correct wrong, irrational, dysfunctional beliefs (with regard to oneself, to environment and future); 8) revelation of specific factors influencing thinking, behavior and problem solution; 9) training of positive thinking; 10) development of scientific-research, cognitive-behavioral approach to the solution of personal problems; 11) training of situational thinking (orientation of thinking towards problem solution in the given, concrete situation, not in general); 12) providing assistance in the psychological development of a personality; etc.

Approbation of the FCBT at the Psycho-social Rehabilitation Center for people with chronic mental disorders.

The FCBT was actually developed and approbated at Tbilisi Psycho-social Rehabilitation Center for people suffering from schizophrenia. This method has been successfully used to the present day. The FCBT as an independent component of the model of complementary group psychotherapy - which is being developed by us - is usually conducted twice a week, for 1, 5 hours. There are 6 to 16 people in the group attending the session. They are free to go out (for example to have a smoke) and then come back. The Psycho-rehabilitation course in the Center and, respectively, of the FCBT course usually lasts for 6 months. The age of the users fluctuates from 18 to 68. People attending the Center courses are basically outpatients, but also there are a few in-patients from the Psychiatric Hospital on the territory of which our Psycho-social Rehabilitation Center is located. The composition of the psychotherapeutic group is heterogenic with regard to: age, sex, educational background, intelligence, clinical state, personal features, family and economic positions. The only common thing the group members have is clinical diagnosis – schizophrenia (chronic schizophrenic disorders). Along with the FCBT in the system of group psychotherapy our users are also undergone supportive psychopharmacological therapy and other psycho-rehabilitation procedures (art-therapy, ergo-therapy, some of them are getting trainings in Integrated Psychological Therapy (IPT), “Symptom Management” and “Medication Management” (the modules of Liberman), etc.

Conclusion

Finally, it should be noted that until now we have not had a possibility to prove the merits of our model through experiments. Nevertheless, relying on the method of reflexion and almost 5-year long experience of applying the FCBT at our Psycho-social Rehabilitation Center, we would like to present some of our considerations with regard to the merits of the FCBT: 1) owing to fairy-tales the motivation of the patients to attend psychotherapeutic sessions increases; 2) fairy-tale provides assistance for certain regression into childhood and creation of a psychotherapeutic atmosphere in the group; 3) fairy-tale gives some opportunity to the patients to be distracted, entertained, get some psychological relaxation; 4) fairy-tale promotes overcoming “resistance”, “sabotage” of the patients; 5) fairy-tale provides and provokes psychological material for cognitive-behavioral analysis; 6) the language of a fairy-tale is closer for the given contingent of patients and it makes communication with them easier; 7) fairy-tale enables to smoothly shift from pre-logical way of thinking (which dominates in people suffering from schizophrenia) to accentuating and training of a logical, scientific way of thinking; 8) fairy-tale helps to indirectly reveal individual and social-psychological problems of the patients, as well as the ways used by them for the solution of these problems. 9) the FCBT enables to work with the problems of the patients indirectly and softly; 10) the FCBT is a very good tool for training cognitive functions (attention, memory, thinking); 11) the FCBT is a group method of psychological assistance; etc.

References:

1. Былины. Русские народные сказки. Древнерусские повести. Состав.: В.П.Аникин и др. Москва, 1989.
2. Веселая мудрость. Сборник коротких народных рассказов стран востока. Редактор – Н.Попова. Москва, 1991.
3. Грузинские народные предания и легенды. Состав.: Е.Б.Вирсаладзе. Москва, 1973.
4. Идрис Шах. Мудрость идиотов. Суфийские обучающие истории. Москва, 2002.
5. Книга о судах и судьях. Легенды, сказки, басни и анекдоты разных веков и народов. Состав.: М.С.Харитонов. Москва, 1983.
6. Мейхенбаум Д. Эволюция когнитивно-бихевиоральной терапии: ее истоки принципы и примеры из клинической практики. В сб.: Эволюция психотерапии. Т.2. Под ред. Дж. Зеига. Москва, 1998.
7. Мифы и легенды. Состав.: А.П.Якобсон. Санкт-Петербург, 1994.
8. Сказки старого Сюня. Сост. Б.Рифтин. Ленинград, 1957.
9. Outcome and Innovation in Psychological Treatment of Schizophrenia. Ed. by Til Wykes, Nicholas Tarrier and Shon Levis. JOHN WILEY&SONS. Chichester, New York, Weinheim, Brisbane, Singapore,

რეზიუმე თემურ იოსებაძე

ზღაპრით-კოგნიტურ-ბიჰევიორალური თერაპია (ზკბთ), როგორც ჯგუფური ფსიქოთერაპიის მეთოდი შიზოფრენიის მქონე პაციენტებისთვის

მიუთითებს რა დასავლეთში პოპულარული ფსიქოთერაპიული მიდგომის: კოგნიტურ-ბიჰევიორალური თერაპიის(კბთ) ნაკლოვანებებზე, ავტორი გვთავაზობს მის მიერ შემუშავებულ ზღაპრით-კოგნიტურ-ბიჰევიორალურ თერაპიის(ზკბთ) მოდელს შიზოფრენიის მქონე პაციენტთათვის. ამ უკანასკნელის მიზანია დაძლიოს კბთ-ს რიგი ნაკლოვანებები. ზკბთ-ის სტრუქტურაში გამოყოფილია შემდეგი ეტაპები: 1) მოსამზადებელი ეტაპი; 2) ზღაპრის წაკითხვის ეტაპი; 3) კოგნიტურ-ბიჰევიორალური ანალიზის ეტაპი; 4) პაციენტის გამოცდილებასთან, შეხედულებებთან, ქცევასთან, პრობლემებთან და მათი გადაწყვეტის გზებთან პარალელების გავლების ეტაპი. თავის მხრივ, კოგნიტურ-ბიჰევიორალური ანალიზი მოიცავს: 1) ზღაპრის კოგნიტურ ანალიზს; 2) ზღაპრის ბიჰევიორალურ-სიტუაციურ ანალიზს; 3) ზღაპრის პრობლემურ ანალიზს. სტატიაში წარმოდგენილია ავტორის ზღაპრით-კოგნიტურ-ბიჰევიორალური თერაპიის მოდელის გამოყენების ზოგიერთი საილუსტრაციო მაგალითი, შიზოფრენიის მქონე პაციენტებთან, თბილისის ფსიქო-სოციალური რეაბილიტაციის დღის ცენტრში.

საკვანძო სიტყვები: ზკბთ, კოგნიტურ-ბიჰევიორალური თერაპია (კბთ), ფსიქოთერაპიის მეთოდი, ზღაპრითი თერაპია.

Резюме

Темур Иосебадзе

Модель Сказочно-Когнитивной-Бихевиоральной Терапии (СКБТ), как метод групповой психотерапии страдающих шизофренией

Указывая на недостатки популярного на Западе психотерапевтического подхода: Когнитивно-Бихевиоральной Терапии (КБТ), применительно к страдающим шизофренией, автор предлагает, разработанную им модель Сказочно-Когнитивной-Бихевиоральной Терапии (СКБТ), которая имеет целью восполнить слабости КБТ. Структуру Сказочно-Когнитивной-Бихевиоральной Терапии составляют: 1)подготовительный этап; 2)прочтение сказки; 3)когнитивно-бихевиоральный анализ; 4) Проведение параллелей с опытом, взглядами, поведением, проблемами и путями их решения у пациентов. В свою очередь Когнитивно-Бихевиоральный Анализ Сказки предполагает: 1)когнитивный анализ сказки; 2)бихевиорально-ситуационный анализ сказки; 3)проблемный анализ сказки.

В статье даётся характеристика этой модели Сказочно-Когнитивной-Бихевиоральной Терапии применительно к страдающим шизофренией. В ней представлены примеры использования автором отдельных компонентов данной модели в Дневном Центре Психо-социальной Реабилитации страдающих хроническими психическими заболеваниями.

Ключевые слова: СКБТ, Когнитивно-бихевиоральная терапия(КБТ), метод психотерапии, терапия сказкой.

Summary

Temur Iosebadze

FAIRY-TALE CBT (FCBT) MODEL AS A METHOD OF GROUP PSYCHOTHERAPY OF PATIENTS WITH SCHIZOPHRENIA

Showing shortcomings of the popular in the Western, the psychotherapeutic approach - Cognitive-Behavioral Therapy (CBT), the author proposes his model of Fairy-tale Cognitive-Behavioral Therapy (FCBT), as a method of group psychotherapy of patients with schizophrenia. The aim of this model is to overcome some shortcomings of CBT. The structure of the FCBT consists of : 1) preparatory stage; 2) a stage of reading of a fairy-tale; 3) cognitive-behavioral analysis of the fairy-tale; 4) drawing parallels between the content of the fairy-tale and personal experience, opinions, behavior, problems and ways of their solutions of the patient. The Cognitive-behavioral Analysis of a fairy-tale, in its turn, contains: 1) cognitive analysis of a fairy-tale; 2) behavioral-situational analysis of a fairy-tale; 3) problem analysis of a fairy-tale.

The characteristic of the FCBT applying to patients suffering from schizophrenia are presented in the article. Some examples of using this model in the process of group psychotherapy for patients with chronic mental disorders in the Day Center of Psycho-social Rehabilitation are also given in the article.

Key words: FCBT, Cognitive-Behavioral Therapy (CBT), method of psychotherapy, fairy-tale therapy.

ქანგვითი პროცესებისა და აზოტის ოქსიდის როლი ბრონქული ასთმის პათოგენეზში

მ. დუმბაძე, მ. ლორთქიფანიძე

შპს სასწავლო უნივერსიტეტი გეომედი, თბილისი, საქართველო

შესავალი

სასუნთქი სისტემის პათოლოგიას ბავშვთა დაავადებების სტრუქტურაში დღემდე წამყვანი ადგილი უჭირავს, რაც განპირობებულია როგორც მისი სიხშირით, ისე მძიმე მიმდინარეობით და არცთუ იშვიათად არასასურველი პროგნოზით. რესპირაციული დაავადებების დიაგნოსტიკასა და მკურნალობაში უკანასკნელი წლების მიღწევების მიუხედავად პედიატრთა ყურადღების ცენტრში კვლავ რჩება ისეთი დაავადებები, როგორცაა ბრონქული ასთმა, რომელიც ინტენსიურ ხასიათს იღებს მთელს მსოფლიოში (Evans R., 1987; Sly R., 1988; 1997).

ამოცანის დასმა

ბრონქული ასთმის მკურნალობის სირთულე, ხშირ შემთხვევაში დაავადების სიმძიმე, და რაც მთავარია, მისი განვითარების პათოგენეზის ძირითადი საკითხების გაურკვეველობა აქტუალურს ხდის მედიცინის ამ ურთულესი პრობლემის საფუძვლიან შესწავლას. ბოლო წლებში, მეცნიერთა შორის ჩამოყალიბდა ამ დაავადების პათოგენეზის ახალი კონცეფცია, რომლის თანახმად ბრონქული ასთმის განვითარების მექანიზმის ძირითად საფუძველს წარმოადგენს სასუნთქი გზების ქრონიკული ანთეზა, რომელიც განაპირობებს ბრონქების ჰიპერრეაქტიულობას (Paterson J.W., et al., 1995; Barnes P., 1984; Чучалин А.Г., 1997).

ვინაიდან დღეისათვის ბრონქო-პულმონური სისტემის მრავალი საკითხი განიხილება უჯრედის მემბრანის დონეზე, მეტად საყურადღებოა ქანგბადის და აზოტის თავისუფალ-რადიკალური მეტაბოლიზმის შესწავლა, რადგან მისი დარღვევა იწვევს ლიპიდების პეროქსიდაციას, ეს კი წარმოადგენს მემბრანების აუტოკატალიზური დესტრუქციის მექანიზმის საფუძველს. კერძოდ, პათოლოგიური მდგომარეობის დროს დაჟანგვის პროცესებმა და მათმა შედეგებმა შეიძლება მიიღონ ჯაჭვური რეაქციის ხასიათი, რასაც მოჰყვება ბიოლოგიურად ძალიან აგრესიული ნივთიერებების-თვისუფალი რადიკალებისა და ლიპიდების ჰიდროპეროქსიგენების წარმოქმნა. ეს შედეგი, თავის მხრივ, კიდევ უფრო აღრმავებს უჯრედული მემბრანების დაზიანებას. კერძოდ, განაპირობებს მათი განვლადობის შეცვლას იონების და ელექტროლიტებისათვის, მემბრანის შემოჭველი ფერმენტული კომპლექსების გააქტიურებას და უჯრედის ინტეგრაციის შესაძლებლობის დაქვეითებას (Е.Б.Меньшиков 2006. Pacher, 2007, Shah, N,2016).

შრომის მიზნად დავისახეთ, ბრონქული ასთმის დაავადების დროს, ბავშვებში შეგვესწავლა ლიპიდების ზეჟანგური ჟანგვისა და ანტიოქსიდანტური სისტემის მაჩვენებლები. მათი შედეგებისა და

გამოვლინებების მოლეკულური, ფერმენტული მექანიზმები, ჟანგბადგადამტანი და სუბსტრატების ცვლილებები, მათი მექანიზმები და კრიტერიუმები.

კვლევის მასალა და მეთოდი. მოცემული გამოკვლევის ობიექტს წარმოადგენდა ბრონქული ასთმით დაავადებული 3-დან 7-წლამდე ასაკის 50 ბავშვი.

კვლევებს ვაწარმოებდით ელექტროპარამაგნიტური (ეპრ) რეზონანსის მეთოდით, რომელსაც საფუძვლად უდევს გარკვეული დამაბულობის მაგნიტურ ველში მოთავსებული ნივთიერებების (კერძო შემთხვევაში-სისხლი) მაღალი სიხშირის დიაპაზონის რადიოტალღების ენერჯის შთანთქმა. ანტიოქსიდანტური ფერმენტების - კატალაზასა და სუპეროქსიდდისმუტაზას აქტივობას ვსაზღვრავდით სპექტროფოტომეტრული მეთოდით.

მიღებული შედეგები და მათი განხილვა. ჩვენს მიერ ჩატარებული კვლევების შედეგად დადგენილ იქნა, რომ ბრონქული ასთმის დროს ლიპიდების ზეჟანგური ჟანგვის გამლიერება მიმდინარეობს ორგანიზმის ანტიოქსიდანტური სისტემის აქტივობის დაქვეითების ფონზე.

ჩვენს მიერ დადგენილ იქნა, რომ ასთმური სტატუსის დროს დაჟანგული ცერულოპლაზმინის ეპრ სიგნალის ინტენსივობა, საკონტროლო მაჩვენებლებთან შედარებით, მკვეთრად მატულობს. ეს მონაცემები მიუთითებს ცერულოპლაზმინის ინაქტივაციაზე და ორგანიზმში თავისუფალ რადიკალური ჟანგვის ინტენსიფიკაციაზე. ცნობილია, რომ ცერულოპლაზმინი მრავალფუნქციური ფერმენტია. ის ხასიათდება ანტიოქსიდანტური, მონომინოქსილაზური თვისებებით.

ცერულოპლაზმინს ასევე გააჩნია პეროქსიდაზური აქტივობაც (Cuttenidge J., 1983, Lov Stad. R., 1981), რომელიც უზრუნველყოფს სისხლის შრატადან რკინის იონების მოცილებას და მათი აპოტრანსფერინთან მიერთებას, რაც განაპირობებს Fe^{3+} -ტრანსფერინის ანტიოქსიდანტურ უნარიანობას (ვინაიდან Fe^{3+} იონები - ზეჟანგური ჟანგვის მძლავრი ინდიკატორები არიან). დაჟანგული ცერულოპლაზმინის ეპრ სიგნალის ინტენსივობის მომატება, აღნიშნული დაავადებების დროს, მეტყველებს ორგანიზმში ლიპიდების ზეჟანგური ჟანგვის და სისხლის ანტიოქსიდანტური უნარის დაქვეითების შესახებ.

კვლევის შედეგად ასევე გამოვლინდა Fe^{3+} - ტრანსფერინის რკინის გადამტანი ფერმენტის ეპრ სიგნალის ინტენსივობის მკვეთრი შემცირება ბრონქული ასთმის დროს, რაც საშუალებას გვაძლევს ვივარაუდოთ, რომ აღნიშნული დაავადებების დროს პეროქსიდაციული პროცესების აქტივაციას წამყვანი როლი ენიჭება.

აღნიშნული მდგომარეობის დროს ლიპიდების ზეჟანგური ჟანგვის ინტენსიფიკაციაზე მიუთითებს აგრეთვე, მემბრანული სტრუქტურების რღვევის მაჩვენებლის MN^{2+} შემცველი კომპლექსების ეპრ სიგნალის მატება. ამ სიგნალის ზრდა ამავე დროს MN^{2+} შემცველი მიტოქონდრიული სუპეროქსიდდისმუტაზას ინაქტივაციის მაუწყებელია. თავის მხრივ MN^{2+} -ის იონები სხვა ორვალენტთან იონებთან ერთად ჟანგბადის თავისუფალ-რადიკალური ფორმების წარმოქმნის პრომოტორები არიან.

ასევე ჩვენი კვლევების დროს დადასტურდა, რომ ლიპიდების ზეჟანგური ჟანგვის ინტენსიფიკაციის შედეგად ზიანდება ერითროციტების მემბრანები, რაც იწვევს ერითროციტების ჰემოლიზს,

მეთემოგლობინის წარმოქმნას და ვლინდება მეთემოგლობინის ინტენსიური ეპრ სიგნალის გაჩენით, ბრონქული ასთმის დროს.

ლიპიდების ზეჟანგური ჟანგვის ინტენსიფიკაცია, ასევე, იწვევს ერთროპოვის დათრგუნვას, რაც განაპირობებს ორგანიზმში ჰიპოქსიის გაღრმავებას. ჰიპოქსია ხელს უწყობს ფილტვის ქსოვილში ჭარბი რაოდენობით Ca^{2+} - იონების დაგროვებას (Morel Y., Barouk R., 1999), ჰიპოქსანტინ-ქსანტინოქსიდაზური სისტემის აქტივაციას, ქსანტინდეჰიდროგენეზას ქსანტინოქსიდაზად ტრანსფორმაციას, MO^{5+} -შემცველ ქსანტინოქსიდაზას ეპრ სიგნალის გამოჩენას, სისხლს ეპრ სპექტრში.

როგორც ჩვენი მონაცემებიდან გამომდინარეობს MO^{5+} - ქსანტინოქსიდაზას რაოდენობა იზრდება ბრონქული ასთმის დროს, რაც შეესაბამება ლიტერატურულ მონაცემებს (Sato E. et all, 1999), მიუთითებს ფილტვის ქსოვილის დაზიანებაზე, განაპირობებს ტოქსიური სუპეროქსიდრადიკალის წარმოქმნის ინტენსიფიკაციას და პეროქსიდაციული პროცესების გაძლიერებას, ანუ იკვრება მანკიერი წრე.

**სისხლის პარამაგნიტური ცენტრების ცვლილებები
ბრონქული ასთმის დროს 3-7 წლამდე ასაკის ბავშვებში**

ჯგუფი	ა.რ.ი.ფ. g=2,01	ცპ g=2,056	Fe³⁺-ტრ g=4,2	Mn²⁺ g=2,14	MetHb g=6,0	FeS – NO g=2,03	Mo⁵⁺ g=1,97
კონტროლი	-	15,0 ±	30,0 ± 0,8	4,5 ± 0,5	-	-	-
ბრონქული ასთმის სტატუსი	10,6 ± 1,7 p < 0,001	26,0 ± 0, 4 p < 0,001,	20,5 ± 2,1 p < 0,001	21,67 ± 1,7 p < 0,001	10,4 ± 1,7 p < 0,001	8,4 ± 1,6 p < 0,001	9,6 ± 1,3 p < 0,001

ა.რ.ი.ფ. - ადრენორეცეპტორების ინაქტივირებული ფორმა

ც.პ. - ცერულოპლაზმინი

ჭარბი სუპეროქსიდრადიკალისა და სოდ-ის ინაქტივაციის პირობებში NO ურთიერთქმედებს სუპეროქსიდრადიკალთან პეროქსინიტრიტისა და ჰიდროქსილრადიკალის წარმოქმნით, რომელიც ხასიათდება მაღალი თავისუფალ რადიკალური თვისებებით. პეროქსინიტრატი ააქტივებს ციკლოოქსიგენაზას და პროსტაგლანდინების სინთეზს (Landino L.M. et all., 1996), ხასიათდება ვაზოკონსტრუქციული მოქმედებით (O'Sullivan, 1999, Sato E. et. all., 1999), რაც კიდევ უფრო აძნელებს ბრონქოსპაზმის მოხსნას ბრონქული ასთმის დროს.

ბრონქული ასთმის დროს ჟანგბადის რეაქტიული ფორმების სიჭარბე და ანტიოქსიდანტური უკმარისობა იწვევს ორგანიზმში პეროქსიდაციული მექანიზმების აქტივაციას და ამუხრუჭებს ანტიჰიპოქსიური პროცესების განვითარებას. უკანასკნელი ვლინდება NO-ს ჟანგბადის აქტიური ფორმების მაღალი კონცენტრაციების მიმართ მგრძობიარე ტრანსფერინის რეცეპტორების დათრგუნვით. Fe³⁺-ტრანსფერინის შემცირებით, პროლიფერაციული, და მათ შორის, ერთროპოეზის პროცესების დაქვეითებით, რაც, თავის მხრივ, კიდევ უფრო აღრმავებს ჰიპოქსიას ორგანიზმში.

დასკვნა

აქედან გამომდინარე, შეიძლება დავასკვნათ, რომ ბრონქული ასთმის დროს ორგანიზმში ვითარდება ქანგვითი პროცესებისა და ანტიოქსიდანტური პროცესების ცვლილებები, რომლებიც უჯრედული ჰომეოსტაზის რეგულატორული მექანიზმების დისფუნქციის, სასუნთქი გზების დაზიანებისა და ობსტრუქციის გაძლიერების საფუძველს წარმოადგენს.

ლიტერატურა:

1. Маеда Х., Анаик Т. «Оксид азота и кислородные радикалы при инфекции, воспалении и раке». Биохимия 63-67; 1007-1019, 1998.
2. EBS Lett 307; 102-107, 1992.
3. Saltman P., Hegenuer J. "The Biochemistry of Physiology of Iron", 1982.
4. Johnson B. A. Loverstein C. J.. Amer J. Respire Cell Mol. Biol. 10: 604-612, 1994.
5. Меньшикова Е. Б. Окислительный стресс. Проксиданты и антиоксиданты / Е. Б. Меньшиков, В. З. Ланкин, Н. К. Зенков [и др.]. – М. : «Слово», 2006. – 553 с.
6. Pacher P, Beckman JS, Liaudet L. Nitric oxide and peroxynitrite in health and disease. *Physiol. Rev.* 2007; 87:315–424.
7. Oxidative stress and antioxidants in disease and cancer: a review. [Asian Pac J Ca 2016.01.014 Gupta RK1, Patel AK, Shah N, Chaudhary AK, Jha UK, Yadav UC, Gupta PK, Pakuwal U.

რეზიუმე

მეგი დუმბაძე, მერი ლორთქიფანიძე

ჟანგვითი პროცესებისა და აზოტის ოქსიდის როლი ბრონქული ასთმის პათოგენეზში

მითითებულია, რომ ბრონქიალური ასთმის შემთხვევაში ბავშვის ორგანიზმში წარმოებს ლიპიდების პეროქსიდაციის ინტენსიფიკაციის მნიშვნელოვანი პროცესები, რესპირატორული უკმარისობის განვითარებით. ქსანთინოქსიდაზის აქტიური ოქსიდების ჟანგბად-აზოტის აქტიურობა მკვეთრად იზრდება. ეს ხელს უწყობს ლიპიდების პეროქსიდული დაჟანგვის აქტივაციას, მემბრანული სტრუქტურების მთლიანობის დესტრუქციას, ერთროციტების ჰემოლიზის და ორგანიზმის დაჟანგვის საწინააღმდეგო პოტენციალის შემცირებას.

საკვანძო სიტყვები: ელექტრო-პარამაგნიტური წინაღობა, დაჟანგვის საწინააღმდეგო პოტენციალი, პეროქსიდული დაჟანგვა.

Summary

Megi Dumbadze, Meri Lortqifanidze

The role of oxidative processes and nitrogen oxide in Bronchial asthma pathogenesis

It was stated that in the course of bronchial asthma in children's organism occurs in significant intensification processes of lipids peroxidation with the development of respiratory failure. Formation of oxygen-nitric oxide activity xantinoxidase - sharply increases. This assists the activation of peroxide oxidation of lipids, destruction of the integrity of membrane structures, hemolysis of erythrocytes and reduction of organism's antioxidant potential.

Key words: electro-paramagnetic resonance, antioxidant potential, peroxide acidation.

Резюме

Меги Думбадзе, Мери Лорткипанидзе

Роль окислительных процессов и оксида азота в патогенезе бронхиальной астмы

Указано, что в случае бронхиальной астмы в организме ребенка происходят важные процессы интенсификации переокисления липидов с развитием дыхательной недостаточности. Образование кислородно-азотной активности оксидов ксантинооксидазы резко возрастает. Это способствует активации пероксидного окисления липидов, деструкции целостности мембранных структур, гемолизису эритроцитов и уменьшению антиокислительного потенциала организма.

Ключевые слова: электро-парамагнитное сопротивление, антиокислительный потенциал, пероксидное окисление.

Эволюция антибиотиков и "эволюция" устойчивости микробов.

Л. Цкитишвили, Л. Коптонашвили

Университет Геомеди, Грузия, Тбилиси, ул Царя Соломона II № 4, 0114. e-mail: llashqarashvili@mail.ru

Введение

Женева, 20 сентября 2017 года - ВОЗ публикует доклад о растущей устойчивости к противомикробным препаратам. «Устойчивость к противомикробным препаратам является чрезвычайной ситуацией в области глобального здравоохранения, которая представляет серьезную угрозу для прогресса в области современной медицины» - заявил д-р Тедрос Адханом Гебрейесус, Генеральный директор ВОЗ. По данным портала Pharm-Medexpert.Ru, в первой половине XX века разработка и применение антибиотиков стало настоящим спасением для человечества: микроорганизмы почти в 100% случаев оказывались чувствительными к проводимой терапии и врачи назначали антибактериальные препараты во всех случаях, где был намек на инфекцию. Однако золотой век антибиотиков подходит к концу и через 20 лет антибиотики совсем перестанут помогать людям. Учёные все чаще говорят о том, что наступает «постантибиотический век», когда самые распространённые антибиотики перестают работать. Бактерии эволюционируют и становятся невосприимчивы к антибиотикам.

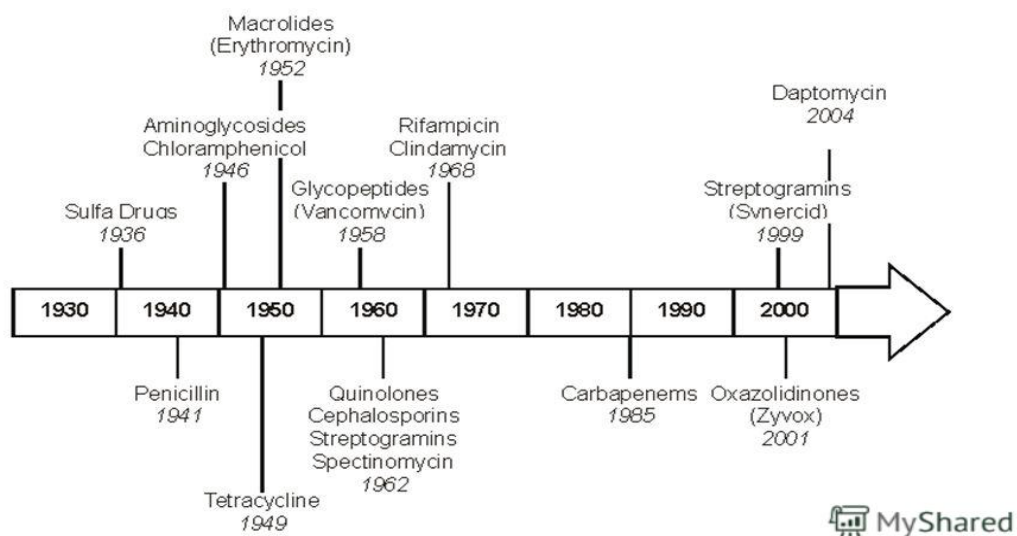
Основной текст

Антибиотики вещества изначально созданные природой. Они вошли в нашу жизнь более 80 лет назад, хотя роль микроорганизмов в процессе развития инфекционных болезней была известна уже в 19 веке. Термин "антибиотик" (лат. anti - жизнь, boi- жизнь) был придуман еще Пастером, а Ваксман в 1942 г. предложил называть антибиотиками все вещества, которые вырабатываются микроорганизмами для защиты, а иногда и расширения "своей территории". Они безвредны для хозяина, но смертельны для других организмов.

В 1928 году английский врач Александр Флеминг обратил внимание на то что до него наблюдали многие микробиологи, но не придавали значения обнаруженному явлению. Во время эксперимента на плотную питательную среду, где он выращивал колонии бактерий, случайно попавшая из воздуха спора гриба, положила начало росту грибной колонии среди бактерий. Но главное было то, что вокруг грибковых микроорганизмов бактерии вдруг перестали размножаться. Флеминг предположил, что колонии гриба выделяют в питательную среду вещество препятствующее росту бактерий. В дальнейшем разработка пенициллина, как лекарственного препарата, была связана с работой Оксфордской группы под руководством Говарда Флори и Эрнеста Чейна. Чейн занимался выделением чистой субстанции пенициллина, а Флори - процессом клинических испытаний препарата на животных. Понадобилось более десяти лет, что бы сделать из вещества лекарственный препарат. Только в 1941 году впервые пенициллин был применен для лечения человека, а промышленное производство было налажено лишь в 1943 году в США. Начался «золотой век» антибиотиков. Потребность в новых и новых антибиотиках, которые были бы более активные, более устойчивые и обладали большим спектром действия все нарастала. Наряду с природными антибиотиками, которые получают из тканей растений и животных, появились полусинтетические, которые получают благодаря модификациям природных молекул и синтетические, которые получают искусственно. Первым в ряду полусинтетических антибиотиков был феноксиметилпенициллин. Он отличался от обычного пенициллина, тем что не разрушался желудочным соком. Стало возможным применение препарата в виде таблеток. В дальнейшем этот вид получения препаратов на основе пенициллина удалось значительно усовершенствовать, что позволили получить такие соединения как амоксициллин и ампициллин. Следующей группой в эволюционной истории антибиотиков стали цефалоспорины, выделенные в 1945 году из

сточных вод на острове Сардиния. Это группа характеризуется мощнейшим антибактериальным действием и высокой безопасностью для человеческого организма. Сейчас эта группа насчитывает более 100 препаратов, причем некоторые из них действуют на грамположительные, некоторые на грамотрицательные, некоторые обладают более широким спектром действия, включающим устойчивые виды микробов. Полностью синтетическими препаратами являются фторхинолоны, которые не имеют своего природного аналога. Родоначальником данной группы явилась синтезированная в 1962 году налидиксовая кислота. Первые препараты группы фторхинолонов были предложены для клинической практики в 1978–1980 гг. К настоящему времени разработаны более 30 препаратов и более 20 из них детально изучены в клинике. За 20 лет клинического применения фторхинолоны заняли одно из ведущих мест среди антимикробных средств. Препараты этой группы делятся на первое поколение (пемфлоксацин, ципрофлоксацин, норфлоксацин) и второе (левофлоксацин, моксифлоксацин). Используются чаще всего для лечения инфекций ЛОР-органов (отит, синусит) и дыхательных путей (бронхит, пневмония). На сегодняшний день число известных антибиотиков, прошедших клинические испытания, исчисляются десятками тысяч.

Этапы открытия и клинического применения антибиотиков

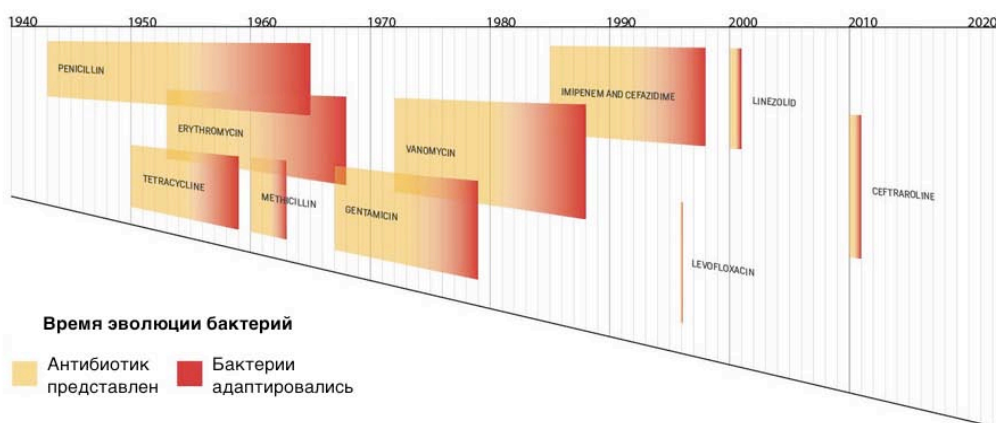
По механизму действия антибиотики делятся на две большие группы: бактериостатические, которые тормозят рост и размножения микроорганизмов и бактерицидные, которые разрушают микробную клетку тем или иным путем.

Бактериальная клетка

С момента открытия первого антибиотика всем микроскопическим врагам человечества была объявлена война. Многие заболевания отступили, например натуральная оспа, которая вспыхивала в Европе, уничтожая целые города, многие научились приостанавливать - туберкулез, гнойные инфекции, холера. Снизилась смертность от многих заболеваний. Сейчас в арсенале современной медицины существуют антибактериальные, противовирусные, антигрибковые, антиопухолевые антибиотики. Казалось человечество избавилось от многих болезней, но вместе с появлением и использованием новых антибиотиков эволюционировали и микробы. Еще Флеминг понимал, что эволюция неизбежна и что бактерии будут развиваться и чем больше мы будем использовать пенициллин, тем быстрее это произойдет. В 1945 году Флеминг сказал: «Неосмотрительный человек, играющий с лечением пенициллином, морально ответственен за смерть человека, погибшего от инфекции, устойчивой к пенициллину. Надеюсь, этой беды можно избежать». Сегодня устойчивость бактерий к антибиотикам, о которой предупреждал Флеминг, — это одна из главных проблем в медицине и в мире. С изобретением пенициллина человечество вступило в гонку: мы пытаемся обогнать эволюцию, открывая всё новые антибиотики, пока бактерии приспособляется к старым. Чем чаще мы используем тот или иной антибиотик, тем больше шансов мы даем бактериям развить к ним устойчивость.

Бактерии эволюционируют все быстрее

Причинами резистентности являются чрезмерное употребление антибиотиков, продажа их без рецептов в некоторых странах, добавление в антибиотики в корм для скота, моющие средства. Животных они делают толще и заставляют расти быстрее. В Азии антибиотики регулярно добавляют используют для выращивания рыбы и креветок, что бы защитить их от бактерий, которые распространяются в воде.

Является ли эта устойчивость результатом того что бактерия " эволюционировала" новые гены в ответ на присутствие антибиотика или бактерии, противостоящие антибиотикам были отобраны в среде благодаря тому, что заранее обладали генами устойчивости к антибиотикам? Что бы ответить на этот вопрос рассмотрим некоторые факторы.

Многие бактерии имеют гены, которые кодируют протеины, что бы нейтрализовать воздействие антибиотиков и предохранить агрессивное воздействие на их клеточную систему. Так выкачивающие насосы, расположенные в клеточной мембране, являются одним из методов защиты, который используют многие бактерии против наплыва антибиотиков. Агрессивный антибиотик выкачивается из клетки, в которой находятся эти насосы до того как антибиотик может навредить клеточной системе.

Рибосомные защитные протеины (РЗП) являются другим путем устойчивости, который используют бактерии для защиты. Они связывают и изменяют форму и структуру рибосом, тем самым мешая антибиотикам вмешиваться в синтез протеина.

Некоторые бактерии вырабатывают ферменты, которые нейтрализуют антибиотик путем добавления ацетиловых (COCH_3) или фосфатных (PO_3^{2-}) групп в определенное место антибиотика. Это изменение снижает способность антибиотика связываться с рибосомами, делая его безвредным для клетки. Возможен ли перенос этих генов устойчивости к другим бактериям? Уникальная характеристика бактерий, которая не наблюдалась в клетках растений и животных, это способность передавать гены от одной бактерии к другой, процесс, который называется «латеральный генный переход». Гены, расположенные на кольцевой нити ДНК, называемой R-плазмид, могут содержать несколько генов, устойчивых к антибиотикам. Во время процесса, известного как конъюгация, устойчивые к антибиотикам бактерии могут передавать гены устойчивости от R-плазмиды к бактериям, которые не обладают сопротивлением антибиотикам и у них появляются гены которые дают им преимущество над другими-нерезистентными бактериями того же вида. Если мы не будем атаковать их антибиотиком, то бактерии без устойчивости будут размножаться быстрее и бактерии с устойчивостью вымрут. То есть, если чередовать антибиотики, то они будут работать эффективнее. Например, мы используем несколько лет один тип антибиотиков, а потом когда у бактерий появляется устойчивость, переключаемся на другой. Это дает надежду многим ученым, что война против устойчивости не проиграна. Другие ученые считают что будущее без антибиотиков неизбежно и мы можем лишь замедлить его приход, что бы найти альтернативы антибиотикам во всех сферах. Для этого нужно ввести ограничения на использование антибиотиков в сельском хозяйстве, усилить контроль антибактериальной терапии и создать условия при которых фармацевтические компании снова займутся исследованиями новых антибиотиков. Разработка нового антибиотика стоит около 1 млн \$ и фармацевтические компании перестали этим заниматься, а новое поколение бактерий появляются каждые 20 мин. Поэтому микробы так быстро эволюционируют и адаптируются под внешние угрозы. Голая статистика показывает, как мы проигрываем гонку вооружений с бактериями: в США в 1980–84 годах появилось около 18 новых антибиотиков, 10 лет спустя – около 12, в начале нового столетия – 4 и, наконец, в 2010–2015 – только один - Тенкобактин (*Teixobactin*). Теиксобактин убивает многие резистентные к антибиотикам инфекции, например, туберкулез, золотистый стафилококк, энтерококк. Ученые считают, что их открытие приведет к созданию нового поколения антибиотиков. Об открытии было объявлено в январе 2015 года. Антибиотик был обнаружен

при скрининге некультивируемых почвенных бактерий, выращенных *in situ* в устройстве для культивации бактерий iChip с помощью методов, разработанных учеными Северо-Восточного университета Бостона, штат Массачусетс, США. При удачном стечении обстоятельств антибиотик в ампулах появится уже к 2019 году. Помимо этого ученые открывают невероятные альтернативы антибиотикам:

- Технология CRISPR** может быть использована против бактерий: учёные обращают защитную систему самих бактерий против них самих и заставляют их самоуничтожаться.
- Хищные бактерии.** Некоторые бактерии могут помочь справиться с инфекцией, потому что они питаются другими бактериями. Один из таких видов, *Vdellovibrio bacteriovorus*, находится в почве. Организмы этого вида прикрепляются к другим бактериям и размножаются с их помощью, уничтожая жертву.
- Антимикробные пептиды.** Многие организмы - от растений и животных до грибов - вырабатывают пептиды - молекулы, которые уничтожают бактерии. Пептиды амфибий и рептилий, которые особенно хорошо защищаются от инфекций, могут помочь создать новые лекарственные препараты.

Все это открывают недоюжинные возможности дальновидным и грамотным людям. Однако, что бы стать истинной панацеей, они не должны повторить ошибку антибиотиков: выйти из под контроля в некомпетентные массы. Велика вероятность, что уже при нашей с вами жизни все принципы противобактериальной терапии будут пересмотрены. Вместе с тем, одних лишь новых лекарственных средств будет недостаточно для борьбы с угрозой устойчивости к противомикробным препаратам. ВОЗ работает со странами и партнерами для улучшения профилактики инфекций и инфекционного контроля и содействия надлежащему использованию существующих и будущих антибиотиков, разрабатывает руководство по ответственному использованию антибиотиков в секторах здравоохранения людей и животных и в сельскохозяйственном секторе. С 3 по 19 ноября 2017 года будет проведена Всемирная неделя правильного использования антибиотиков и многие ведущие врачи Грузии присоединятся к этой акции. Перед тем как принимать антибиотики, необходимо проконсультироваться с квалифицированным специалистом здравоохранения. Антибиотики являются ценным ресурсом, поэтому перед их приемом важно получить правильные рекомендации. Ответственное использование антибиотиков не только позволит вам и вашей семье получить наилучшее лечение, но и поможет уменьшить угрозу развития устойчивости к антибиотикам.

Заключение

Одних лишь новых лекарственных средств и ужесточения контроля над использованием антибиотиков будет недостаточно для борьбы с угрозой устойчивости к противомикробным препаратам. ВОЗ работает со странами и партнерами для улучшения профилактики инфекций и инфекционного контроля и содействия надлежащему использованию существующих и будущих антибиотиков. Кроме того, ВОЗ разрабатывает руководство по ответственному использованию антибиотиков в секторах здравоохранения людей и животных и в сельскохозяйственном секторе.

Литература:

1. Глобальные Отчеты Всемирной Организации Здравоохранения 2017 Год [http:// tass.ru/obschestvo](http://tass.ru/obschestvo)
2. Журнал «Антибиотики и Химиотерапия». Антибиотики и Химиотерапия: Как Все Начиналось, Журнал «Качественная Клиническая Практика», 2014 №3 <http://m.clinvest.ru>
3. Новые Антибиотики Обещают Игнорировать Резистентность. Портал «Научная Россия» 8 Января 2015 г. <https://scientificrussia.ru>
4. Резистентность Микроорганизмов и Пути Ее Преодоления. <https://nsau.edu.ru>
5. Семь Страшных Фактов Об Устойчивых К Антибиотикам Супербактериях, Джулия Беллуз. 17.03.2015 [http:// inosmi.ru/world/20150317/226908054.htm](http://inosmi.ru/world/20150317/226908054.htm)
6. «Утверждена Стратегия Предупреждения Распространения Антимикробной Резистентности» Медвестник 03.10.17 <https://www.medvestnik.ru>
7. “Эволюция” Устойчивости к Антибиотикам. Дениел Крисвел. <http://www.origins.org.ua>

Резюме

ლილიანა Цკიტიშვილი, ლალი კოპტონაშვილი Эволюция антибиотиков и "эволюция" устойчивости микробов.

В статье описаны этапы развития антибиотиков и возникновения устойчивых штаммов бактерий. Изложены рекомендации ВОЗ, которые предусматривает: изучение механизмов возникновения антимикробной резистентности и системного мониторинга ее распространения; совершенствование мер по предупреждению и ограничению распространения и циркуляции возбудителей; разработку противомикробных препаратов и альтернативных методов, технологий и средств профилактики, диагностику и лечение инфекционных заболеваний человека, животных и растений; необходимость информировать населения по вопросам применения противомикробных препаратов; межведомственное взаимодействие и развитие международного сотрудничества в этой области.

Ключевые слова: антибиотики, резистентность, бактерии, инфекции, всемирная организация здравоохранения.

რეზიუმე

ლილიანა ცკიტიშვილი, ლალი კოპტონაშვილი ანტიბიოტიკების ევოლუცია და მიკრობების მდგრადობის "ევოლუცია"

სტატიაში აღწერილია ანტიბიოტიკების განვითარების ეტაპები და ბაქტერიების მდგრადი შტამების წარმოშობა. გადმოცემულია ჯანდაცვის მსოფლიო ორგანიზაციის რეკომენდაციები, რომლებიც ითვალისწინებს: ანტიმიკრობული რეზისტენტობის წარმოშობის მექანიზმების შესწავლას და მისი გავრცელების სისტემურ მონიტორინგს; სიფრთხილის ზომების დახვეწას და გამომწვევის გავრცელების და ცირკულაციის შეზღუდვას; ანტიმიკრობული პრეპარატების და ალტერნატიული მეთოდების, პროფილაქტიკის ტექნოლოგიების და საშუალებების, ადამიანის, ცხოველების და მცენარეების დიაგნოსტიკის და მკურნალობის მეთოდების შემუშავებას; მოსახლეობის ინფორმირების აუცილებლობას ანტიმიკრობული პრეპარატების გამოყენების საკითხებთან დაკავშირებით; უწყებათაშორისი ურთიერთქმედება და საერთაშორისო თანამშრომლობის განვითარება ამ სფეროში.

საკვანძო სიტყვები: ანტიბიოტიკები, რეზისტენტობა, ბაქტერიები, ინფექციები, ჯანდაცვის მსოფლიო ორგანიზაცია.

Summary

Liliana Tsqitishvili, Lali KoptonaShvili Evolution of antibiotics and resistance of microbes

The article describes the stages of the development of antibiotics and the emergence of drug-resistant strains of bacteria. It states the recommendations of WHO that considers the following:

Studying of mechanisms of emergence of antimicrobial resistance and systemic monitoring of its distribution; improvement of prevention measures and restriction of the distribution and circulation of the causative agents; the development of antimicrobial agents and alternative methods, prevention technologies, diagnostic and treatment methods of humans, animals, and plants; the necessity of informing the population regarding the use of antimicrobial agents; interdepartmental interaction and the development of interactional cooperation in this field.

Key words: antibiotics, resistance, bacteria, infections, WHO.

ჯანდაცვა

ვალეოლოგია და ჯანდაცვის ახალი პარადიგმა

ი. დოლიძე

საქართველოს ფიზიკური აღზრდისა სპორტის სახელმწიფო
სასწავლო უნივერსიტეტი, თბილისი, საქართველო,

შესავალი

თანამედროვე ცივილიზაციის პირობებში, როგორც სოციალური განვითარების შედეგი, იცვლება მოსახლეობის პათოლოგიის მიმდინარეობის ხასიათი. დღეს არსებული დაავადებები წარმოდგენილია არა მხოლოდ ქრონიკული არაინფექციური დაავადებების ეპიდემიად და ახალი ნოზოლოგიური ფორმების (30-ზე მეტი უკანასკნელი 20 წლის მანძილზე) გამოვლენად, არამედ „ძველი“ დაავადებების (ტუბერკულოზი, მალარია და სხვა) დაბრუნების მცდელობითაც კი. მთავარია - მივიღეთ ფართოდ გავრცელებული პოლისინდრომული მდგომარეობები, რომლებიც წარმოადგენენ კლინიკური მედიცინის განსაკუთრებულ პრობლემას. იქმნება სიტუაცია, როცა ყოველი „ვიწრო“ სპეციალისტი ერთსა და იმავე ადამიანს სრულიად დაუსაბუთებლად უსვამს „თავის“ დიაგნოზს. ამის შედეგად გროვდება სინდრომების მთელი კომპლექსი, რომელთაგან თითოეულის კუპირება არ იძლევა არსებით ეფექტს. ჩვენი შეხედულებით, ამ კლასის მდგომარეობების ტიპიურ წარმომადგენლად მიგვაჩნია ქრონიკული დაღლილობის სინდრომი - „ათასი დასახელების დაავადება“. ჯანდაცვის არც პირველ, არც მეორე სტრატეგიას არ შეუძლია წარმატების მიღწევა, ისევე როგორც კლინიკური მედიცინის არაეფექტურ ძალისხმევას.

ძირითადი ტექსტი

მედიცინა, როგორც თეორიული ცოდნისა და პრაქტიკული მეთოდების კომპლექსი მიმართულია ადამიანის ჯანმრთელობის შენარჩუნებისა და განმტკიცებისათვის, დაავადებათა პროფილაქტიკისა და დაავადებულთა მკურნალობისათვის, რაც წარმოადგენს იმ სოციალური ინსტიტუტის საფუძველს, რომელსაც ჩვენ ვუწოდებთ ჯანდაცვას. ის, რომ ჯანდაცვა იარაღება მედიცინის მდიდარი ტექნიკური არსენალით, ეს ჯერ კიდევ არ ნიშნავს არსებული მოკლევადიანი ხასიათის ამოცანის გადაწყვეტას, რაც ჯანდაცვის წინაშე დგას, არამედ უნდა ითვალისწინებდეს ამ სოციალური ინსტიტუტის ხელმძღვანელის ინტელექტსა და განათლების დონეს, მხედველობის სივრცეს, ანალიზსა და სინთეზის უნარს ოპტიმალური გადაწყვეტილების მიღებისას. ჯანდაცვაში ყველაზე თვალსაჩინო და ორთოდოქსალური გზა მედიცინის მიღწევების გამოყენებისა მიჩნეულია სამკურნალო-დიაგნოსტიკური ღონისძიებების სრულყოფა. ეს გზა გაიარა ჯანდაცვის განვითარების მთელმა ისტორიამ, რომლის უფლებამოსილება ეჭვს არ იწვევდა. ძირითადი საშუალებები, რომელიც გამოიყოფოდა ჯანდაცვის ბიუჯეტიდან მიმართული იყო სწორედ ავადმყოფთა სამკურნალოდ. მაგრამ, ამ გზამ, როგორც აღმოჩნდა, ზოგადი ფაქტორების კომპლექსში ითამაშა უმნიშვნელო როლი, რადგან რადიკალურად ვერ გააუმჯობესა მოსახლეობის ჯანმრთელობის მდგომარეობა.

ადამიანთა საზოგადოებას თავისი განვითარების კრიტიკულ პერიოდებში, როცა შეუძლებელი იყო სამკურნალო-დიაგნოსტიკური პროცესის ნებისმიერი სრულყოფა, შეეცვალა არასახარბიელო სიტუაცია ჯანდაცვის სისტემაში, რიგ შემთხვევაში, წარმოშობდა ჯანსაღ აზროვნებას, რაც მკვეთრად ცვლიდა ჯანდაცვის სისტემის ეპოქალურ სტრატეგიას. ასეთი გადაწყვეტილება მიიღო ნ. სემაშკომ, რომელიც გასული საუკუნის ოციან წლებში ქმნიდა ახალგაზრდა სახელმწიფოს ჯანდაცვის სისტემის სტრუქტურას, რომლის საფუძველში ჩადო იმ ღონისძიებათა კომპლექსი, რომელიც მიმართული იყო ინფექციური დაავადებების

ეპიდემიების საბრძოლველად. ამ სტრატეგიამ ტერრისის გამოთქმით მიიღო პირველი „ეპიდსაწინააღმდეგო რევოლუციის“ სახელწოდება, რაც დასავლეთის ჯანდაცვის თეორეტიკოსების მხრიდან აღინიშნა მაღალი შეფასებით.

XX საუკუნის მომდევნო რამდენიმე ათწლეულის მანძილზე ჯანდაცვის სისტემამ შეიცვალა თავისი სტრატეგიული მიდგომა, რადგან ინფექციური ბუნების დაავადებებმა ადგილი დაუთმო პათოლოგიებს, რომელშიც ჭარბობდა არაინფექციური ქრონიკული დაავადებები. ამ პროცესმა მეოცე საუკუნის მეორე ნახევარში შეიძინა ეპიდემიური გავრცელების ხასიათი, რაც ევოლუციური მიდგომით შეძლება ჩაითვალოს კანონზომიერ მოვლენად. პათოლოგიების მიმდინარეობის ხასიათის ანალიზი, რომელიც დაფუძნებულია მედიცინის განვითარების ისტორიულ მონაცემებზე, გვიჩვენებს, რომ სოციალური პირობების ცვლილებებთან ერთად იცვლებოდა ადამიანის დაავადებებიც. ამაზე კარგად მიანიშნებს ი. დავიდოვსკის სიტყვები: „ ადამიანის ცხოვრების პირობები და წესი არის დაავადებების წარმოშობის ფუნდამენტური წინაპირობა “. ქრონიკული არაინფექციური დაავადებების პირობებში ჯანდაცვის არსებული სტრატეგია აღმოჩნდა არაეფექტური და წარმოშვა აუცილებლობა ახალი სტრატეგიის შესაქმნელად. შესაბამისად, დღემდე არსებული მეთოდური მიდგომები მიმართულია ქრონიკული პათოლოგიის წარმოშობის თავიდან ასაცილებლად და ცნობილია მეორე ეპიდსაწინააღმდეგო რევოლუციის“ სახელწოდებით.

მეორე ეპიდსაწინააღმდეგო რევოლუციის ძირითად მეთოდურ ხერხად გამოიყენება პრაქტიკულად ჯანმრთელი მოსახლეობის რისკის ჯგუფის გამოვლენა. ე.ი. ტარდება „სკრინინგი“ (სიტყვასიტყვით- გაცხრილვა), რაც შესაბამისი ღონისძიებების ჩატარებით მიმართულია დაავადებების განვითარების რისკ-ფაქტორების ასაცილებლად. ამ სტრატეგიის რეალიზაცია წარმატებულად შეიძლება ჩაითვალოს, რადგან მრავალ სოციალურ-ეკონომიკურად განვითარებულ ქვეყნებში საგრძნობლად შემცირდა ავადობისა და სიკვდილიანობის მაჩვენებლები. მაგალითად, გულ-სისხლძარღვთა დაავადებები შემცირდა - 30-50 პროცენტით. ამ პროცესში გამოვლენილი იქნა ცალკეული ფაქტორების როლიც: მკურნალობის ქირურგიული მეთოდები (გულის გადანერგვა, აორტოკორონალური შუნტირება და ა.შ.) შემცირდა 3 %-ით,, თერაპიული მეთოდებით - 11 %-ით, ხოლო დანარჩენი- 86 % , იმ ჩვევებზეა დამოკიდებული, რომელსაც იცავს ადამიანი თავისი ცხოვრების გზაზე, ეს იქნება ხარისხიანი საკვების მიღება, უარის თქმა მავნე ჩვევებზე, მოძრაობის აქტიურობა და ა.შ.). ამასთანავე, ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ მთლიანი მოსახლეობის ჯანმრთელობის უზრუნველყოფის იმედი, რაშიც იგულისხმება რისკ-ფაქტორების აღმოფხვრა, აღმოჩნდა ილუზორული წარმოდგენის, თუმცა, რიგ შემთხვევებში ნამდვილად აღინიშნა მისი გარკვეული შესაძლებლობა - არ ვითარდებოდა დაავადება. პროფილაქტიკური პროგრამების რეალიზაციისას უმნიშვნელოდ კლებულობდა ზოგადი ავადობის მაჩვენებლები, ზოგჯერ კი, კიდევაც აღინიშნებოდა მატებაც. დადგენილი იქნა, რომ ერთი - „მოსალოდნელი“- დაავადების წარმოშობის პრევენციული პროგრამა ზრდიდა სიკვდილიანობის სტატისტიკურ მაჩვენებელს, რამაც მიიღო „სიკვდილიანობის გადატუმბვის“ სახელწოდება. ეს კი ადასტურებს იმას, რომ მასიური დაავადებების მიზეზები არის მეტად ზოგადი მოვლენა, ხოლო ენდოგენური რისკ-ფაქტორები, ისევე, როგორც თვით დაავადებები, წარმოადგენს ორგანიზმში არსებული რაღაც ღრმა ცვლილებების გამოვლენას, რაც არ ექვემდებარება მეორე ეპიდსაწინააღმდეგო პროფილაქტიკურ ღონისძიებებს.

ვითვალისწინებთ რა ი. დავიდოვსკის ლოგიკას, შეიძლება ვირწმუნოთ, რომ კაცობრიობის ცხოვრებაში ახალი რეალობის გამოჩენა და მისი არსებობა დაკავშირებულია სოციალური, ეკონომიკური, ტექნოლოგიური, ეკოლოგიური, კლიმატური ტემპების დაჩქარებასთან და სამყაროში მიმდინარე ცვლილებებთან, იმ კანონზომიერებებთან, რომელსაც შეუძლია მიგვიყვანოს (ან შესაძლებელია უკვე მიყვანილიცაა) ახალი პრობლემების ფორმირებასთან, რაც დაკავშირებულია მოსახლეობის ჯანმრთელობის მდგომარეობასთან. თუ მოკლედ ჩამოვთვლით

ბიოლოგიური ბუნების ომო შაპინს-ის სახეობის იმ ცვლილებებს, რომელიც განხორციელდა უკანასკნელ ათწლეულებში, მაშინ შესაძლებელია გაბედულად ვაღიაროთ, რომ ჩვენი თანამედროვე ადამიანი არსებითად განსხვავდება ჩვენი წინაპრებისაგან. თანამედროვე ადამიანის ორგანიზმში მთლიანობაში დაქვეითებულია ორგანოებისა და სისტემების ბიოენერგეტიკული რეზერვები, ორგანიზმის რეაქტიულობა და რეზისტენტობა, თვითრეგულაციისა და რეპროდუქციის (შემცირებულია სასქესო უჯრედების რაოდენობა და მისი ხარისხიანობა) ფუნქციური შესაძლებლობები და ა.შ. ორგანიზმში მიმდინარე მრავალი სხვა ფუნქციური გადახრები არის ის დამახასიათებელი თვისებები, რითაც განსხვავდება ჩვენი თანამედროვეები საკუთარი წინაპრებისაგან. თუ ზოგადბიოლოგიური პოზიციიდან განვიხილავთ ზემოთაღნიშნულ ცვლილებებს, მაშინ შესაძლებელია მივიღეთ იმ დასკვნამდე, რომ თანამედროვე ადამიანს დაქვეითებული აქვს ცოცხალი სისტემის თვითორგანიზაციის მექანიზმების ამოქმედების უნარიანობა.

როგორც ზემოაღნიშნულიდან ჩანს, ჯანდაცვის სისტემაში აუცილებელი ხდება ახალი სტრატეგიის ფორმირება, რომელსაც უნდა გააჩნდეს უნარი ცოცხალი სისტემისა და პიროვნების თვითორგანიზაციის მექანიზმების ამოქმედების პროცესში ადადგინოს დაკარგული ჰარმონია. ამ სტრატეგიის ძირითად ნაწილს კი წარმოადგენს ვალეოლოგია - ინდივიდის ჯანმრთელობის ფორმირების, შენარჩუნებისა და განმტკიცების თეორია და პრაქტიკა. ვსაუბრობთ რა ვალეოლოგიის თეორიულ და ფილოსოფიურ საფუძვლებზე, შეხსენების მიზნით საჭიროა მისი განხილვა, როგორც ინდივიდუალური ჯანმრთელობა და დამოუკიდებელი მედიკო-სოციალური კატეგორია, რომლის არსი შეიძლება იყოს განხილული, როგორც რაოდენობრივი, ასევე ხარისხობრივი პირდაპირი მაჩვენებლებით. ამასთანავე, ჯანმრთელობა დაავადებასთან შედარებით განიხილული უნდა იქნეს, როგორც მეტად ფართო კატეგორია. დაავადებისწინა მდგომარეობა და დაავადება - ჯანმრთელობის კერძო შემთხვევებია, როცა ადამიანის ორგანიზმის დაცვით-კომპენსატორული ბიოენერგეტიკული რეზერვები დაქვეითებულია ან აღინიშნება მნიშვნელოვანი ორგანული დეფექტები. ჯანმრთელობასა და დაავადებას შორის არსებობს გარდამავალი მდგომარეობა, რომლის სტრუქტურული ორგანიზაციის დონე გამოკვლეულია ვალეოლოგიაში, უპირატესად ის ატარებს ორგანიზმულ ხასიათს, ხოლო მიდგომით - ხოლისტიკურს (ერთიანს). ვსაუბრობთ რა ინდივიდუალური ჯანმრთელობის მართვის შესაძლებლობაზე, აუცილებელია მხედველობაში მივიღოთ, რომ ამ პროცესის ეფექტურობა ბევრად განისაზღვრება ობიექტის მართვის სრულყოფილი ანალიზის შედეგით.

ჯანმრთელობის შეფასება ჯანდაცვაში მიღებული ხერხებით - პათოლოგიური პროცესის გამორიცხვის მეთოდით ან ნორმოლოგიის საფუძველზე - არ იძლევა საშუალებას სრულფასოვანი მართვის პროცესის ფორმირებისათვის. ბიოსისტემის ენერგოპოტენციალის დიაგნოსტიკური მოდელის გამოყენებამ საშუალება მისცა მეცნიერებს აღეწერა დიაგნოსტიკის მთელი რიგი ახალი ფენომენები. მნიშვნელოვანმა ფენომენმა - ჯანმრთელობის „უსაფრთხო დონემ“ - პირველად მოგვცა შესაძლებლობა მკაცრ სამეცნიერო საფუძველზე დაგვესვა ქრონიკული არაინფექციური დაავადებების პირველადი პროფილაქტიკის პრობლემის გადაწყვეტის საკითხები, რადგან ნებისმიერი გაჯანსაღების ღონისძიებების მიზანი - ისეთი დონის ჯანმრთელობის მიღწევაა, რომლის დროსაც არ წარმოიშობა რისკის ენდოგენური ფაქტორები და არც პათოლოგია ვითარდება.

დღეს, კაცობრიობა დგას „მესამე ეპიდსაწინააღმდეგო რევოლუციის“ ზღვარზე, რომლის არსი - ინდივიდის ჯანმრთელობის მართვა, ცოცხალი სისტემის თვითორგანიზაციის მექანიზმების განმტკიცება და ჰარმონიზაციაა. ახალი სტრატეგიის საფუძველი - ვალეოლოგიაა, მისი თეორიული და პრაქტიკული მიღწევები. იმის გამო, რომ ჯანდაცვა უუნაროა დახმარება გაუწიოს ყველა გაჭირვებულ ადამიანს სამედიცინო მეცნიერების თანამედროვე მიღწევების დონეზე (ფინანსირების მუდმივი დეფიციტის პირობებში), დასავლეთში შეიქმნა

ახალი სამეცნიერო დისციპლინა - კლინიკური ეკონომიკა. ის წყვეტს პრობლემას - მედიცინის რომელ მიმართულებას ესაჭიროება მიზნობრივი დაფინანსება, რათა მიღწეული იქნეს სასურველი ეფექტი მოსახლეობის ჯანმრთელობის გასაუმჯობესებლად. საჭიროა გვექონდეს იმედი, რომ საქართველოს ახლო მომავალში ვალეოლოგია (მეცნიერება ჯანმრთელობაზე) მოგვევლინება, როგორც XXI საუკუნის აღიარებულ დარგად, რომელიც წარმატებით განახორციელებს მოსახლეობის ჯანმრთელობის მართვის პროცესს.

დღეს, უნდა გვახსოვდეს, რომ მედიცინა განიცდის დიდი რევოლუციის მოახლოებას, რომელმაც არსებითად უნდა შეცვალოს ჯანდაცვის სისტემის სტრუქტურა, რაც ნიშნავს რეაქციისაგან (დაავადებისაგან) გადასვლას პრევენციაში.

დასკვნა

ამრიგად, თანამედროვე მედიცინა ძირითადად ეყრდნობა ბრძოლას უკვე არსებული დაავადების კლინიკური გამოვლინებების პროცესში, თუმცა ყოველთვის ღრმად ვერ წვდება მათი გამოვლენის მიზეზებს. აქედან გამომდინარე, თანამედროვე პათოლოგიის განვითარების მექანიზმები ბოლომდე რჩება გაურკვეველი. ამიტომ ორგანიზმის ასეთი „რემონტი“ არ იძლევა გრძელვადიან ეფექტს და წარმოადგენს დროებით ღონისძიებას. მომავლის მედიცინაში არსებული პრობლემები ისე უნდა აეწყოს და გადანაწილდეს, რომ აცილებული იქნეს დაავადებების წარმოშობისა და განვითარების წინაპირობები.

უმაღლესი სამედიცინო განათლება ჯერ კიდევ დაულაგებელი ჯანდაცვის სისტემით ვერ მოიტანს დადებით შედეგს მოსახლეობის ჯანმრთელობის ეფექტურ დაცვაში. საჭიროა გამოინახოს ალტერნატიული გზა, რათა ნაწილობრივად მაინც გადაიჭრას მოსახლეობის ჯანმრთელობის პრობლემური საკითხები. ასეთ დარგად შეიძლება დავასახელოთ ვალეოლოგია. ვალეოლოგია, როგორც მეცნიერება ეფუძნება თანამედროვე მედიცინის ნორმებსა და პროფილაქტიკის კრიტერიუმებს, ხალხური და აღმოსავლური მედიცინის კოლექტიურ გამოცდილებას. ის გამაჯანსაღებელი მედიცინის განვითარების დღევანდელი ეტაპია. ვალეოლოგია მეცნიერული ცოდნის მომიჯნავე და ინტეგრირებული დარგია მედიცინას, ფიზიოლოგიას, ფსიქოლოგიას, ფიზიკური აღზრდის თეორიას, სოციოლოგიასა და პედაგოგიკას შორის, რაც მომავლისკენ არის მიმართული და ხელს უწყობს ადამიანის ჯანმრთელობის ევოლუციურ განვითარებას.

ლიტერატურა:

1. ი. დოლიძე, გ. ჩახუნაშვილი. ვალეოლოგია (სანოლოგია-სამედიცინო მიმართულება), როგორც „ჯანმრთელობის მედიცინა“, სოციალური, ეკოლოგიური და კლინიკური პედიატრია, 2013, 15-10-9, 52- 54;
2. ი. დოლიძე, გ. ჩახუნაშვილი. დაავადების პათოგენეზისა და სანოგენეზის სისტემური ანალიზი, სოციალური, ეკოლოგიური და კლინიკური პედიატრია, 2013, 15-10-9, 64-66;
3. ი. დოლიძე, ქვეყნის ჯანდაცვის კრახიდან ვალეოლოგიამდე, იმედი +, 2014, 7, 25-27;
4. ი. დოლიძე, სამედიცინო და პედაგოგიური ვალეოლოგიისადმი სისტემური მიდგომის თავისებურებანი, საქართველოს განათლების მეცნიერებათა აკადემიის მოამბე, 2014, 13, 70-75;
5. ი. დოლიძე, სანოლოგიის როლი თანამედროვე მედიცინაში, მედიცინისა და მენეჯმენტის თანამედროვე პრობლემები, 2014, 1, 24-30;
6. გ. ჩახუნაშვილი, ინტეგრალური მეცნიერება, როგორც XXI საუკუნის აუცილებლობა (ვალეოლოგია, სანოლოგია), სოციალური, ეკოლოგიური და კლინიკური პედიატრია, 2015, 17-12-11, 27-31;
7. ი. დოლიძე, გ. ჩახუნაშვილი, ადამიანის ჯანმრთელობა მედიცინის, ჰიგიენისა და სანოლოგიის მეცნიერულ-პრაქტიკული პოზიციებიდან, სოციალური, ეკოლოგიური და კლინიკური პედიატრია, 2015, 17- 12-11, 37-41;
8. გ. ჩახუნაშვილი, ი. დოლიძე, ვალეოლოგია, როგორც სამი კარდინალური მიმართულების - სასწავლო, სამეცნიერო და პედაგოგიურ დისციპლინათა ინტეგრირებული მეცნიერება, ბავშვთა კარდიოლოგია, 2015, 9, 42-46;
9. ი. დოლიძე, გ. ჩახუნაშვილი, მოზარდების ჯანმრთელობის მართვაში პედაგოგიური ვალეოლოგიისა და სანოლოგიის კრიტერიუმების მნიშვნელობა, ბავშვთა კარდიოლოგია, 2015, 9, 46-49;
10. ი. დოლიძე, გ. ჩახუნაშვილი. ვალეოლოგია, როგორც „ჯანმრთელობის ზოგადი თეორია და პრაქტიკა“\| ბავშვთა კარდიოლოგია, 2016, № 10, 34-37;
11. ი. დოლიძე, გ. ჩახუნაშვილი. სანოგენეზისა და გაჯანსაღების მექანიზმების რეგულაციის პრინციპები \| ბავშვთა კარდიოლოგია, 2016 № 10, 38-41;
12. გ. ჩახუნაშვილი, ი. დოლიძე. ადამიანის ჯანმრთელობა ახალშობილობიდან იწყება \| ბავშვთა კარდიოლოგია, 2016, № 10, 41-44;
13. ი. დოლიძე. ჯანდაცვის რეორგანიზაცია ჯანმართვის კრიტერიუმებით- XXI საუკუნის მედიცინის ძირითადი მოთხოვნა \| სოციალური, ეკოლოგიური და კლინიკური პედიატრია, 2016, № 18-13-12, 35-40;
14. გ. ჩახუნაშვილი, ი. დოლიძე, ნ. ჯობავა, კ. ჩახუნაშვილი, დ. ჩახუნაშვილი- სოციალური პედიატრია, როგორც ვალეოლოგიის ერთ-ერთი ფუნდამენტი \| სოციალური, ეკოლოგიური და კლინიკური პედიატრია, 2016, № 18-13-12, 24-27;
15. გ. ჩახუნაშვილი, ი. დოლიძე, ნ. გონგაძე, ი. ფავლენიშვილი. ჯანდაცვის, ფარმაციის, ბიომედიცინისა და სპორტის ინდუსტრია \| საქართველო 2050, საქართველოს განვითარების სტრატეგია, 2015, თბილისი, (პროექტის ხელმძღვანელი ი. ქუცნაშვილი), 123-133;
16. თ. მიქიაშვილი, ი. დოლიძე. ადაპტური ფიზიკური აღზრდა ოჯახურ პირობებში, 2016, თბილისი, გამომცემლობა „მწიგნობარი“, 221 გვ.
17. ი. დოლიძე. ადამიანის ჯანმრთელობის დინამიკის სისტემური ანალიზი // სოციალური, ეკოლოგიური და კლინიკური პედიატრია, 2017, 19-14-13, 34-37;
18. გ. ჩახუნაშვილი, ი. დოლიძე. ანთროპოკოსმიურ მედიცინაში ვალეოლოგიური მიდგომის მსოფლმხედველობა // სოციალური, ეკოლოგიური და კლინიკური პედიატრია, 2017, 19-14-13, 42-46;

19. იდოლიძე, გ. ჩახუნაშვილი. ნორმის ფენომენი პრაქტიკულ მედიცინაში //სოციალური, ეკოლოგიური და კლინიკური პედიატრია, 2017, 19-14-13, 47-51 .

რეზიუმე
იგორ დოლიძე
ვალეოლოგია და ჯანდაცვის ახალი პარადიგმა

უმაღლესი სამედიცინო განათლება ჯერ კიდევ დაულაგებელი ჯანდაცვის სისტემით ვერ მოიტანს დადებით შედეგს მოსახლეობის ჯანმრთელობის ეფექტურ დაცვაში. საჭიროა გამოინახოს ალტერნატიული გზა, რათა ნაწილობრივად მაინც გადაიჭრას მოსახლეობის ჯანმრთელობის პრობლემური საკითხები. ასეთ დარგად შეიძლება დავასახელოთ ვალეოლოგია.

ვალეოლოგია, როგორც მეცნიერება ეფუძნება თანამედროვე მედიცინის ნორმებსა და პროფილაქტიკურ კრიტერიუმებს, ხალხური და აღმოსავლური მედიცინის კოლექტიურ გამოცდილებას. ის გამაჯანსაღებელი მედიცინის განვითარების დღევანდელი ეტაპია. ვალეოლოგია მეცნიერული ცოდნის მომიჯნავე და ინტეგრირებული დარგია მედიცინის, ფიზიოლოგიის, ფიზიკური აღზრდის თეორიის, სოციოლოგიისა და პედაგოგიკის მიმართულებათა შორის, რაც არის მიმართული მომავლისკენ და ხელს უწყობს ადამიანის ჯანმრთელობის ევოლუციურ განვითარებას.

საკვანძო სიტყვები: ჯანდაცვა, ჯანმრთვა, ვალეოლოგია, სანალოგია, პარადიგმა.

Резюме
Игорь Долидзе

Валеология и новая парадигма здравоохранения

Высшее медицинское образование еще в несовершенной системе здравоохранения не принесет положительного результата в эффективной защите здоровья населения. Надо искать альтернативную путь частичного решения проблемных задач здоровья населения. Такую отрасль можно назвать валеологию. Валеология, как наука опирается на достижениях норм современной медицины и средств профилактического направления, основанных на базе коллективного опыта Народной и Восточной медицины. Сегодня оно находится на этапе научно-практического развития и является отраслью оздоровительной медицины. Валеология – это комплекс наук, или междисциплинарное направление на стыке медицины, физиологии, психологии, теорий физического воспитания, социологии и педагогики с целью сохранения здоровья человека в условиях влияния на него меняющихся условий внешней и внутренней среды.

Ключевые слова: Здравоохранение, здравоведение, валеология, санология, парадигма.

Summary

Igor Dolidze

Valeology and public health new paradigm

Higher medical education with still not well arranged public health system, will not bring positive result in protecting public health. It is necessary to look for an alternative way to solve problematic issues of public health. Valeology is a sphere, that studies this kind of topics.

Valeology, as a sphere of science is based on medical norms and prophylactic criterions, folk and eastern (oriental) medicine's collective experience. It is new phase for developing sanitation medicine. Valeology mixes science studies and spheres like physiology, theory of physical education, sociology and pedagogic directions. Valeology is directed to future and helps to evolutionary develop human health.

Key words: health care, health management, valeology, sinology, paradigm.

A Descriptive Analysis of the Mental Health and Access to Reproductive Healthcare among Internally Displaced Females in Georgian IDP Camps

**Lindsay Wampler¹, Brianna Hoglen¹, Oluoma Ekezie-Francis¹, Kristin Sznajder¹
Marina Pirtskhalava, Lela Aptsiauri, Merab Mirtskhulava, Ketrine Motsonelidze**

**¹ USA, Pennsylvania State, University, College of Medicine, Department of Public Health Sciences
Georgia, Tbilisi, Teaching University Geomedi**

Introduction

Currently in the world, it is estimated that there are 25-26 million internally displaced persons.⁶ Internally displaced persons (IDPs) are those who are relocated within their own nation. These are typically people who would be considered refugees had they crossed a national border.⁵ One of the hardest parts of defining an IDP is deciding when the displacement portion ends. After 3 years, 15 years, or 25 years, are you still displaced or are you now a habitant of the new region?

In Georgia, it is estimated that 5.7%-6.3% of the population are IDPs. These displacements occurred during two time periods, one during the war in 1991 to 1992, and the other in the 2008 conflict. During both of these time periods, war resulted from increased tensions between Russia and Georgia.² During the war from 1991-1992, Georgia had to absorb 250,000 IDPs. By 1995, there were a total of 400,000 displacements.^{7,10} The most recent IDPs are from the region of South Ossetia.^{6,10} In 2008, villages near South Ossetia were bombed, looted, and burned. Twenty-eight thousand new IDPs were added to the already long list. This led Georgians with no choice but to flee the region they have known as their home because of the worsening conditions.

Internally displaced persons are a population that are more vulnerable to various health disparities because of the conditions they have faced.¹¹ Often, they have little choice but to live in collective centers. However, sometimes the collective centers may have contributed to health concerns due to a lack of running water and electricity.³ While finding safety, they have to leave their possessions and at times, families behind. This is unfortunately a common issue for conflict-ridden areas. IDPs suffer greatly from the loss of resources. Resources can be defined as property and land, employment, daily roles, and social circles. Further, IDPs lack knowledge of their new environment, are exposed to discrimination, and have endured the loss of loved ones. These losses can affect overall health including mental health. IDPs are often viewed as a burden on the area in which they relocate. Not only is there an economic strain for the region, but IDPs face discrimination and are viewed by the local population as sources of pollution and contamination, as well as morally and physically threatening.⁴ A study done by Buck et. al., (2000) found mental health implications related to resource losses. Ninety-one percent of those surveyed were traumatized by the loss of their homes; while many question the value of their own lives.^{7,10} Most ethnic Georgians listed property as their biggest loss.

Mental health is not the only health outcome to suffer among IDPs; reproductive health is also a concern. Women make up approximately 70% to 80% of all IDPs in the world. Available reproductive health services tend to decrease in

conflict zones, while birth rates decrease and the number of unsafe abortions and maternal mortality increase.⁴ A decreasing portion of public health expenses are geared toward family planning and reproductive health services. The United States Agency for International Development (USAID) and United Nations Population Fund (UNFPA) are working to improve access to family planning. The United States Center for Disease Control and Prevention (CDC) examine health trends, work towards quality improvement, allocate resources, monitor performance, and guide research in reproductive health. The Georgian Reproductive Health Survey (GERHS10) was administered in 2010 to obtain national and regional estimates of basic demographic and reproductive health indicators. New policies are needed that will expand the scope of contraceptive counseling and allow its integration with other reproductive health services.¹

Many women, due to displacement, reported that they were unable to access essential reproductive health care services due to fees, transportation, infrastructure, and insecurity.⁶ It is estimated that 72% of women are their family's main source of income in Georgian displaced homes.⁷ On top of being the main source of income, this means single mothers are carrying the double burden of breadwinner and all household chores.¹¹ Currently, women's reproductive health statistics in Georgia show a 40% decrease in maternal mortality from 2006-2012. ^{8,9} Infections and obstetric hemorrhage were consistently the leading causes of maternal death.⁹ Additionally, late stage breast cancer and cervical cancers remain a major public health concern for women of Georgia. The goal of this pilot study is to determine internally displaced women's perceptions on their health and learn the biggest obstacles they face regarding their reproductive health.

Methods

This cross-sectional study on women's health in Georgia among internally displaced people was completed through collaboration between Pennsylvania State University and University Geomedi. The study has ethical approval through the University Geomedi. All surveys were conducted in the respondent's home, clinics and shops in IDP camps near Tbilisi, Georgia, specifically in Gori, Metsheki and Hotel Amirani IDP camps. Surveys were translated from English to Georgian, administered in Georgian, and translated back into English for analysis. Surveys were completed by 41 respondents. Each survey took an average time of 10-15 minutes to complete. Our inclusion criteria were IDP women aged 18 years to 49 years of age. All data analysis was completed using SAS 9.4 and Microsoft Excel software. Descriptive analyses were conducted to document the general prevalence of access to health care, perception of overall health, reproductive health history, exposure to domestic violence, and mental health status.

Results

The majority of respondents was between 35 and 40 years old and was of Georgian ethnicity. Most IDPs had a college education or greater, were from a rural area, and were married. Nearly 40% held a job outside the home. Most women (56%) felt their health was worse after being displaced. One third of female IDPs had little interest in doing things nearly every day and one fifth felt down, depressed or hopeless nearly every day. Just 40% of women reported having an understanding of how to prevent pregnancy. Most women we spoke with had been pregnant (71%) and of

those women, one third reported that the pregnancy was planned. Among women surveyed 17% reported currently using contraception. Finally, 27% of women reported money or lack of transportation as a barrier to healthcare.

Discussion

This study adds to the literature on female IDPs in Georgia and is a pilot study for further investigation. Several studies have shown that mental health is of great concern among Georgian IDPs.^{2,3, 11} This study shows that one third of displaced Georgian women suffer from depressive symptoms nearly every day. Other studies have extensively reported the psychosomatic effects of war, but the prevalence of its associated mental health manifestations amongst the IDPs are not well analyzed.¹² Poor mental health could be due to the exposure to trauma, forced displacement from home, difficulty in integrating into local communities, loss of livelihoods, or the dissolution of social networks.²

Access to reproductive healthcare is a priority for international aid organizations working with Georgian IDP communities.⁴ However, our study shows that some women do not know how to prevent pregnancy, do not currently use contraception, and one third of women reporting a pregnancy reported that the pregnancy was unplanned. This mismatch of stated goals and knowledge on the ground has been documented in practice in refugee and IDP camps and could support our finding.⁴

Our study highlights two important areas of concern in the health of IDPs in Georgia. The first is the documented poor mental health of IDPs. The second is low knowledge of family planning options. Both health concerns would be ameliorated by improved access to services. Nearly a third of our study participants reported money and lack of transportation to be a barrier to care. Further research needs to be completed on barriers to care and possible areas for intervention.

Table 1

Demographics	N (%)
<u>Age</u>	
18-24	4 (11%)
25-30	8(22%)
31-34	5(14%)
35-40	10 (28%)
40+	9(25%)
<u>Georgian Ethnicity</u>	34 (87%)
<u>Education</u>	
High School	8 (20%)
More than High School	12 (29%)
College or greater	21 (51%)

Marital Status

Never Married	11 (27%)
Married	20 (49%)
Divorced	5 (12%)
Widowed	5 (12%)

Work outside home 16 (40%)

From a rural area 25 (66%)

Table 2

Health Status	N (%)
Health Worse After Displacement	23 (56%)
Understand how to prevent pregnancy	16 (39%)
Ever pregnant	29 (71%)
Last pregnancy planned	9 (31%)
Currently using contraception	7 (17%)
Little interest or pleasure in doing things nearly every day	14 (34%)
Feeling down, depressed or hopeless nearly every day	8 (20%)
Reported financial or transport related barriers to care	11 (27%)

References:

1. National Center for Disease Control and Public Health. (2010). Reproductive Health Survey. Retrieved from http://www.ncdc.ge/AttachedFiles/reproductive_health_survey_georgia_2010_0ac9423c
2. Segiun, M., Lewis R., Amirejibi T., Razmadze M., Makhashvili N., & Roberts B. (2016). Our flesh is here but our soul stayed there: A qualitative study on resource loss due to war and displacement among internally displaced women in the Republic of Georgia. *Social Science and Medicine*, 150, 239-247.
3. Dunn, E. C. (2012). The Chaos of Humanitarian Aid: Adhocracy in the Republic of Georgia. *Humanity: An International Journal of Human Rights, Humanitarianism and Development*, 3(1), 1-23.
4. Laurie, M., & Petchesky, R. P. (2008). Gender, health, and human rights in sites of political exclusion. *Global Public Health*, 325-41. doi:10.1080/17441690801892125
5. Mooney, E. (2005). The Concept of Internal Displacement and the Case for Internally Displaced Persons as a Category of Concern. *Refugee Survey Quarterly*, 24(3).
6. Birkeland, N. (2009). Internal displacement: Global Trends in Conflict-Induced Displacement. *International Review of the Red Cross*, 91(875).
7. Buck, T., Morton, A., Allen Nan, S., Zurikashvili, F. (2000). Aftermath: Effects of Conflict on Internally Displaced Women in Georgia. *Center for Development Information and Evaluation U.S. Agency for International Development*. Retrieved from <http://reliefweb.int/report/georgia/aftermath-effects-conflict-internally-displaced-women-georgia>
8. John Snow, INC. (2015). New Study Shows 40% Decrease in Maternal Mortality in the country of Georgia. Retrieved from <http://jsi.com/JSIInternet/Newsroom/newsitem/display.cfm?a=1&id=1575>
9. Berdzuli N. (2015). Sustainable Change: Georgia's Second Reproductive Age Mortality Study. Retrieved from <http://thepump.jsi.com/sustainable-change-georgias-second-reproductive-age-mortality-study/>
10. Koch, E. (2015). Protracted Displacement in Georgia: Structural Vulnerability and "Existing not Living." *Human Organization*, 74(1).
11. Tarkhan-Mouravi, G. (2009). Assessment of IDP Livelihoods in Georgia: Facts and Policies. *UNHCR*. Retrieved from <http://www.unhcr.org/4ad827b12.pdf>
12. Husain F, Anderson M, Lopes Cardozo B, Becknell K, Blanton C, Araki D, Kottegoda Vithana E. Prevalence of War-Related Mental Health Conditions and Association With Displacement Status in Postwar Jaffna District, Sri Lanka. *JAMA*. 2011; 306(5):522-531. doi:10.1001/jama.2011.1052

Summary

Lindsay Wampler¹, Brianna Hoglen¹, Oluoma Ekezie-Francis¹, Kristin Sznajder¹,
Marina Pirtskhalava, Lela Aptsiauri, Merab Mirtskhulava, Catherine Motsonelidze¹

A Descriptive Analysis of the Mental Health and Access to Reproductive Healthcare among Internally Displaced Females in Georgian IDP Camps

Internal displacement is a global crisis that plagues many countries. Georgia specifically has an Internally Displaced Persons (IDP) rate of approximately 5.7%-6.3%. IDPs often face health challenges and have worse health outcomes than those that are not displaced. Women in particular suffer from poor mental and reproductive health outcomes. In a pilot study conducted in three IDP camps near the Tbilisi region with 41 respondents, 56% of women felt their health was worse after displacement. These women also had high rates of depressive symptoms with one third of women showing little interest in doing things on a daily basis and one-fifth feeling down on a daily basis. Reproductive health has also suffered, this is a highly educated group of women but only an alarming 40% reported that they knew how to prevent a pregnancy. Seventy-one percent of women had reported being pregnant with one third of those pregnancies planned. These numbers support the need for increased research and services to further support mental and reproductive health.

Key words: global crisis, Internally Displaced Persons (IDP), mental and reproductive health, IDP Camps.

რეზიუმე

ლინდსი ვამპლერი¹, ბრაიანა ჰოგლენი¹, ოლუომა ეკეზი-ფრენსის¹, კრისტინ სუნაჯდერი¹, მარინა ფირცხალავა, ლელა აფციაური, მერაბ მირცხულავა, ეკატერინე მოწონელიძე

ფსიქიკური ჯანმრთელობის აღწერილობითი ანალიზი და რეპროდუქციული ჯანდაცვის ხელმისაწვდომობა იძულებით გადაადგილებულ ქალებს შორის საქართველოს იგპ ბანაკებში

შიდა გადაადგილება არის გლობალური კრიზისი, რომელმაც ბევრი ქვეყანა მოიცვა. საქართველოში იძულებით გადაადგილებულ პირთა (იგპ) ხვედრითი წონა დაახლოებით 5.7% -6,3%-ია. ისინი ხშირად ეჯახებიან ჯანმრთელობის დაცვის პრობლემებს და მათი ჯანმრთელობის მდგომარეობის შედეგები ბევრად უფრო ცუდია, ვიდრე არა დევნილებისა. ქალებში, განსაკუთრებით ცუდი შედეგებია ფსიქიკური და რეპროდუქციული ჯანმრთელობის მხრივ. თბილისის რეგიონის სამ დევნილთა ბანაკში ჩატარებულ საპილოტო კვლევაში, რომელშიც 41 რესპონდენტი მონაწილეობდა, ქალების 56% მიიჩნევდა, რომ მათი ჯანმრთელობის მდგომარეობა უარესი გახდა. ეს ქალები, ასევე, იყვნენ დეპრესიული სიმპტომების მაღალი მაჩვენებლის მატარებელი. ამ ქალების ერთმა მესამედმა, გამოავლინა ნაკლები ინტერესი ყოველდღიური საქმიანობის მიმართ. რეპროდუქციული ჯანმრთელობა, ასევე, დაუზიანდა ქალთა უადრესად განათლებულ ჯგუფს, მაგრამ შემაშფოთებელია ის, რომ მხოლოდ მათმა 40% -მა განაცხადა, რომ მათ იცოდნენ თუ როგორ აეცილებინათ ორსულობა თავიდან. შემაშფოთებელია ისიც, რომ ქალების 71%-დან დაგეგმილი ორსულობის მხოლოდ ერთი მესამედი დაფეხმძიმდა.

ეს ციფრები ადასტურებს კვლევისა და მომსახურების გაზრდის საჭიროებას ფსიქიკური და რეპროდუქციული ჯანმრთელობის შემდგომი მხარდაჭერისთვის.

საკვანძო სიტყვები: გლობალური კრიზისი, იძულებით გადაადგილებული პირი, ფსიქიკური და რეპროდუქციული ჯანმრთელობა, იგპ ბანაკები.

Резюме

Линдсей Уэмплер¹, Брианна Хоглен¹, Олуома Экези-Фрэнсис¹, Кристин Сзнаджер¹
Марина Пирцхалава. Лела Артьеури, Мераб Мирцхулава, Кетрин Моцонелидзе

Описательный анализ психического здоровья и доступа к репродуктивному здравоохранению среди вынужденных переселенцев в грузинских лагерях ВПЛ

Внутреннее перемещение является глобальным кризисом, который поражает многие страны. В Грузии удельный вес лиц, перемещенных внутри страны (ВПЛ), составляет примерно 5,7-6,3%. ВПЛ часто сталкиваются с проблемами здравоохранения и имеют худшие результаты в отношении здоровья, чем те, которые не перемещаются. Женщины, в частности, страдают от плохих результатов в области психического и репродуктивного здоровья. В экспериментальном исследовании, проведенном в трех лагерях ВПЛ вблизи Тбилисского региона с 41 респондентом, 56% женщин почувствовали, что их здоровье ухудшилось после перемещения. У этих женщин также были высокие показатели депрессивных симптомов, причем одна треть женщин проявляла небольшой интерес к ежедневным занятиям и одной пятой ощущениям ежедневно. Репродуктивное здоровье также пострадало, это высокообразованная группа женщин, но только тревожные 40% сообщили, что они знали, как предотвратить беременность. Семьдесят один процент женщин сообщали о том, что беременна одна треть запланированных беременностей.

Эти цифры подтверждают необходимость расширения исследований и услуг для дальнейшей поддержки психического и репродуктивного здоровья.

Ключевые слова: Глобальный кризис, Внутренне Перемещенные Лица (ВПЛ), психическое репродуктивное здоровье, ВПЛ лагеря.

ကမ္ဘာ့ ဖွဲ့ ဝေဖန် ဖွဲ့စည်းမှု

მენეჯმენტის სრულყოფის თეორიული საფუძვლები
(ქსელური დელეგირების კონკურენტუნარიანობა და ეფექტიანობა)

რევაზ ლორთქიფანიძე

შ.პ.ს. სასწავლო უნივერსიტეტი გეომედი, საქართველო, revazlordkipanidze@gmail.com

შესავალი

არავის მინდა ვაწყენინო, მაგრამ, საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის პირველ წლებში, მნიშვნელოვანი ბუნებრივი ხარვეზები ჰქონდა როგორც ბიზნესის სწავლებას, ასევე მის პრაქტიკულ მხარდაჭერას სრულფასოვანი ბიზნესგარემოს შექმნის თვალთახედვით. კერძოდ, ბიზნესის მხარდაჭერა დაიყვანებოდა მისი რეგისტრირების გაიოლებამდე, ხოლო ბიზნესის სწავლებაში დიდი დრო ეთმობოდა ისეთ ელემენტარულ საკითხებს, როგორებიცაა განსხვავებები ბიზნესსა და მეწარმეობას, ადმინისტრირებასა და მენეჯმენტს, მენეჯერსა და ბიზნესმენს შორის. შესაბამისად, ნაკლები მნიშვნელობა ენიჭებოდა ბიზნესის კონკურენტუნარიანობისა და ეფექტიანობის ამაღლების თეორიულად დასაბუთებული პრაქტიკული რეკომენდაციების სწავლებასა და დანერგვას.

ეფექტიანი ბიზნეს-გარემოს შექმნას სახელმწიფოებრივი მიდგომა უნდა - თუ ჩვენს მცირემიწიან და ნაკლებშემოსავლიან მიკრო ან მცირე მეწარმეს ბედის ანაბარა მივატოვებთ, ის, მისთვის ძალზე მკირადღირებულ მანქანა-მოწყობილობებზე, საწვავზე, ქიმიკატებსა თუ მწვავედ საჭირო სამკურნალწამლო საშუალებებზე ფიქრში, ვერასდროს გახდება კონკურენტუნარიანი. თანამედროვე ეტაპზე, ვერც გიგანტურ ობიექტებზე მასობრივი ორიენტაცია (ჩვენი კრიტერიუმით, 1000-ზე მეტი დასაქმებულით) გვიშველის - ისინი მონოპოლიებად შეიძლება მოგვევლინონ ჯერ კიდევ არატევად ბაზრებზე. ჩვენი გაანგარიშებებით, ბიზნესის ოპტიმალური კონცენტრაცია დაბლობ რეგიონებში 250-500 დასაქმებულია ობიექტზე, მაღალ მთაში - მნიშვნელოვნად ნაკლები, რასაც, წარმოდგენილ შრომაში, შესაძლოდ მობილურად განვიხილავთ.

ძირითადი ტექსტი

მორფოლოგიური მრავალფაქტორული განზოგადებებისა და დელფის მეთოდით შეფასებების გამოყენებით, გამოვლინდა, რომ საქართველოს მაღალ მთაში (ზღვის დონიდან 1000 მეტრზე მეტი) მინიმუმ 4-ჯერ მცირე უნდა იყოს ბიზნეს-ობიექტის კონცენტრაცია, ვიდრე დაბლობში (ზღვის დონიდან 500 მეტრამდე), ხოლო დაახლოებით 2,7 ჯერ ნაკლები, ვიდრე შუა მთაში (500-დან 1000 მეტრამდე). აღნიშნული გაანგარიშებების საფუძველზე, გამოვთქვამთ რეკომენდაციას, რომ დაბლობში კონცენტრირებულ ბიზნესში შეიძლება დელეგირებულ იქნეს მაღალი და შუა მთის ბიზნესის ისეთი ფუნქციები, როგორებიცაა - უშუალოდ მენეჯერული ოფისების მოწყობა ბიზნეს-გეგმების, ფინანსური

ანალიზისა და მარკეტინგული კვლევის წარმოებისათვის, ასევე, ტექნიკით უზრუნველყოფის კოოპერირებით.

დელეგირება შეიძლება განხორციელდეს არამხოლოდ სასოფლო-სამეურნეო წარმოებაში, არამედ, სულ უფრო მეცნიერებატევად აგროსამრეწველო და ჯანდაცვით ბიზნესშიც. როცა სტეფანწმინდაში ყაზბეგის საერთაშორისო მართონში მივიღე მონაწილეობა და ჩემს ასაკობრივ ჯგუფში გავიმარჯვე, გავიგე, რომ მაღალი მთის მრავალ მცირედდასახლებულ სოფელში საავადმყოფოების კი არა, მცირე ამბულატორიების მოწყობაც კი ვერ ხერხდება. ამას ემატება გარემოება, რომ მცირემიწიანი მეურნეობები, უნიკალური ქართული ბუნების მიუხედავად, ვერაფრით ვერ უწევენ კონკურენციას ტექნიკურად კარგად აღჭურვილ უცხოურ კომპანიებს.

შედეგად, ასეთ მაღლივ სოფლებში ღრმადმოხუცი მოსახლეობა თუ შემორჩა (ისიც აქა-იქ) და სასწრაფო ღონისძიებებია გასატარებელი საგანგაშო ეკონომიკური და დემოგრაფიული დეპრესიიდან გამოსასვლელად.

ჩვენი აზრით, ჩვენს მიერ შემოთავაზებული ქსელური დელეგირების მენეჯმენტი, მეტად კონკურენტული კოოპერირებით, მომენტალურად შეცვლის მდგომარეობას. ასეთი მენეჯმენტის სამაგალითო ელემენტარული სქემა შეიძლება გულისხმობდეს:

1) ყოველ მაღლივ სოფელში მინიმუმ 2-კაციანი ამბულატორიული პუნქტების მოწყობას, რომლებიც დაეხმარებიან მოსახლეობას (მ.შ. ახალგაზრდა ოჯახებს) სამედიცინო დახმარების (მ.შ. მშობიარობის) აუცილებლობის დროს. პირველ ეტაპზე, ასეთი პუნქტები, თავისუფალ დროს შეიძლება დაკავდნენ ადგილობრივი ნედლეულით უნიკალური სამკურნალწამლო პრეპარატების დამზადებაზეც;

2) ასეთი პუნქტების მენეჯერული ფუნქციები (მ.შ. ტექნიკით - ვერტმფრენებითა თუ სხვა აუცილებელი საშუალებებით უზრუნველყოფა) დელეგირებული უნდა იყოს კომპანიის სათაო ოფისზე თბილისსა თუ რეგიონალურ ცენტრებში;

3) ასეთი კოოპერირება შექმნის რეალური ბიზნესის საფუძველს და არსებითად გაზრდის ბიზნესის ეფექტიანობას ქვეყანაში, დააბრუნებს ახალგაზრდობას მთაში, შექმნის სამუშაო ადგილებს ეკონომიკის სხვადასხვა დარგში;

4) სახელმწიფო ჩართულობა ამ სქემაში უნდა მოვიაზროთ მინიმალური - სიმბოლური (ამასთანავე, აუცილებელი) ხარჯებით, რაც შეიძლება გამოიხატოს ამბულატორიული პუნქტების მოწყობაში, სახელმწიფო საკუთრებაში არსებული მიწის ნაკვეთების გადაცემასა და მცირე ტექნიკური პარკების აღჭურვაში. აღნიშნულის აუცილებლობა, გვალვებისა და გახშირებული ხანძრების პერიოდში, რთულად მისასვლელი ჩვენი მაღალი მთიანეთისათვის მწვავედ საჭირო ვერტმფრენების ნაკლებობამაც დაადასტურა.

ბაზრის კონკურენტულობის დონისა და ბიზნესის კონკურენტუნარიანობის შესაფასებლად, ჩემს ადრინდელ შრომებში სხვადასხვა მაჩვენებელი და მეთოდია შემოთავაზებული, მ.შ. ევროკავშირის ექსპერტთა მიდგომის განვითარებით [1; 2; 3] და, ამჯერად, დავამატებ ქსელური დელეგირების მენეჯმენტის კონკურენტუნარიანობის (რაც თითქმის 3-ჯერ მეტად ეფექტიანი იქნება ადრინდელ

მდგომარეობასთან შედარებით), საერთო-სახელმწიფო საზოგადოებრივი სექტორის ბიზნესში ჩართულობისა და საერთაშორისო ბაზრების კონკურენტულობის მაჩვენებლების შეფასების საჭიროებასაც.

მენეჯმენტის კონკურენტუნარიანობის შეფასების სამაგალითო მაჩვენებლად შეიძლება გამოვიყენოთ წმინდა მოგების ფარდობა მენეჯერული პერსონალის რაოდენობასთან, საზოგადოებრივი სექტორის ჩართულობა შესაძლებელია შევაფასოთ ბიზნესის მხარდასაჭერად დახარჯული სახსრების ხვედრიწონით, ხოლო საერთაშორისო ბაზრის კონკურენტულობის დონე - ბაზარზე მსხვილი კომპანიების (რომლებიც კონკრეტული ბაზრის მეხუთედზე მეტს აკონტროლებს) რაოდენობით.

დასკვნა

წარმოდგენილი კვლევის შედეგად, შემოთავაზებული ქსელური დელეგირების მენეჯმენტის მთავარ პრიორიტეტებად განისაზღვრა: 1) ბაზრის კონკურენტულობის სისტემური (ყოველდღიური) ანალიზი, მ.შ. მთავარი მიმწოდებლებისა და არარეალიზებული პროდუქციის დონის ჩვენს მიერ შემოთავაზებული მაჩვენებლებით; 2) გამომდინარე, ბიზნესის წარმატებისათვის აუცილებელი ახალი მოქმედებების შესახებ ორიგინალური (და არა ბრმად კოპირებული) გადაწყვეტილებების შემუშავება, გამოცდილი მენეჯერების მინიმუმ 3-5 კაციანი საბჭოს კომპრომისული დასკვნის საფუძველზე; 3) არა გამოუყენებელ ტექნიკას - მხოლოდ კონკრეტულ მოთხოვნებთან ადეკვატური საჭირო მოწყობილობა; 4) მხოლოდ უნარჩენო ტექნოლოგია.

ბიზნესის სწავლების პროცესში, მომავალ მენეჯერ-ინტელექტუალებს უნდა განემარტოთ, რომ მოგებასა და ეფექტიანობაზე ზრუნვასთან ერთად, თანამედროვე წარმატებული ბიზნესის იმიჯი წარმოუდგენელია ბიზნეს-კულტურის გარეშე და ბიზნესმენს საზოგადოებრივი პრობლემებიც უნდა ადარდებდეს და ქველმოქმედებასაც ამრავლებდეს მათ გადასაჭრელად.

მხოლოდ ასეთი გზით შეიძლება ამაღლდეს ეკონომისტების პრესტიჟი და, საბოლოო ჯამში, ანაზღაურება. ეკონომისტი მხოლოდ მოანგარიშე მეორეხარისხოვანი პროფესია ჰგონია ზოგიერთს და ავიწყდება, რომ სწორედ ეკონომისტებმა - სმითმა, ქეინზმა, ფრიდმენმა და მათთანებმა ძალზე საჭიროდ შეცვალეს მსოფლიო ეკონომიკური მოწყობა და ევროკავშირიც კი სხვა არაფერია, თუ არა მაღალეფექტიანი ცხოვრების დონის ეკონომიკური კავშირი.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. რევაზ ლორთქიფანიძე, კონკურენციის რაციონალური ძალის დაცვისათვის - მითიდან კანონზომიერების აღმოჩენამდე. - თბილისი, საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკის ციფრული ფონდი „ივერიელი“, 2014.
2. რევაზ ლორთქიფანიძე, პოტენციური მაკროეკონომიკური კონკურენტუნარიანობისა და ცხოვრების ხარისხის შესახებ. - თბილისი, საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკის ციფრული ფონდი „ივერიელი“, 2015.
3. რევაზ ლორთქიფანიძე, კონკურენციის პრიორიტეტულობა და ფინანსური ანალიზის დამხმარე სახელმძღვანელო საკითხები. - თბილისი, საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკის ციფრული ფონდი „ივერიელი“

რეზიუმე

რევაზ ლორთქიფანიძე

მენეჯმენტის სრულყოფის თეორიული საფუძვლები (ქსელური დელეგირების კონკურენტუნარიანობა და ეფექტიანობა)

მორფოლოგიური მრავალფაქტორული განზოგადებებისა და დელფის მეთოდით შეფასებების გამოყენებით, გამოვლინდა, რომ საქართველოს მაღალ მთაში (ზღვის დონიდან 1000 მეტრზე მეტი) მინიმუმ 4-ჯერ მცირე უნდა იყოს ბიზნეს-ობიექტის კონცენტრაცია, ვიდრე დაბლობში (ზღვის დონიდან 500 მეტრამდე), ხოლო დაახლოებით 2,7 ჯერ ნაკლები, ვიდრე შუა მთაში (500-დან 1000 მეტრამდე).

აღნიშნული გაანგარიშებების საფუძველზე, გამოვთქვამთ რეკომენდაციას, რომ დაბლობში კონცენტრირებულ ბიზნესში შეიძლება დელეგირებულ იქნეს მაღალი და შუა მთის ბიზნესის ისეთი ფუნქციები, როგორებიცაა - უშუალოდ მენეჯერული ოფისების მოწყობა ბიზნეს-გეგმების, ფინანსური ანალიზისა და მარკეტინგული კვლევის წარმოებისათვის, ასევე, ტექნიკით უზრუნველყოფის კოოპერირებით.

საკვანძო სიტყვები: მენეჯმენტი, ბიზნეს გარემო. ბიზნეს-ობიექტი, დელფის მეთოდი, ქსელური დელეგირების მენეჯმენტი, კოოპერირება, ამბულატორია, სამკურნალო წამლო პრეპარატები.

Summary

Revaz Lordkipanidze

Theoretical Bases of Management Perfection (Competitiveness and Efficiency of Network Delegation)

With the help of morphological multifactorial generalizations and the dolphi method, it was found that approximately four times less is the concentration of business objects in high-altitude regions of Georgia (more than 1000 meters above sea level), than in the lowland (500 meters above sea level) and about 2.7 times less, than in the middle of the mountains (from 500 to 1000 meters).

Based on these calculations, we recommend the delegation of such management functions in the lowland, as the organization of management offices, business plans, financial analysis, marketing research and a provision of a technology to the high-mountain network.

Key words: Management, business environment. business unit, dolph method, network delegation management, cooperating, outpatient, medicinal products.

Резюме

Реваз Лорджианидзе

Теоретические основы совершенствования менеджмента (Конкурентоспособность и эффективность сетевого делегирования)

С помощью морфологических многофакторных обобщений и метода дельфи, выяснилось, что приблизительно в четыре раза меньше концентрация бизнес-объектов в высокогорных регионах Грузии (более 1000 метров над уровнем моря), чем в низине (500 метров над уровнем моря) и примерно в 2,7 раза меньше, чем в середине гор (от 500 до 1000 метров).

Исходя из этих расчетов, мы рекомендуем делегирование в низине таких функций менеджмента, как организация управленческих кабинетов, бизнес-планов, финансового анализа, маркетинговых исследований и обеспечение техникой высокогорной сети.

Ключевые слова: менеджмент, бизнес-среда. Бизнес- объект, метод Дельфи, менеджмент сетевого делегирования, кооперация, амбулатория, лекарственные препараты.

მარკეტინგის მართვა ინოვაციურ სფეროში ლუარა გვაჯაია

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, თბილისი, საქართველო

შესავალი

მარკეტინგი ინოვაციური პროცესის შემადგენელი ნაწილია. ბაზრების დიფერენციაცია, პროდუქციის წარმოებასა და მომსახურებაში ტექნოლოგიური პროგრესის მიღწევები, ახალი კონკურენტების გამოჩენა აიძულებს ფირმას შეიმუშავოს ინოვაციური სტრატეგია მუდმივად ცვალებადი გარემოს შესაბამისად.

მარკეტინგული კვლევები ერთ-ერთი მთავარი საფუძველია ინოვაციური სტრატეგიის შემუშავებისა, საწარმოს ინოვაციური საქმიანობის მარკეტინგული შეფასება გასატარებელი ღონისძიებების წარმატების უმნიშვნელოვანესი პირობაა.

ძირითადი ტექსტი

ინოვაციური პროცესი შეიძლება განხორციელდეს სხვადასხვა გზით. კონკრეტულ შემთხვევაში უფრო მეტად ეფექტიანი გზის არჩევა დამოკიდებულია ისეთ პირობებსა და ფაქტორებზე, როგორცაა: ტექნოლოგიის ხასიათი, საბოლოო პროდუქტის ბაზარი, ფირმის პოტენციალი, ეკონომიკური კლიმატი, ხელმძღვანელობის კომპეტენტურობის დონე. ნებისმიერ შემთხვევაში ადგილი აქვს მრავალგანზომილებიანი და მრავალეტაპიანი პროცესების თანამიმდევრობას, რომელიც ხორციელდება სხვადასხვა ჯგუფების მიერ ადამიანების, ქვედანაყოფის და ორგანიზაციის დინამიური ურთიერთქმედებით. ამასთან წარმატება ყოველთვის დაკავშირებულია შემაფერხებელი და წინააღმდეგობრივი ფაქტორების დაძლევისთან. ამიტომ ინოვაციების დანერგვა შეუძლებელია ინიციატივისა და მიზანსწრაფვის, ასევე საწარმოო, ადამიანური, ორგანიზაციული და სოციალური ფაქტორების სფეროში მსხვილი დანახარჯების გარეშე.

ინოვაციის არსი ყოველთვის იყო და არის მუდმივი ექსპერიმენტი. გეგმები, გამოკვლევები, რესურსების მოფიქრებული განაწილება უსათუოდ მნიშვნელოვანია, მაგრამ ბაზრის მარკეტინგი მათზე არანაკლებ მნიშვნელოვანია. პროდუქციისა და მომსახურების წარმოებაში ბაზრების, ტექნოლოგიური პროგრესის, მიღწევების დიფერენციაცია, ახალი კონკურენტების გამოჩენა აიძულებს ფირმებს, შეიმუშავონ ინოვაციური სტრატეგია მუდმივად ცვალებადი საგარეო გარემოს შესატყვისად, ბაზარზე მოთხოვნის შემცირების დაწყებისთანავე წარმართონ მუშაობა ცვლილების გასატარებლად, სანამ ამას გააკეთებენ კონკურენტები, განიხილონ თითოეული პოტენციური, ახალი ან არსებული საქონელი, რომლის მოდიფიცირება მოახდინონ მუდმივად; ასევე მოახდინონ მართვის დეცენტრალიზაცია, ამ მიზნით შექმნან მცირე მასშტაბის დამოუკიდებელი ქვედანაყოფები.

საწარმოს ინოვაციური საქმიანობის მარკეტინგული შეფასება წარმოადგენს გასატარებელი ღონისძიებების წარმატების მნიშვნელოვან პირობას. ინოვაციური პროცესის ამსახველი კონკრეტული მიზნების ფორმულირება არც ისე ადვილია, მაგრამ მისი გაკეთება აუცილებელია, რათა იგი დაუკავშირდეს

ინოვაციური პროცესის სტიმულირებას. ეს მიზნები უნდა იყოს ერთიანი საწარმოს ინოვაციურ საქმიანობასთან დაკავშირებული ყველა ქვედანაყოფისათვის.

ინოვაციური საქმიანობა - ეს არის რთული დინამიური სისტემა სხვადასხვა მეთოდების, ფაქტორებისა და მართვის ორგანოების მოქმედებისა და ურთიერთზემოქმედებისა. მასში ჩართული ადამიანები დაკავებული არიან სამეცნიერო კვლევებით, ახალი სახის პროდუქციის შექმნით, დანადგარებისა და შრომის საგნების, ტექნოლოგიური პროცესების, წარმოების ორგანიზაციის მეთოდების სრულყოფით მეცნიერებისა და ტექნიკის უახლესი მიღწევების, მოწინავე გამოცდილების შესწავლის საფუძველზე. ასევე უზრუნველყოფენ სამეცნიერო-ტექნიკური პროგრესის დაგეგმვას, ფინანსირებას და კოორდინაციას, ეკონომიკური ბერკეტებისა და სტიმულების სრულყოფით ღონისძიებათა სისტემის შემუშავებას, მიმართულს სამეცნიერო-ტექნიკური პროგრესის დაჩქარებისა და სოციალურ-ეკონომიკური ეფექტიანობის გადიდებისაკენ.

საბაზრო ეკონომიკის პირობებში ფირმა დიდ ადგილს უთმობს ინოვაციურ სფეროში **მარკეტინგის შემუშავებისა და დანერგვის** პროცესს. დაჩქარებული სამეცნიერო-ტექნიკური პროგრესი აიძულებს მას თავისდროულად განაახლოს საწარმოო ტექნოლოგია და გამოსაშვები პროდუქციის ნომენკლატურა, რაც დაკავშირებულია საქონელსა და მომსახურებაზე სწრაფად ცვალებად მოთხოვნასთან, ასევე პროდუქციის ხარისხზე მოთხოვნების ზრდასთან.

ფირმის წინაშე დგება კონკურენტებთან ბრძოლის, წარმოების დანახარჯების შემცირების, მოგების მაქსიმიზაციის ამოცანები. ყოველივე ეს დაკავშირებულია მარკეტინგული საქმიანობის სწორად, მიზანმიმართულად წარმართვასთან. მარკეტინგის ერთ-ერთი მთავარი ელემენტია ინოვაციური სტრატეგიის შემუშავება და დანერგვა.

ფირმის სტრატეგია მოწოდებულია განსაზღვროს საწარმოს გრძელვადიანი მიზნები და ამოცანები და დამატკიცოს მიზნის მიღწევისათვის საჭირო რესურსების მოქმედებებისა და განაწილების კურსი. სტრატეგიული მართვის ჩარჩოებში ფირმა შეიმუშავებს საწარმოს განვითარების კომპლექსურ სტრატეგიას, რომომელიც მოიცავს **საბაზო და ფუნქციონალურ სტრატეგიებს**. საბაზო სტრატეგია იძლევა საწარმოს განვითარების ზოგად მიმართულებებს. ფუნქციონალური სტრატეგია მუშავდება საწარმოს ძირითადი სფეროების საქმიანობის მიხედვით, ისინი აღრმავებენ, აზუსტებენ საბაზო სტრატეგიას და განაპირობებენ მის რეალიზაციას. საბაზო სტრატეგიის ჩარჩოებში შეიძლება გამოიყოს შემდეგი ფუნქციონალური სტრატეგიები: საწარმოო, ინოვაციური, მარკეტინგის, საფინანსო, ინფორმაციული, სოციალურ-ეკონომიკური, ეკოლოგიური, საგარეო-ეკონომიკური საქმიანობებისა.

თანამედროვე პირობებში საწარმოთა ინოვაციურ საქმიანობაში მარკეტინგი განსაკუთრებულ ყურადღებას მიაპყრობს საწარმოს ინოვაციურ სტრატეგიას, რომლის მიხედვითაც საწარმოში რეალიზდება ინოვაციური პროცესები. ინოვაციების შემუშავება-დანერგვა საწარმოს აძლევს საშუალებას წარმატებით იფუნქციონიროს უკვე ათვისებულ სფეროებში და ხსნის ახალ მიმართულებებზე გასვლის საშუალებებს. ამას

განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება საბაზრო ეკონომიკის პირობებში, რომლისთვისაც დამახასიათებელია ბაზრის კონიუნქტურის სწრაფი ცვლილება და ფირმებს შორის აქტიური კონკურენცია.

ინოვაციური მარკეტინგის შემუშავების, დანერგვისა და რეალიზაციის პროცესში ჩართულია საწარმოს ყველა ძირითადი ქვედანაყოფი, მათი შეთანხმებული მუშაობა მარკეტინგის სამსახურთან აუცილებელია ინოვაციური სტრატეგიის ეტაპების შესრულების ეფექტიანობისათვის. გამომდინარე იქიდან, მარკეტინგის ძირითადი შეამადგენლებიდან საწარმოს ინოვაციურ საქმიანობაში თუ რას ეძლევა უპირატესობა, შეიძლება გამოიყოს საწარმოს ორიენტაციის ძირითადი სახეები:

- 1) **ინოვაციებზე ორიენტაციის დროს**, რა თქმა უნდა, მთავარი ადგილი უჭირავს ინოვაციურ საქმიანობას, მარკეტინგის სამსახური ასრულებს ინფორმაციულ -ანალიტიკურ ფუნქციას, განსაზღვრავს გამოსაშვებ პროდუქციაზე მოთხოვნის დონეს;
- 2) **გასაღებაზე ორიენტაციის პირობებში**, ძირითად ფუნქციად ხდება მარკეტინგი, რომელიც განსაზღვრავს ახალშემონაღებებზე მოთხოვნებს და ახდენს გავლენას მათ ხასიათზე დამუშავების პროცესში;
- 3) **სტრატეგიულ მოთხოვნაზე ორიენტაცია** - დაფუძნებულია მარკეტინგული, საწარმოო და ინოვაციური საქმიანობის ურთიერთკავშირზე, რაც უზრუნველყოფს საწარმოს საბაზრო სტრატეგიის ყველაზე მაღალ ეფექტიანობას.

ამ მიმართულებით მუშაობა ასევე ხელს უწყობს საწარმოს მთელი ეკონომიკური მექანიზმის შეთანაწყობილ , მიზანმიმართულ საქმიანობას. ასეთი მიდგომა აქტუალური უნდა იყოს საქართველოს მრეწველობის განვითარებისათვის, რომლის ძირითადი პრობლემად უნდა იქცეს მრეწველობის უკვე დაშლილი, დანგრეული დარგების თანდათანობით აღდგენა, თანამედროვე საწარმოების შექმნა, რაც მნიშვნელოვნად გაზრდიდა დასაქმებას, აქედან გამომდინარე მოსახლეობის სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესებას.

ბაზრების დუფლება შესაძლებელია ისეთი ახალი პროდუქტის წარმოების ათვისების შედეგად, რომელიც უზრუნველყოფს სწრაფად ცვალებადი მოთხოვნის დაკმაყოფილებას. ამისათვის საწარმოს უნდა ჰქონდეს მობილური სამეცნიერო-ტექნიკური პოტენციალი, რომელსაც შესწევს სხვადასხვა საგემო ამოცანებზე სწრაფად გადართვის უნარი. ასეთ შემთხვევაში ძირითად ინოვაციურ ამოცანებად უნდა მივიჩნიოთ დიფერენცირებული პროდუქტების და პროცესების შემუშავება, საქონლის ბაზარზე გასვლის პორცესების სამეცნიერო-ტექნიკური უზრუნველყოფა.

ინოვაციური განვითარების მაღალი დონით ახალი ბაზრების ათვისების გეგმების რეალიზაციის მიზნით იყენებენ სტადიური დამღევის, კვლევითი ლიდერის, წინმსწრები მეცნიერებატევადობის, კონკურენტებზე რადიკალური წინგასწრების სტრატეგიებს. ეს დაკავშირებულია მეტწილად აუცილებელი სამეცნიერო-ტექნიკური კადრების და საცდელ- ექსპერიმენტული წარმოების არსებობაზე.

ინოვაციურ ციკლში - იდეიდან მის აღსრულებამდე ბიზნესმენი - ინოვატორი აწყდება გასაღების პრობლემებს. ამ საქმეში მთავარ როლს ასრულებს მარკეტინგის სამსახური, როგორც ინოვაციური საწარმოს მენეჯმენტის ძირითადი შემადგენელი. სწორედ მარკეტინგის სამსახურის მეშვეობით უნდა მოხდეს ბაზრის შესაბამისი სეგმენტების პროგნოზირება, ინოვაციის სამომხამრებლო თვისებების დაგეგმვა, ფასების, განაწილების არხების, რეკლამაზე ხარჯების დადგენა. მარკეტინგის საშუალებით არსებითად მცირდება საბაზრო გაურკვევლობა და რისკი ინოვაციის სამომხამრებლო მიუღებლობისა.

მარკეტინგულ კვლევას საქმე აქვს სასაქონლო ბაზრის კონკრეტულად განსაზღვრულ სეგმენტთან, რომელზედაც მყიდველთა ჯგუფი ორიენტირდება ნაწარმის კონკრეტულად განსაზღვრულ მოდიფიკაციაზე. ბაზრის სეგმენტაცია შეიძლება მოხდეს ორი მიმართულებით - მომხმარებელთა ჯგუფის და პროდუქციის პარამეტრების მიხედვით.

მიუხედავად იმისა, რომ ინოვაციებზე მოთხოვნა უფრო მეტად აქტუალურდება საქონლის სასიცოცხლო ციკლის ბოლო ეტაპზე, აუცილებელია ინოვაციური მარაგის შექმნა, მუდმივი მუშაობა სიახლეების შექმნაზე, რაც წარმოადგენს ფირმის წარმატების ღერძს. ამიტომ ინოვაციური მარკეტინგის რეგულარული განხორციელება ხდება ინოვაციური საწარმოების მაღალი კონკურენტუნარიანობის მთავარ პირობად.

ინოვაციურ მონოპოლიას მწარმოებელმა შეიძლება მიაღწიოს ორი გზით:

- 1) გამოგონებებზე და ახალ მოდელებზე, რომლებიც გამოყენებულია სიახლის კონსტრუქციებსა და ტექნოლოგიებში, პატენტების რეგისტრაციით, ინტელექტუალური საკუთების ობიექტებზე უფლებების დაცვით;
- 2) სიახლის ტექნიკური გადაწყვეტის კომერციული საიდუმლოების შენახვით და საწარმოს შინგით საკუთარი "ნოუ-ჰაუს" დაცვის შესაბამისი სისტემის ორგანიზებით.

მარკეტინგულ გამოკვლევას განსახილველ სიახლეზე წინ უნდა უსწრებდეს ამ სიახლის პოზიციონირება ანუ ბაზრის იმ სეგმენტის გამოვლენა, სადაც შესაძლოა იყოს ახალ პროდუქციაზე გაზრდილი ან არასრულად დაკმაყოფილებული მოთხოვნა.

ახალი პროდუქტის გასაცნობად პოტენციური მყიდველებისათვის, აუცილებელია გამოკვლეული იქნეს მისი რეალიზაციის ბაზრები. ეს ხორციელდება ახალი პროდუქტის წარდგენით გამოფენებზე, ბაზრობებზე, კონკურსებზე, მისი ნიმუშების წარდგენით (თუ ეს პროდუქტი ხანგრძლივი მოხმარებისაა) საცდელი უფასო ან შეღავათიანი ექსპლუატაციით, ლიზინგით შეღავათიან ფასად მიყიდვით. ახალი პროდუქტის ბაზარზე წინასწარ განთავსებაზე დანახარჯები გამოდის როგორც ინვესტიციის ნაწილი მისი გასაღების ასათვისებლად და იძლევა ახალ პროდუქციაზე მოთხოვნის მარკეტინგული კვლევის საშუალებას.

ინოვაციის გასაღების ადეკვატური სისტემის დადგენა ითვალისწინებს შემდეგი ალტერნატივებიდან ერთერთის არჩევას:

გასაღება უშუალოდ ახალი პროდუქტის მომხმარებლებზე პირდაპირი ხელშეკრულებით, ან ინოვაციური საწარმოს საკუთარი საცალო ვაჭრობის მეშვეობით; ამ სქემით გაყიდვა ხდება ბაზრის ვიწრო სეგმენტისათვის გათვალისწინებული ახალი პროდუქტისა. იგი დამახასიათებელია მეცნიერებატევადი პროდუქციისათვის მცირე რაოდენობის მომხმარებლისათვის, რომელთანაც უმჯობესია პირდაპირი მიყიდვის გამოყენება;

საბითუმო-სავაჭრო ორგანიზაციებზე მიყიდვა - ადექვატურია მასიური მოხმარების პროდუქციისათვის;

გასაღება დამოუკიდებელ საცალო სავაჭრო ქსელში -- მიზანშეწონილია, როდესაც პროდუქტი ორიენტირებულია მასობრივ მოთხოვნილებაზე, მაგრამ არ არის ისეთი დიდი რაოდენობით, რომ აუცილებელი იყოს მისი საბითუმო გაყიდვა.

ინოვაციური მარკეტინგი უზრუნველყოფს არა მარტო პროდუქციის გაყვანას ბაზარზე, არამედ იგი ემსახურება აგრეთვე **ახალი ტექნოლოგიების** ბაზარზე გასვლას; პირველ რიგში ეს ხდება გამოგონების, „ნოუ-ჰაუს“ ლიცენზიის გაყიდვით, რომელიც გამოიყენება ახალი ტექნოლოგიური პროცესის შესაქმნელად. ახალი ტექნოლოგიის მარკეტინგი უშუალოდ დაკავშირებულია იმ პროდუქციის მარკეტინგთან, რომელიც ამ ტექნოლოგიით იწარმოება. ამიტომ ახალი ტექნოლოგიის ლიცენზიის შეძენაზე პოტენციური მყიდველის დარწმუნების საუკეთესო ხერხია აღნიშნული პროდუქციის მოთხოვნაზე მარკეტინგული კვლევის ჩატარება და ამ კვლევის შედეგების დოკუმენტურად წარდგენა ტექნოლოგიის მყიდველისათვის.

დასკვნა

თანამედროვე ეტაპზე ნებისმიერი ფირმის, ორგანიზაციის საქმიანობაში წარმატების მიღწევა შეუძლებელია მუდმივად ცვალებად გარემოსთან მიმართებაში მარკეტინგული კვლევების ჩატარების გარეშე, მასზე დაყრდნობით უნდა მოხდეს საწარმოს სტრატეგიის შემუშავება და პრაქტიკული რეალიზაცია.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. აბრალავა ა., გვაჯაია ლ., ქუთათელაძე რ. საინოვაციო მენეჯმენტი. სახელმძღვანელო. სტუ. 2015.
2. Медынский В.Г. Инновационный менеджмент. Москва. 2008.
3. Ф. Котлер Ф. Основы маркетинга. Краткий курс. 2007.

რეზიუმე

ლუარა გვაჯაია

მარკეტინგის მართვა ინოვაციურ სფეროში

სტატიაში განხილულია ინოვაციურ სფეროში მარკეტინგის მართვის საკითხები, ხაზგასმულია საბაზრო ეკონომიკის პირობებში მარკეტინგის განსაკუთრებულ მნიშვნელობაზე, მარკეტინგის შემუშავებისა და დანერგვის პროცესზე, რაც დაკავშირებულია დაჩქარებულ სამეცნიერო-ტექნიკურ პროგრესთან, ბაზარზე კონკურენციის არსებობასთან. მარკეტინგის მიზანდასახულად მართვა უზრუნველყოფს საწარმოს წარმატებულ საქმიანობას და აქედან გამომდინარე მოგების მაქსიმიზაციას.

საკვანძო სიტყვები: ინოვაციური მარკეტინგი, სამეცნიერო-ტექნიკური პროგრესი, ბაზარი, საბაზრო ეკონომიკა, ინოვაციური სტრატეგია, ორიენტაცია, მოთხოვნა, მარკეტინგული კვლევა, სასიცოცხლო ციკლი, ტექნოლოგია, გასაღება, ინფორმაცია.

Резюме

Луара Гваджая

Управление маркетингом в инновационной сфере

В статье рассмотрены вопросы управления маркетингом в инновационной сфере. Обращено внимание на особое значение процесса разработки и внедрения маркетинга в условиях рыночной экономики, что связано с ускорением научно-технического прогресса и конкуренцией на рынке. Целенаправленное управление маркетингом обеспечивает успешную деятельность инновационного предприятия, максимизацию прибыли.

Ключевые слова: Инновационный маркетинг, инновационная сфера, научно-технический прогресс, рыночная экономика, инновационная стратегия, спрос, маркетинговые исследования, технология.

Summary

Luara Gvajaia

A Management of Marketing in an Innovation Field

The article considers the problems of a management of a marketing in an innovation field. A special significance of the marketing is underlined in the conditions of a market economy. The process of development and implementation of marketing is related to scientific-technical progress and presence of competition at the markets. A purposeful management of marketing guarantees successful activities of an entrepreneurship and correspondingly, maximization of a profit.

Keywords: innovation marketing, scientific-technical progress, market, market economy, innovation strategy, orientation, demand, marketing study, life cycle, technology, selling, information

ეკონომიკა

**Problems of Selecting and Developing Human Resources and Challenges for Georgia on
the Example of Georgian Water and Power LLC and Telasi JSC
Lomaia Ts., Lagvilava E.**

International Caucasian University, Georgian Technical University, Tbilisi, Georgia

Introduction

Many issues of human resources management is being researched by science worldwide, though knowledge of new mechanisms such as selecting and mastering staff on the basis of the example of the organizations acting in the country with emerging market economic and practical application of the results of their survey is a priority for ascertaining how to be able to employee people who will satisfy existing and future demands.

Basic text

The main treasure of any company is success of its employees work. Selection process of human resources at research objects is considered to be HR service function. It is indicated that Georgian Water and Power LLC is a leading company at Georgian water supply market that aims to ensure Tbilisi and its suburbs with high quality, secure and reliable water supply. With regards to Telasi JSC, it is one of the largest energy network companies that carries out electricity distribution and supply function.

Both companies strive to provide attractive working conditions for their personnel. In addition, our research objects give great significance to professional growth of the staff, issue of developing human capital and motivating the staff. It is notable that priority part of the company's strategy is proper management of human resources and efficient planning of HR policy. Modern procedures of selecting personnel has been implemented in both companies that includes looking for the candidate, appraisal, definition and appointment to the vacant position.

Analysis and development of own human resources activities at research object narrates about proper leading of the career management for the purpose of shaping and developing human capital that constitutes career planning and managers' heritage processes. While discussing career analysis we consider characteristics of the job levels and of similar professions. Determination of the career development is possible due to the competences that are necessary for the individual for carrying out its tasks.

In accordance with modern methods and standards of human resources management companies that are being researched carry out their HR policy in accordance with internal labor regulation that sets out issues related to the regulation of labor relations, selection of the staff, training the employees, development, remuneration, incentivization and other aspects related to human resources management. The great attention is paid to the development of knowledge, competence and skills for the purpose of quality performance of business plans of the both company, establishment of such approach culture towards increasing knowledge, applying and exchanging it in Georgian Water and Power LLC and Telasi JSC that will foster permanent improvement of the business processes, education and self-improvement of each employee and development in multi-directional conditions.

Realization of the modern staff development concept implies flexibility of the training system, upgrading, group work type, substitution of lecturers with consultants.

It is notable that the staff movement indicator at both research objects is quite low that denotes existence of healthy psychological climate and employee satisfaction. Purpose of human resources enhancement/development is being set out in advance. Based on the specifics of the company mainly people with technical skills are employed where it is quite hard to find them at Georgian market. Companies' management tries to look for workers with experience and equip them through

trainings with skills such as: Organizational culture, business communication, teach modern programs that will foster their professional growth and at the same time the company will be able to switch to management level of modern technologies.

Selection strategy is held in a quite interesting manner at research objects: Firstly, staff selection is made on the basis of identification of necessity of the personnel. In case of vacancy the company gives an asset to the discussion of existing employee candidature if his/her qualification and personal data corresponds to the requirements. The companies also conduct own employment forums for the organization and also participate in various types of employment forums from where they obtain candidature base and use it actively during the employment process.

Main aim of human resources management is to equip utilities with employees with relevant knowledge and experience and to fully realize their capacities. In both companies business career management is one of focal points. It starts from defining individual's interests, inclinations, possibilities, capacities and habits. During career management employees pay great attention to technical, functional, managerial competency, creativity and initiative, autonomy and independence, security. Assisting employees in self-realization is also of primary importance. Business career management of Georgian Water and Power LLC and Telasi JSC is carried out by human resources unit and is directed towards career growth of the employees, planning, motivating organization and control due to the necessities and social-economic conditions of the utility.

Qualitative and Quantitative surveys have been carried out at research objects – Georgian Water and Power LLC and Telasi JSC. 241 respondents have been surveyed via polling. In- depth interviews have been carried out with the same respondents. Annual surveillance and analyze of primary documentation enabled us to develop common concept of human resources in both companies.

2300 people are employed at Georgian Water and Power LLC that fulfill services related to water supply and sewerage of the capital. The company serves 467300 subscribers throughout the city. For the organizational purposes it pays great attention to high professionalism of the staff, existence of qualified and competent personnel, perfection of management systems.

Quantity of top management and employees in 2014-2016 was distributed in accordance with the information provided in the table below.¹

Table 1

Quantity of Management and the Staff in 2014-2016

Year	Management	Employees	Total
2014	63	1758	1821
2015	76	2135	2211
2016	83	1842	1925

¹ Primary documents and annual reports (2014, 2015, 2016) of Georgian Water and Power LLC.

Table 2

Qualification of Human Resources according to their education in 2014-2016

Year	Higher Education	Vocational Education	Secondary Education	Total
2014	833	443	545	1821
2015	1005	613	593	2211
2016	986	365	574	1925

The interview is necessarily interviewed through open and closed questions. The theoretical and practical training programs are created specifically. Trainings are held in the format of lecture and training. After completion of each module participants write tests prepared for them specifically that enables them to assess to what extent professional level of employees participating in the trainings has been increased.

Aim of human resources growth is set in advance at Georgian Water and Power LLC. Based on the specifics of the company mainly people with technical skills are employed where it is quite hard to find them at Georgian market. Companies' management tries to look for workers with experience and equip them through trainings with skills such as: Organizational culture, business communication, teach modern programs that will foster their professional growth and at the same time the company will be able to switch to management level of modern technologies.

During last 4 years summer internship program has been implemented at the organization. Within program programs of specific directions are prescribed. For the internship last year students and Masters Students are being selected from leading universities. The best students are given possibility to be employed at the company. Data of interns are kept at the reserve base if there is no specific vacancy at the moment and as soon as vacancy becomes available the students that have undertaken their internship program are given preference.

Telasi JSC is one of the largest energy network companies in Georgia that carries out electricity distribution and supply function and aims at supply of customers with reliable and quality energy. Main types of its activities are: electricity purchase and sale, service and exploitation of electricity networks, electricity transit services, services provided to subscribers, technical services of the subscribers, administration of uniform integrated and coordinated system of electricity supply, water supply and cleaning within Tbilisi. Provision of services to the subscribers and exploitation of electricity networks is carried out in 10 business centers which are located in every administrative district of the city.

Activities of Telasi JSC is open and transparent for shareholders, investors, business partners and society. Its activities are directed towards raising investment attractiveness of the company, perfection of management systems, implementation of modern highly efficient technologies, development of customer services and quality improvement.

Currently Telasi JSC is undertaking works for technical re-equipping and modernization of the electrical network. Minimizing quantity of technical incidents and relevant reduction of the overall level of electricity losses is a priority goal. More than 2100 people are employed at the company. Telasi as one of the actively developing organizations needs professionals with various profiles that will assist in fulfillment of strategic goals. Telasi tries to ensure its employees with attractive working conditions. In addition the company pays much attention to professional growth of the employees. While building relations with its employees Telasi follows the principle according to which cooperation between company and its employees shall be possibly comfortable and convenient.

Activities of Georgian Water and Power LLC, as well as of Telasi is directed towards raising investment attractiveness of the company, perfection of the management systems, implementation of highly efficient technologies, development of customer services and raising of the quality. Those companies pay much attention to corporate culture the main value of which is considered to be high professionalism, flexibility of the management systems, efficient merger of employees' discipline and creativity. Both companies create team of professionals, constantly cares for raising qualification of its employees and their social protection. Strive towards efficient work and devotion to corporate values is characteristic for teams created at the companies. On both survey objects the employee knows in advance not only short-term and long-term perspectives, but also what indicators shall be achieved for being promoted at the job.

Career development process of worker at the Georgian Water and Power LLC starts at the moment of its employment, whereas in Telasi appointment takes place after 3 months. At the first stage perspectives of his/her development and career growth in given organization has to be defined. At the second stage development of individual plans of career growth is carried out.

It is worth mentioning that career at the organisation does not necessarily mean constant upward movement on positional levels. In Georgian Water and Power LLC and Telasi JSC it implies horizontal rotation from one structural unit to another. For that reason the capacities of the employee with requirements to the candidate for specific position. Respectively, capacities, advantages and disadvantages of the candidate shall be evaluated in an objective manner.

On both research objects respondents have expressed their attitude towards selection, development and career management issues of human resources by answering questions.²

Survey Results are provided in Tables №3 and №4

Table 3

Quantity of Surveyed and Structure in Georgian Water and Power LLC and Telasi JSC

		Number of Surveyed	%
Valid	1.Georgian Water and Power LLC	83	34.4
	2. Telasi JSC	158	65.6
	Total	241	100.0

¹ Results of questionnaire survey and conceptual opinions of the author

Table 4

Gender (Quantity of Surveyed per Gender)

	Quantity of Surveyed	%
Valid 1.Female	46	19.1
2.Male	195	80.9
Total	241	100.0

Human resources policy of the research object is reflected in the table below.

Table 5

Human Resources Policy of Research Object

	Count	Column N %
1. Defining forms and methods of working with human resources	195	80.9%
2. System of Views, Requirements, Norms and Principles	169	70.1%
3. System of Limitations	29	12.0%

As it can be observed from table 5 80,9% of surveyed prefers definition of forms and methods of working with personnel, whereas 70,1% - system of views, requirements, norms and principles. And at the last place 12,0% of surveyed prefers system of restrictions.

Table 6

Results of Questionnaire Survey Regarding Human Resources Management

	Column N %	Column N %	Column N %	Column N %	Column N %
1. Planning Human Resources	77.2%	7.5%	5.4%	9.1%	0.0%
2.Supporting Employment	10.8%	12.0%	7.1%	10.0%	59.3%
3.Organizing Trainings	5.8%	60.6%	13.3%	7.9%	11.6%
4.Style, methods of manager	5.4%	9.5%	67.6%	9.5%	7.1%
5. Incitement and resolution of Social problems	0.0%	9.5%	5.8%	62.7%	s21.2%
99.It is hard to answer the question	0.8%	0.8%	0.8%	0.8%	0.8%

The first column of the Table 6 shows the indicators preferred by employees of the research object. 77,2% of surveyed have preferred human resources planning, 10,8% - Supporting employment, 5,8% - organizing trainings, 0,8% - finds it hard to answer the question, whereas incitement and resolution of social problems has not been supported by any of the employees.

Table 7

Results of Survey on Methods of Analyze

	Column N %
1Methods of Surveillance	75.1%
2.Interview	31.5%
3.Surveys	13.7%
4.None	10.0%

According to table N7, 75,1% of surveyed prefers methods of surveillance, 31,5% chooses interview, 13-7%-surveys, whereas 10% does not give preference to any of the methods.

Table 8

Results of the Survey on Sequence of Selection of the Human Resources

	Column N %	Colum n N %	Colum n N %	Colum n N %	Column N %
1.Conversation in advance, filling our application and questionnaire	78.8%	2.5%	13.3%	5.4%	0.0%
2. Interview with manager of employing field	1.7%	72.2%	15.4%	9.1%	1.7%
3.Test	10.0%	13.7%	68.0%	7.5%	0.8%
4.Examining recommendations and experience	8.7%	11.6%	2.1%	75.9%	1.7%
5.Medical examination	0.8%	0.0%	1.2%	2.1%	95.9%

Results of the Survey on Sequence of Selection of the Human Resources have testified that majority of interviewed prefer having conversation in advance, filling out application and questionnaire (78.8%), 10% has chosen having tests, 8.7% - examination of recommendations and experience, whereas minority (0.8%) deems medical examination as appropriate.

Table 9

Survey Results of steps of candidate selection process for specific position

	Column N	Column N	Column N	Column N	Column N	Column N
	%	%	%	%	N %	%
1.Tests on physical abilities	7.1%	75.9%	0.0%	7.5%	9.5%	0.0%
2.Tests on mental abilities	4.1%	10.0%	65.6%	15.8%	4.6%	0.0%
3.Moot tests	1.7%	2.5%	19.5%	67.2%	9.1%	0.0%
4.Complex tests	2.5%	10.0%	9.1%	6.2%	72.6%	0.0%
5.Comparison of candidates on one and the same vacancy and selection of the best	66.0%	1.7%	5.8%	3.3%	3.3%	19.9%
6. Appointment and conclusion of employment contract	18.7%	0.0%	0.0%	0.0%	0.8%	80.1%

The survey of the process of selecting candidates for specific positions have provided the following results (table3.3.13): Comparison of working capacities of the candidates of one and the same position and selection of the best – 66.0%, appointment and conclusion of employment contract – 18.7%, tests of physical abilities – 7.1%, tests on mental capacities – 4.1%, complex tests – 2.5%, moot tests – 1.7%.

Conclusions

Selection and development of human resources at Georgian Water and Power LLC and Telasi JSC plays important role in human resources management system. It implies efficient use of human capacities for the achievement of various aims of those companies. Employment and development of human resources, methods of their training and assessment of efficiency is the guarantee of success of the strong company.

For the purpose of forming human resources proper proceeding of selection process is important. Depending on the results of the survey we can conclude that:

- For the efficiency of the selection process it is important to give tasks to the employees;
- Employers with high level culture of job performance shall be recruited at the organization;
- For the purpose of developing efficient system at the organization it is mandatory that its place in human resource management is defined; Comprehensive aim of human resources selection process is to purchase employees with minimum expenses in a quantity and quality satisfieng company's demand of human resources;

➤ Through using methods of competence Georgian Water and Power LLC and Telasi Jsc shall be able to define main characteristics that will be used as a basis for selection;

➤ For the improvement of the structure of the human resource management attention shall be paid to such activities as: Resource planning, selection of the human resources, personnel re-selection, defining salaries and compensations, trainings, appraisal of tasks performed, promotion, demotion, transfer, dismissal; preparation of leading cadres; management of promotion at the job; employment and uniform development of strategies in managing working resources.

As a result of studying and analyzing issues of selecting and developing human resources at Georgian Water and Power LLC and Telasi JSC it can be observed that abovementioned companies pay great attention to staff recruitment with highly-qualified specialists, utilization of sources of attracting human resources (internal and external), for the purpose of achieving goals development and implementation of conceptualized marketing strategy for improvement of electricity and water supply in Georgia. Specific directions of raising qualification at our research objects have enabled:

- Ensuring efficient fulfillment of new goals;
- Raising management flexibility and innovation capacities;
- Preparation for promotion or horizontal rotation;
- Mastering new professions;
- Obtaining higher qualification or adaptation towards technic;
- Studieng new forms of job organization and incentivization.

Finally, through each theoretic-experimental research of human resource assessment we can conclude that development of program of human resource assessment, career management and development and its innovative implementation is the key to success in human resource management, tht has a significant share of competitive advantage.

References:

1. Baratashvili E., Maridashvili M., Makharashvili I., For the Issues of Modern Management Criteria. Joun Economic Profile №13, Kutaisi, 2013, pages. 38-43.
2. Lomaia Ts. Human Resource Management. Tbilisi, 2014.
3. Lomaia Ts. Managerial Economy. Part I, Tbilisi, 2006.
4. Primary documents and annual reports of Georgian Water and Power LLC and Telasi JSC.
5. Jikia K. Innovative Humam Resource Management, PHD Thesis, GTU, Tbilisi, 2007.
6. Lomaia Ts., Lagvilava E., Foreign Experience of staff Selection, Journal Social Economics, 2016 №3-4, p. 114-119.
7. Lomaia Ts., Lagvilava E., Organization of Staff Trainings in Georgian Water and Power LLC and Telasi JSC, Journal Social Economics, 2017 №1.
8. Lomaia Ts., Lagvilava E., Organization of Staff Selection and Training in Georgian Water and LLC and Telasi JSC. Journal Social Economics, 2017 №1.
9. Amstrong M., Practice of Human Resources Management, 10th edition.
10. Alan Proce. Human Resource Management, Gengage Learning EMEA. 2011.
11. Kay J., The Business of Economics, Oxford Universitety press, Oxford, 1996.

Summary

Tsiala Lomaia, Eleonora Lagvilava

Problems of Selecting and Developing Human Resources and Challenges for Georgia on the Example of Georgian Water and Power LLC and Telasi JSC

Human factor is the most important source of competitive privilege of modern organizations, including, Georgian Water and Power LLC and Telasi JSC. Organizational results of those objects mostly depend on their optimal and maximum utilization. Attraction, selection and development of human resources plays an important role in high technological management system being in the process of formation throughout the world, as far as it implies efficient use of human resources in order to achieve various goals at the organization. The thesis focuses on comprehensive goal of attracting and selecting human resources at the research objects in order to purchase employees with minimum expenses in a quantity and quality satisfying company's demand with human resources.

The article entails approaches of human resource management that are based on scientific- methodological basics, analyzes ways of selecting human resources, raising qualification and ways of proper rotation considering peculiarities of Georgian mentality and defines modern technologies of career planning, growth and development.

Key Words: Human factor, career planning, peculiarities of Georgian mentality, human capital, human capacities, career analyzes.

რეზიუმე

ციალა ლომაია, ელენორა ლაგვილავა

ადამიანური რესურსების შერჩევისა და განვითარების პრობლემები და გამოწვევები საქართველოში შპს "ჯორჯიან უოთერ ენდ ფაუერისა" და სს "თელასის" მაგალითზე.

ადამიანური ფაქტორი თანამედროვე ორგანიზაციების, მათ შორის შპს „ჯორჯიან უოთერ ენდ ფაუერისა“ და სს „თელასის“ კონკურენტული უპირატესობის უმნიშვნელოვანესი წყაროა. მის ოპტიმალურ და მაქსიმალურ გამოყენებაზე დიდადაა დამოკიდებული აღნიშნული ობიექტების ორგანიზაციული შედეგები. ადამიანური რესურსების მოწვევას, შერჩევასა და ზრდა-განვითარებას მსოფლიოში ფორმირებადი მაღალტექნოლოგიური მენეჯმენტის სისტემაში მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს, რამდენადაც იგი გულისხმობს სწორედ ადამიანური შესაძლებლობების მწარმოებლურად გამოყენებას ორგანიზაციაში სხვადასხვა მიზნის განხორციელებისათვის. ნაშრომში ყურადღება გამახვილებულია საკვლევი ორგანიზაციებში ადამიანური რესურსის მოწვევისა და შერჩევის პროცესების ყოვლისმომცველ მიზანზე, უმცირესი დანახარჯებით შეიძინოს დაქირავებულთა ის რაოდენობა და ხარისხი, რომლებიც დააკმაყოფილებენ კომპანიების მოთხოვნილებას ადამიანური რესურსებით.

სტატიაში მოცემულია ადამიანური რესურსების მართვის ის მიდგომები, რომლებიც ეყრდნობა სამეცნიერო-მეთოდურ საფუძვლებს, გაანალიზებულია ადამიანური რესურსების შერჩევის, კვალიფიკაციის ამაღლების, სწორი გადაადგილების გზები ქართული მენტალური თავისებურებების გათვალისწინებით და განსაზღვრულია კარიერის დაგეგმვის, ზრდისა და განვითარების თანამედროვე ტექნოლოგიები.

საკვანძო სიტყვები: ადამიანური ფაქტორი, კარიერის დაგეგმვა, ქართული მენტალური თავისებურებები, ადამიანური კაპიტალი, ადამიანური შესაძლებლობები, კარიერის ანალიზი.

Резюме

Циала Ломаиа, Елеонора Лагвилава

Проблемы выбора и развития людских ресурсов и вызовов для Грузии на примере ООО «Грузинская водно-энергетическая компания» и АО «Теласи»

Человеческий фактор является главнейшим источником конкурентного преимущества в современных организациях, в том числе ООО «Джорджиан уотэр энд фауэр» и АО «Тэласи». От оптимального и максимального использования его на много зависят организационные итоги выше упомянутых объектов. Приглашения, отбор и развития роста человеческих ресурсов занимает значительное место в формирующейся в мире системе высокотехнологического менеджмента, поскольку именно он (человеческий фактор) подразумевает производственное использование человеческих возможностей для осуществление различных целей. В труде заостряется внимания на всеобъемлющую цель в процессах приглашения и отбора человеческого ресурса в исследовательных организациях, приобрести с наименьшими затратами то количество и качество наёмных работников, которые удовлетворят спрос компаний на человеческий ресурс.

В статье отображаются те отношения управления человеческими ресурсами, которые опираются на научно-методологические основы, где с учётом своеобразий грузинской ментальности сделан анализ отбора, повышения квалификации, правильные пути передвижения человеческих ресурсов и определены современные технологии планирования карьеры, профессионального роста и развития.

Ключевые слова: человеческий фактор, планирования карьеры, своеобразия грузинской ментальности, человеческий капитал, человеческие возможности, анализ карьеры.

03633 T 39 3

სისხლის სამართლის კანონის რეტროაქტუალობის პრინციპი დანაშაულის კვალიფიკაციისა და სასჯელის შეფარდების საკითხებში

პ. დაუთაშვილი

სოხუმის და სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტები,
შ.პ.ს. სასწავლო უნივერსიტეტი გეომედი, საქართველო, თბილისი

შესავალი

ბოლო წლებში, ქართულ მართლმსაჯულებაში დაგროვდა არაერთი სისხლის სამართლის საქმე, რომელთა სამართლის ნორმებით გადაჭრის გზებმა მიიღო სულ სხვა ხასიათი და ბუნება. თავი იჩინა ტრადიციულად მოქმედი სისხლისსამართლებრივი ბაზის გამოყენება-შეფარდების იგნორირებამ, რომელიც ძირითადად გამოიხატა ერთის მხრივ, საკონსტიტუციო სასამართლოს ამა თუ იმ გადაწყვეტილებებით მოსამართლეთა მიერ ზოგიერთი ნარკოდანაშაულისათვის ბრალდებულთა მიმართ სისხლის სამართლის ნორმის (სანქციის ნაწილში, რომელიც ეხება თავისუფლების აღკვეთას) გამოყენების შეზღუდვა-აკრძალვაში, ხოლო მეორეს მხრივ სისხლის სამართლის კანონის მოქმედების ფარგლების დროში პრინციპის დარღვევა-იგნორირებაში და მისი „ჩანაცვლებით“ რეტროაქტუალობის პრინციპით. რეტროაქტუალობა კი ნიშნავს ძველი ნორმის გააქტიურება-გამოყენებას და არა გაუქმებული ნორმისა. სწორედ, აქედან გამომდინარე, ჩვენი სტატიის მიზანი მდგომარეობს იმაში, რომ კონკრეტული სისხლის სამართლის საქმეზე თვალნათლივ დავინახოთ, თუ რამდენად სამართლებრივად არალოგიკურია საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება-რეკომენდაცია უზენაესი სასამართლოს მიმართ და ამ უკანასკნელის მიერ არასათანადო ვერდიქტის გამოტანა.

ძირითადი ტექსტი

საკასაციო სასამართლომ 2016 ლის 6 ივნისს, (სს საქმე N108 გვ-16 (გვ-3) ზეპირი მოსმენის გარეშე განიხილა მსჯავრდებული გ.გ-ს საკასაციო საჩივარი ახლად გამოვლენილ გარემოებათა გამო თბილისის სააპელაციო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2016 წლის 25 მარტის განაჩენზე.

ბაქოს საქალაქო სასამართლოს პირველი ინსტანციის სისხლის სამართლის საქმეთა კოლეგიის 1998 წლის 7 ივლისის განაჩენით გ.გ-ე, ნასამართლეობის არ მქონე, ცნობილ იქნა დამნაშავედ აზერბაიჯანის რესპუბლიკის სსკ-ის 71-ე მუხლის მე-2 ნაწილით (კონტრაბანდა ანუ საბაჟო კონტროლის გვერდის ავლით აზერბაიჯანის რესპუბლიკის საზღვარზე ცეცხლსასროლი იარაღისა და საბრძოლო მასალის გადაადგილება), 220-ე მუხლის პირველი ნაწილით (ცეცხლსასროლი იარაღისა და საბრძოლო მასალის ტარება, შენახვა, გადატანა სათანადო ნებართვის გარეშე), 213-ე მუხლის მე-3 ნაწილით (სატრანსპორტო საშუალების გადაცემა მისი მითვისების მიზნის გარეშე, ჩადენილი წინასწარი შეთანხმებით პირთა ჯგუფის მიერ), 94-ე მუხლის 1-ლი, მე-7, მე-8 ქვეპუნქტებით (ადრე განზრახ მკვლელობის ჩამდენი პირის მიერ ორი პირის განზრახ მკვლელობა, ჩადენილი ანგარებით, სხვა დანაშაულის დაფარვისა და მისი გაადვილების მიზნით), 15, 94-ე მუხლის მე-4,

მე-6, მე -7, მე -8 ქვეპუნქტებით (ადრე განზრახ მკვლელობის ჩამდენი პირის მიერ ორი პირის განზრახ მკვლელობის მცდელობა, ჩადენილი განსაკუთრებული სასტიკით, მისი ჩადენის გაადვილების მიზნით) და 93-5 მუხლის მე -2 ნაწილით (ყაჩაღური თავდასხმა, წინასწარი მოლაპარაკებით, განმეორებით, იარაღის გამოყენებით, ბინაში შეღწევით, სხეულის მძიმე დაზიანების მიყენებით, დაზარალებულისათვის მნიშვნელოვანი ზიანის მიყენებით) და საბოლოოდ სასჯელის სახედ და ზომად განესაზღვრა უვადო თავისუფლების აღკვეთა, რომლის მოხდის ვადის ათვლა დაეწყო 1997 წლის 13 თებერვლიდან.

თბილისის საქალაქო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა კოლეგიის 2010 წლის 23 დეკემბერის განჩინებით დაკმაყოფილდა საქართველოს მთავარი პროკურატურის პროკურორ ირაკლი დონდოლაძის შუამდგომლობა სასჯელის შემდგომი მოხდის მიზნით საქართველოს მოქალაქის - გ.გ-ს აზერბაიჯანის რესპუბლიკიდან საქართველოს ტერიტორიაზე გადმოყვანის შესახებ.

იმავე განჩინებით აზერბაიჯანის რესპუბლიკის ბაქოს საქალაქო სასამართლოს პირველი ინსტანციის სისხლის სამართლის საქმეთა სასამართლო კოლეგიის 1998 წლის 7 ივლისის განაჩენი შესაბამისობაში იქნა მოყვანილი საქართველოს სსკ-ით გათვალისწინებულ მუხლებთან.

საკასაციო სასამართლოს განაჩენში აშკარაა, რომ საქართველოს მოქალაქე მსჯავრდებულ გ.გ-ს მიმართ არსებითადაა დარღვეული მრავალი სამართლებრივი ნორმის, კერძოდ, საქართველოს კონსტიტუციის 42-ე მუხლის მე-5 პუნქტი და მათ შორის უზენაესი სასამართლოს მიერ გამოყენებული კანონის რეტროაქტუალობის შეფარდების პრინციპი. ამის დასტურად საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2009 წლის 13 მაისის N1/1/428, 447, 459 გადაწყვეტილებაში ხაზგასმითაა აღნიშნული, რომ: „უკუძალის აკრძალვით კონსტიტუცია იძლევა იმის გარანტიას, რომ სამართლის სუბიექტები დაცული იქნენ კანონთა მოქმედების შედეგად გამოწვეული უარყოფითი შედეგებისაგან. ვინაიდან ნებისმიერი კანონი, წინასთან შედარებით, აუარესებდეს სუბიექტის მდგომარეობას¹ სწორედ, ამიტომაცაა, რომ „კანონმდებელი, ისევე როგორც კანონშემფარდებელი, განსაკუთრებული სიფთხილით უნდა ეკიდებოდეს კანონის დროში გამოყენების საკითხს. როდესაც კანონი წარსულში წარმოშობილი ურთიერთობების მოწესრიგებას ისახავს მიზნად (ან ასეთი თანმდევი შედეგი გააჩნია), მისი შეფასება საქართველოს კონსტიტუციის 42-ე მუხლის მე-5 პუნქტის ჭრილში უნდა მოხდეს.“²

კონსტიტუციის აღნიშნული დებულების მიზანსაც ადამიანის სახელმწიფოს თვითნებობისაგან ადამიანის (პირის) დაცვა, მისი უფლებებისა და თავისუფლებებით სათანადო უზრუნველყოფა წარმოადგენს. მსგავსი უკუძალის ამკრძალავი ნორმის მიზანიც-ადამიანის უფლებების დაცვის მიზნით, სახელმწიფოს ქმედების თავისუფლების შეზღუდვა. ამავე დროს, კონსტიტუცია არ გამორიცხავს უფლებების დაცვის ფარგლების გაფართოების შესაძლებლობას, სახელმწიფო უფლებამოსილია, კონსტიტუციით დადგენილზე უფრო მაღალი მოთხოვნები დააწესოს ან ახალი უფლება წარმოშვას. კონსტიტუციის 42-ე მუხლის მე-5 პუნქტიდან

¹საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2009 წლის 13 მაისის გადაწყვეტილება N1/1/428,447,459.

²აქვე.

გამომდინარე, სახელმწიფო უფლებამოსილი იქნება, კანონს რეტროაქტიული ძალა მიანიჭოს და უკუძალით აღჭურვოს პირი რაიმე უფლებით ან სხვაგვარად უზრუნველყოს მის მიერ სარგებლის მიღება.³

ზემოთ აღნიშნული მსჯელობის შინაარსის სუბსუმციურობა პირდაპირაა გამოყენებული მსჯავრდებულ მ.მ-ს მიმართ, რომელშიც აშკარად დავინახოთ იმას, რომ საკონსტიტუციო სასამართლო სახელმწიფოს (და არა კანონმდებელს) ანიჭებს უფლებამოსილებას თუ პრიორიტეტს, მისცეს თუ არ მისცეს საქართველოს კონსტიტუციის 42-ე მუხლის მე-5 პუნქტს ახსნა-განმარტების უფლება. და თანაც ამავე დროს, საკასაციო განაჩენის შინაარსში საერთოდ არ არის არანაირი დათქმა მსჯავრდებულ პირისაგან რაიმე სარგებლის მიღების უზრუნველყოფის საფუძველი. სწორედ, აქედან გამომდინარე, გაუგებარი და ბუნდოვანია საკასაციო სასამართლოს მიერ წარმართული მსჯელობა, რომ: „მართალია, ხსენებული გადაწყვეტილებით საკონსტიტუციო სასამართლოს არაკონსტიტუციურად არ უცვნია მსჯავრდებულ გ.გ-ს საქმეში გამოყენებული სისხლის სამართლის კანონი, თუმცა განმარტა კანონის რეტროაქტუალობის აკრძალვის პრინციპი, კერძოდ: საქართველოს კონსტიტუციის 42-ე მუხლის მე-5 პუნქტი, არ უტოვებს კანონმდებელს აკადემიურ თავისუფლებას (რის თაობაზეც ზემოთ აღვნიშნეთ) იმის გადაწყვეტისას, თუ როდის აქვს ან არ აქვს სამართალდარღვევებისა და მათ გამო, პასუხისმგებლობის დამდგენ კანონებს უკუძალა. კანონმდებელს გააჩნია სრულად გარკვეული კონსტიტუციური დირექტივა, რომ გამოსაყენებელ კანონად უნდა ჩაითვალოს ქმედების ჩადენის დროს მოქმედი კანონი. რომელიმე სხვა უფრო ჩაითვალოს ქმედების ჩადენის დროს მოქმედი კანონი. რომელიმე სხვა უფრო გვიან მიღებული (გამოცემული) კანონის გამოყენება სამართალდარღვევებისა და პასუხისმგებლობის განსაზღვრისათვის ჩაითვლება უკუძალის მონიჭებად და კონსტიტუციის დარღვევადაც, თუ პასუხისმგებლობის შემამსუბუქებელი ან გამაუქმებელ კანონთან არ გვაქვს საქმე.“⁴

ზემოთ აღნიშნულიდან გამომდინარე, საკასაციო სასამართლოს დაარღვია, როგორც კანონის უკუძალის, ასევე რეტროაქტუალობის გამოყენების პრინციპები:

1. აზერბაიჯანის რესპუბლიკის ბაქოს საქალაქო სასამართლოს პირველი ინსტანციის სისხლის სამართლის საქმეთა კოლეგიის 1998 წლის 7 ივლისს განაჩენის საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის გათვალისწინებულ მუხლებთან შესაბამისობაში მოყვანისას, საკასაციო სასამართლო არასწორედ მიუთითებს ბრალდებულ გ.გ-ს მიმართ უვადო თავისუფლების აღკვეთის შეფარდების, მაშინ როდესაც თითქოსდა აზერბაიჯანის კანონმდებლობა არ ითვალისწინებდა ასეთი სახის სასჯელს და რომ საქართველოს კანონმდებლობაში სასჯელის სახედ უვადო თავისუფლებას აღვეთა ამოქმედდა მხოლოდ 1997 წლის 1 თებერვლიდან, ხოლო აზერბაიჯანის კანონმდებლობაში-1998 წლის 10 თებერვლიდან, აღნიშნული მსჯელობა არ შეესაბამება სინამდვილეს. აღნიშნულის დასაბუთებლად, საქართველოში 1997 წლის 11

³ აქვე

⁴ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებანი სისხლის სამართლის საქმეებზე. ქ.თბილისი. 2016წ. გვ.23

ნოემბერს კანონმდებლის მიერ მიღებული იქნა „საქართველოს კანონი-სასჯელის განსაკუთრებული ღონისძიების-სიკვდილის დასჯის სრული გაუქმების შესახებ“. ამ კანონის;

-პირველი პუნქტის გეგმეპუნქტით: „49-ე მუხლის მე-4 ნაწილში სიტყვები „სიკვდილით დასჯა“ შეიცვალოს სიტყვებით“ უვადო თავისუფლების აღკვეთა, ხოლო სიტყვები „სიკვდილით დასჯის ან“ ამოღებულ იქნეს;

-მეორე პუნქტით, საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 44-ე და 45-ე მუხლების მე-2 ნაწილებში, 221 პრიმა მუხლის მე-4 ნაწილში და 222-ე მუხლის მე-2 ნაწილში სიტყვები „სიკვდილით დასჯა“ შეიცვალოს სიტყვებით „უვადო თავისუფლების აღკვეთა“⁵

მამასადამე, ზემოთ აღნიშნული მსჯელობა მეტყველებს იმაზე, რომ უვადო თავისუფლების აღკვეთა მყისიერად შევიდა კანონიერ ძალაში და არა 1998 წლის 23 იანვრიდან. ამასთან ერთად, რაც კიდევ მნიშვნელოვანია, რომ საქართველოში სიკვდილით დასჯის აკრძალვაზე 1996 წლის ბოლოს გამოცხადდა მორატორიუმი და 1997 წლის 11 ნოემბერს, როგორც აღვნიშნეთ ზემოთ, საბოლოოდ სისხლის სამართლის კანონმდებლობით გაუქმდა სიკვდილით დასჯა, რომელიც 1960 წლის სისხლის სამართლის კანონმდებლობით გათვალისწინებული იყო 13 დანაშაულზე და რომელთაგან 1996 წლის მიწურულს დატოვებული იქნა 4 დანაშაულზე. აზერბაიჯანის სისხლის სამართლის კოდექსის მე-13 მუხლი ითვალისწინებდა სიკვდილით დასჯას, რომელზეც 1995 წლებში გამოცხადებული იქნა მორატორიუმი. სასამართლოებს კვლავ გამოჰქონდათ სიკვდილით დასჯის განაჩენი, მაგრამ მათი აღსრულება არ ხდებოდა. ასე, რომ ბრალდებულ გ.გ-ს მიმართ შეფარდებული სასჯელი უვადო თავისუფლების აღკვეთა სწორედ შეირჩა, მითუმეტეს, რომ აღნიშნულმა საქართველოს მოქალაქემ განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულებები ჩაიდინა 1997 წელს.

2.საკასაციო სასამართლომ ყოველგვარი სამართლებრივი საფუძვლების გარეშე, მსჯავრდებულ გ.გ-ს მიმართ გამოიყენა 2012 წლის 28 დეკემბერში საქართველოს კანონი „ამნისტიის შესახებ“, რომელსაც მოქმედების ვადა 2013 წლის 10 მაისისთვის ამოეწურა, სწორედ, ამ კონტექსტში მოიაზრება კანონის რეტროაქტუალობის გამოყენების პრინციპის უხეში დარღვევა.

„საქართველოს კონსტიტუციის 42-ე მუხლის მე-5 პუნქტი „კანონის დროში მოქმედების საფუძველი განსაზღვრავს, რომ სამართლებრივი უსაფთხოებისა და სტაბილურობის პრინციპების დაცვის აუცილებლობით არის განპირობებული. ის ასევე კონსტიტუციური უფლებებისა და თავისუფლებების მნიშვნელოვან გარანტიას შეიცავს, რამდენადაც დაუშვებლად მიიჩნევა ისეთი კანონის მიღებას (და ჩვენი აზრით, მითუმეტეს გამოყენებას კონკრეტული განაჩენით), რომელიც წარსულში განხორციელდა და დასრულებულ ქმედებას სამართალდარღვევათა რიცხვად რეტროაქტიურად მიაკუთვნებს, დააწესებს ან გაამკაცრებს პასუხისმგებლობას და ამით სამართლებრივ შედეგებს ex post facto შეცვლის „(საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პირველი კოლეგიის 2015 წლის 4 მარტის გადაწყვეტილება N1/2/252 საქმეზე

⁵საქართველოს კანონი-სასჯელის განსაკუთრებული ღონისძიების სიკვდილით დასჯის სრული გაუქმების შესახებ. თბ. 1997 წლის 11 ნოემბერი

„სს“ლიბერთი ბანკი“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II,2). „ამ პრინციპის დაუცველობის შემთხვევაში საფთხის ქვეშ აღმოჩნდებოდა არა მარტო ცალკეული ადამიანის კონსტიტუციური უფლებები, არამედ ღირებულებათა წესრიგი, სამართლებრივი უსაფთხოება, რომელიც თავად წარმოადგენს კონსტიტუციური უფლებათა (დაცვის) საძირკველს. ღირებულებათა ნორმატიული წესრიგი ცალკეული მოქალაქის ქცევის დეტერმინაციის საშუალებაა. ასეთი წესრიგის პირობებში ადამიანებს (ამ კონკრეტული საქმით აზერბაიჯანის სახელმწიფოს) აქვთ გონივრული მოლოდინი იმისა, რომ სახელმწიფო იმოქმედებს სამართლით დადგენილ ფარგლებში და იმის მიერ ჩადენილ მოქმედების შეფასებებს არსებული ნორმატიული სინამდვილის პირობებში“. (საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2009 წლის 13 მაისის N1/1/428,447,459 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს სახალხო დამცველი, საქართველოს მოქალაქე ელგუჯა საბაური და რუსეთის ფედერაციის მოქალაქე ზვიად მანია საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ II,1)

კანონის რეტროაქტუალობის აკრძალვის პრინციპი პირის კონსტიტუციითა და კანონით აღიარებული უფლებების ფარგლებში ქმედების თავისუფლების დაცვის მნიშვნელოვანი გარანტიაა. იგი ქმნის თითოეული ადამიანის ლეგიტიმურ მოლოდინს, რომ კანონის საფუძველზე განხორციელებული ქმედება, რეალიზებული უფლება, მომავალში არ იქნება სამართალდარღვევად მიჩნეული. ამ პრინციპის დაცვის მყარი გარანტიის არარსებობის პირობებში არსებობს რისკი, რომ ადამიანები თავს შეიკავებდნენ საკუთარი კანონიერი უფლებებით სარგებლობისაგან, რაც მნიშვნელოვნად გააუფასურებდა თითოეული კონსტიტუციური უფლების მნიშვნელობას და მისგან გამომდინარე ადამიანთა კეთილდღეობის უზრუნველყოფის ეფექტს“;⁶

ამასთან დაკავშირებით, პროფესორი მზია ლეკვეიშვილი აღნიშნავდა, რომ: „მოსამართლის მიხედულობის აქტუალობის პრობლემა სხვადასხვა მიზეზით შეიძლება აიხსნას, მათ შორის, მოსამართლის პოზიცია შეიძლება ეფუძნებოდეს იმ სამართლის ნორმას, რომელიც სასამართლო პრაქტიკის მიერ არსებულია და გამოიყენება სადავო სიტუაციაში; მას შეუძლია გააკეთოს არჩევანის სამართლებრივი პოზიციის სასარგებლოდ ან არსებული სასამართლო პრაქტიკის არგუმენტაციის გასამყარებულად. ყველა შემთხვევაში, სასჯელის შეფარდების ფარგლები განსაზღვრულია კანონით. ამიტომაცაა, რომ მატერიალური სისხლის სამართალი და საპროცესო კანონმდებლობა მოსამართლეს ანიჭებს უფლებას კანონზე დაყრდნობით განსაზღვრის სასჯელის სახე და ზომა თავისი შინაგანი რწმენისა და სამართლებრივი შეგნების ფარგლებში“;⁷ ჩვენს მიერ ზემოთ აღნიშნულ სისხლის სამართლის საქმეში არ მოიძებნება არც ერთი სადავო საკითხი რომლის გადაწყვეტაც სავალდებულოდ გახდებოდა კანონის რეტროაქტუალობის პრინციპით. პირიქით, თვითონ უზენაესი სასამართლო ხდის სადავოდ ამ პრინციპის გამოყენებას მსჯავრდებულ გ.გ-ს მიმართ. როგორც წესი, საქართველოს მოქალაქის მიერ უცხოეთში ჩადენილი დანაშაულისათვის პასუხისმგებლობის განსაზღვრისას, სასამართლო ორ კრიტერიუმს უნდა დაეყრდნოს. ერთის მხრივ, ცხადია,

⁶საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2009 წლის 13 მაისის გადაწყვეტილება.

⁷მზია ლეკვეიშვილი. სასჯელის მიზნები და სასჯელის შეფარდების სისხლისსამართლებრივი და კრიმინოლოგიური ასპექტები. ჟურნალი „მართლმსაჯულება და კანონი N4გვ 25 თბ.2014წ

რომ სახელმწიფო კიცხავს დანაშაულის ჩადენის ყველა ფაქტს მისი ჩამდენის სუბიექტის მიუხედავად, ხოლო მეორეს მხრივ კი, სახელმწიფო იცავს და ჰუმანურ დამოკიდებულებას ავლენს საკუთარი მოქალაქის მიმართ, ითვალისწინებს რა მას, როგორც საკუთარი ქვეყნისათვის ადამიანური რესურსის ერთ-ერთ ერთეულს. მაგრამ ამ კრიტერიუმების დაცვა თუ უზრუნველყოფა არ უნდა მოხდეს ამა თუ იმ სამართლებრივი ნორმების დარღვევის გამოყენებით, რათა არ შეილახოს სხვა სახელმწიფოს ან პირის ინტერესები და მიღწეული იქნას სასჯელის მიზნები. გარდა ამისა მოცემულ სიტუაციაში თვალნათლივად სჩანს, რომ თუ როგორი კრიმინალური წარსულის მქონე საქართველოს მოქალაქეს ექსტრადაციის გზით იბრუნებს საკუთარ ჭერს ქვეშ. ჩვენ არ გაგვაჩნია რაიმე ამის საწინააღმდეგო, მაგრამ ვეწინააღმდეგებით მისი განხორციელების სამართლებრივი მექანიზმის უხეშ დარღვევებს, რაც მიუღებელი და გაუმართლებელია.

კანონის რეტროაქტუალობის პრინციპის გარდა, აღსანიშნავია კანონმდებლის პოზიცია სასჯელის, თავისუფლების შეზღუდვის შეფარდების მიმართ, რომლითაც უხეშადაა დარღვეული მხოლოდ სასამართლოს მიერ მართლმსაჯულების განხორციელების პრინციპი. ჯერ კიდევ 1999 წლის 22 ივლისს მიღებული და 2000 წლის 20 ივნისიდან მოქმედი სისხლის სამართლის კოდექსით სასჯელის სახე - თავისუფლების შეზღუდვა არ იყო კანონიერი ძალაში შესული. კანონმდებელმა სასამართლოს თავისუფლების შეზღუდვის შეფარდების უფლებამოსილების განხორციელება განუსაზღვრა 2018 წლის 1 იანვრიდან. მანამდე კი თავისუფლების შეზღუდვა ამოქმედდა 2013 წლის 1 ნოემბრიდან, რომლის შეფარდების უფლება მიანიჭა სასჯელადსრულებისა და პრობაციის სამინისტროს ადგილობრივ საბჭოს შეუცვალოს თავისუფლების აღკვეთის მოუხდელი ნაწილი თავისუფლების შეზღუდვით, რომელსაც 2015 წლის 1 იანვრამდე (ვიდრე არ დაფუძნდა თავისუფლების შეზღუდვის დაწესებულება) არ გააჩნდა მისი აღსრულების მექანიზმი და ა.შ. ეს უკანასკნელი კი წარმოადგე

დასკვნა

მაშასადამე, მიუხედავად იმისა, რომ კანონმდებელმა მიიღო ასეთი გადაწყვეტილება და თითქოსდა აქ არაფერია პრობლემური და სამსჯელო, პირიქით, ასეთი გადაწყვეტილება, მართლმსაჯულების განხორციელების კონსტიტუციური პრინციპის დარღვევასთან ერთად, არ განიხილება კანონის არც რენოვაციურ და არც რეტროაქტუალობის ჭრილში.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. საქართველოს კონსტიტუცია თბ.1995 წ. (უახ. რედაქციით 2017 წ.)
2. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი თბ. 1999 წ.(უახლესი რედაქციით 2017 წ.)
3. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებები სისხლის სამართლის საქმეებზე, თბ.2016 წ.
4. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2009 წლის 13 მაისის გადაწყვეტილება.
5. პ. დაუთაშვილი. სასამართლოს ზოგიერთი უფლებამოსილების დელეგირების კონსტიტუციურობის შესახებ. გრიგორ რობაქიძის უნივერსიტეტის ჟურნალი აკადემიური მაცნე № . 2013 წ.
6. მზია ლეკვეიშვილი. „სასჯელის მიზნები და სასჯელის შეფარდების სისხლისსამართლებრივი და კრიმინოლოგიური ასპექტები. ჟურნალი“ მართლმსაჯულება და კანონი 4,43, 14. ქ.თბილისი 2015 წ.

რეზიუმე

პეტრე დაუთაშვილი

სისხლის სამართლის კანონის რეტროაქტუალობის პრინციპი დანაშაულის კვალიფიკაციისა და სასჯელის შეფარდების საკითხებში

ამრიგად, წინამდებარე სამეცნიერო ნაშრომში, ჩვენ შევეცადეთ მოგვეხდინა სამართლებრივი ანალიზი სასამართლო პრაქტიკაში არსებული კანონის რეტროაქტუალობის პრინციპის გამოყენება-შეფარდების მავნე პრაქტიკაზე. პირველ რიგში, სასამართლოს მიერ ამ პრინციპის გამოყენების მეთოდებს არ გააჩნია არანაირი სამართლებრივი საფუძვლები, მეორე რიგში კი - ადგილი აქვს კანონის უკუძალის პრინციპების უხეშ დარღვევას, რომლის მკაცრი დაცვისაკენაც მოუწოდებს საკონსტიტუციო სასამართლო 2009 წლის 13 მაისის გადაწყვეტილებით. ჩვენი აზრით, მომავალში სასამართლოების მხრიდან ამგვარი პრაქტიკის გაგრძელება-დამკვიდრებას, სისხლის სამართლის კანონმდებლობით დადგენილი ნორმების უარყოფა-იგნორირებას უსათუოდ მოჰყვება გაუთვალისწინებელი უარყოფითი სოციალური და სამართლებრივი შედეგები, რომლებიც ხელს შეუწყობენ ე.წ. შერჩევითი სამართლის უფრო მეტად დამკვიდრების გეოგრაფიას, რითაც წერტილი დაესმება სამართლებრივი სახელმწიფოს აშენების ახლო და შორეულ პერსპექტივას.

საკვანძო სიტყვები: რეტროაქტუალობა, კვალიფიკაცია, სასჯელი, კონსტიტუცია, უზენაესი სასამართლო.

Резюме

Петре Дауташвили

Принцип ретроактуальности уголовного закона по вопросам квалификации преступления и в применении наказания

В представленном научном труде, мы попытались провести юридический анализ о вредной практике применения принципа ретроактуальности уголовного закона в судебной практике. В первую очередь применения этого принципа судом не имеет никакого правового основания, а во вторую очередь имеет место грубое нарушение принципа обратной силы закона о соблюдении которого призывает решение конституционного суда Грузии, принятого 13 мая 2009 года. По нашему мнению, в будущем, если со стороны судов будет продолжено внедрение такой практики и игнорирование уголовно-правовых норм, что несомненно приведет к непредусмотрительным отрицательным социальным и правовым последствиям, которые соответственно будут способствовать географии распространения т. н. выборочного права и исходя из этого, под вопросом окажется перспективы строительство правового государства.

Ключевые слова: Ретроактивность, квалификация, наказание, конституция, Верховный суд.

Summary

Petre Dautashvili

Criminal law's principle of retroactivity is crime Qualifications and sentencing issues

In this article we tried to analyze harmful practice of retroactivity principle application in criminal courts practice. First of all there is no legal base for use this principle by court. Second its a gross violation of criminal law retroactivity principle about which observance calls the decision of Constitutional Court of Georgia from May 13, 2009. In our opinion if Courts will continue application of such practice, ignore criminal law norms its lead to negative social and legal consequences which will promote distribution of the selective law and slow down construction of the legal state.

Key words: Retroactivity, Qualification, Punishment, Constitution, Supreme Court.

K

საქართველოს უზენაესი სასამართლო

The Use of Computer Testing for Assessment and Correction of Visual Reaction in 12-14-Year-Old Non-Sportsmen and Sportsmen Football Players

Khipashvili I. A.

Georgian State Public College of Physical Education and Sport, Georgia, Tbilisi

Introduction

Reaction time (RT) is the time it takes for a person to react to a certain stimulus. Visual reaction time (VRT) is a time required to respond to visual stimuli. Effective performance of sport-related activities often depends on rapid RT, and prolonged RT may substantially increase susceptibility to injury [1, 4, 14].

It is well known that reaction time depends on qualification [6], gender [11], physical condition [8] and age [13] of an athlete. It is also well known that the speed of reactions can be improved with the help of special exercises [12].

Reaction time can be measured and corrected using special computer tests [1-4, 7, 9, 10]. In this work we present a new computerized method for testing and training of complex visual reactions of an athlete. The method is intended for selection and optimization of the training process of athletes and is a result of a long-term work of Georgian scientists [1-4, 9, 10].

On the example of a group of 12-14-year-old non-sportsmen and sportsmen football players we demonstrate a successful use of the method allowing to improve VRT skills of those of them who had problems with visual reaction and its symmetry.

The Method of Computer Testing

The testing program represents a computer interface which studies the speed of the sportsman's reaction upon the virtual goalkeeper's position change on the computer screen. There are four positions available on the screen: first position (P_1) - in the left bottom corner of the goal, second position (P_2) - in the left top corner of the goal, third position (P_3) - in the right bottom corner of the goal, fourth position (P_4) - in the right top corner of the goal. The tested sportsman should score a goal in the corner diagonally opposite to the position of the virtual goalkeeper by pressing one button out of the four buttons corresponding to that corner.

Each position change is interpreted as a mini-test. The numbers of mini-tests in all directions are the same. The time interval between the mini-tests may be constant or it may vary randomly within a range set by the user. The lower and upper borders of the range lie in the interval 0.5-2.0 seconds. During our tests the number of mini-tests was 100, the time interval between mini-tests was 1 second. Each test was divided into 5 sub-tests containing 20 mini-tests each. When a test was finished, our program calculated the reaction time and other parameters for all the 5 sub-tests and saved them in the database. The duration of the whole test was 100 seconds. The allowed number of incorrect responses was 4 for each sub-test - 1 incorrect response in each direction.

The program has options to make some positions on the screen inactive. There are four options to do that: positions P_1 and P_2 stay active, positions P_3 and P_4 stay active, positions P_2 and P_3 stay active and, the fourth possible variant is when positions P_1 and P_4 are active. We use these tests when a tested person has problems with reaction symmetry.

On the basis of computer testing we calculate the following parameters:

1. Average reaction time T_{av} in all directions and average reaction times T_1 , T_2 , T_3 and T_4 for each direction separately.

2. The number of incorrect responses M_{av} in all directions and the numbers of incorrect responses M_1, M_2, M_3 and M_4 for each direction.
3. Reaction time symmetry coefficient $S=(|T_4-T_1|/ T_{av})\cdot 100\%$.
5. Reaction time standard and mean deviations (SD and MD).
6. Reaction time variance coefficient V .

The process of computer testing can be divided into the following stages:

I stage - is a preparatory stage: at this stage teenagers were selected for testing. At this stage, the test groups were formed, tests were scheduled for testing based on basic tests, and a database was created and data about the test groups were entered into it. Data on teenagers: name, surname, group type, age, height, weight, qualification, address and contact information were entered into the database using a special computer program. Each teenager was assigned a unique identification code, according to which it was possible to uniquely identify his test data later.

Researches were conducted among non-sportsmen and sportsmen football players aged from 12 to 14 years. Non-sportsmen were selected from Tbilisi secondary schools after passing special tests to check their physical and morphological parameters. Two groups were set-up: a control group which united 19 non-sportsmen and an experimental group formed of 32 young sportsmen.

Researches were conducted on practically healthy sportsmen of different age categories. Calculation of the heart beat frequency was made before and after each control test by an electric measuring instrument.

II stage - testing of sportsmen with a computer program is carried out. The program calculates the values of the test interval (reaction time), the coefficient of symmetry of the reaction and a number of other parameters. Before testing, sportsmen should be instructed and do trial testing. They get acquainted with the testing program and conduct various tests until they begin to feel free with the computer. The psychological state of the sportsmen is also important: fatigue after training, excitement after the game or just a lack of time can badly affect the results of testing. Reaction time may be also influenced by such factors as time of the day - for example, in the evening you can expect lower results than in the morning or afternoon. This is why sportsmen are instructed to avoid maximal exercise for 24 hours, and consumption of caffeine and heavy meals 2-3 hours before testing [5].

Stage III - at this stage, the test data are entered into the database in one of the data formats suitable for subsequent analysis in the statistical program SPSS 16.0 data editor.

Proceeding from the analysis of the results of statistical analysis of the collected data, we recommend the teenagers having problems with reaction time to undergo computer training according to the training programs with parameters specially selected for them. In addition, we inform their coaches about existing problems, so that they could take the appropriate measures: change the playing role, reduce the load, or change the training exercises. And, on the contrary, the teenagers with good results will be recommended to meet with the trainer, and, in case of mutual consent, seriously engage in sports.

Based on the analysis of testing data, computer training for sportsmen is developed, if necessary. In case of expressed problems with reaction time or reaction symmetry, a training program should be developed individually for each football player, taking into account the problems of the teenager. For example, we increase the frequency of mini-tests if the problem is connected with the reaction time or we make some directions inactive if the problem is with the reaction symmetry coefficient. If during the testing there was fatigue (which may be recorded by the heart rate indicators), we recommend to reduce the number of mini-tests and the duration of the test.

Actually, the testing program and the training program represent the same program. In the process of computer training, the same program is used as for testing, but with individually chosen parameters (the number of mini-tests, the frequency of mini-tests, etc.).

IV stage - based on the analysis of the results obtained, we elaborate the criteria for selection and orientation (the playing role) individually for each teenager and give recommendations to coaches how to correct the training process.

Results and Discussion

Results of testing for the control (non-sportsmen) and experimental (sportsmen) groups are shown in Table 1. The data include the average values and mean absolute deviations for the reaction times and symmetry coefficient S. We see that the reaction times of the experimental group shown in Table 1 are close enough to the reaction times calculated for the control group. The sportsmen have the reaction time 502 ± 14.5 ms against 538 ± 15.2 ms calculated for the non-sportsmen. The sportsmen and non-sportsmen of the same age have similar reaction times, while the sportsmen demonstrate significantly better indices for the reaction symmetry coefficient S. This means that non-sportsmen achieve better values for the reaction time at the cost of the reaction symmetry. They also have more incorrect responses than sportsmen.

Table 1. Reaction time T_{av} (milliseconds) and visual reaction symmetry coefficient S (%) in the control and experimental groups (results are shown with mean deviation).

Groups	Corner 1	Corner 2	Corner 3	Corner 4	Mean	S(%)
Control group	545 ± 15.7	605 ± 16.2	497 ± 14.6	506 ± 14.1	538 ± 15.2	21.3 ± 2.2
Experimental group	515 ± 15.2	545 ± 15.5	467 ± 14.2	479 ± 14.3	502 ± 14.5	15.6 ± 2.0

In addition to calculation of the reaction times and reaction time symmetry coefficients we also calculated average values for the heart beat rates (HBR) for both groups before and after the test. The results of calculations are presented in Table 2 which demonstrates that compared to sportsmen, non-sportsmen have greater increases of the heart beat rates.

Table 2. Heart beat rates for control and experimental groups (beats/min).

Groups	Before the test	After the test
	$X \pm m$	$X \pm m$
Control Group	90 ± 4.5	110 ± 6.7
Experimental Group	90 ± 4.2	105 ± 6.5

After statistical analysis of the collected data we defined a scale for estimation of the reaction time and reaction symmetry coefficient. The scale has three ranges: first - for children having good enough reaction for playing football - we call this range "normal"; second - for children with the reaction time normal for ordinary children of their age but not good enough to be a sportsman - we call this range "average deviations"; and the third one is called "expressed deviations" - for children with expressed problems with the reaction time. A similar scale has been also created for the reaction symmetry coefficient.

Table 3. Scale for estimation of reaction time T_{av} (ms) and reaction symmetry coefficient S (%).

	T_{av} (ms)	S (%)
Normal	<520	<20
Average deviations	520-600	20-25
Expressed deviations	>600	>25

According to the scales presented in Table 3 we divided the teenagers who participated in the test into three sub-groups: 1.) having no problems with the reaction time; 2.) having average deviations of the reaction time; and 3.) having expressed problems with the reaction time. The same was done for the reaction symmetry coefficient S. The values of T_{av} and S for the created sub-groups are shown in Table 4.

Table 4. Deviations of the reaction time and symmetry coefficient in the control and experimental groups. In brackets are shown values for heartbeat rate deviations calculated for the teenagers having problems with the reaction time.

Deviation rate	Reaction time T_{av}		Symmetry coefficient S	
	Control Group	Experimental group	Control group	Experimental Group
Normal	11	22	12	22
%	57.89	68.75	63.16	68.75
Medium	6	8	5	8
%	31.58	25.00	26.32	25.00
Expressed	2	2	2	2
%	10.53	6.25	10.53	6.25
Total deviations	8 (4)	10 (3)		
%	42.11 (50.00)	31.25 (33.33)		

The analysis shows that in most cases teenagers having problems with the reaction time have also problems with the reaction symmetry. We see that the percentage of sportsmen having normal reaction time is significantly higher than the percentage of non-sportsmen with normal reaction time: 68.75 % in sportsmen against 57.89 % in non-sportsmen. The same can be said about the reaction symmetry coefficient - sportsmen have better reaction symmetry coefficient than non-sportsmen: 68.75 % against 63.16 %. Regarding the heart beat rate indicators, it should be said that the sportsmen have better results than non-sportsmen: among sportsmen having problems with RT only 33.33 % have problems with HBR while among non-sportsmen this number is significantly higher - 50.00 %. The results for the VRT and S can be viewed in a graphical form in Fig. 1, 2.

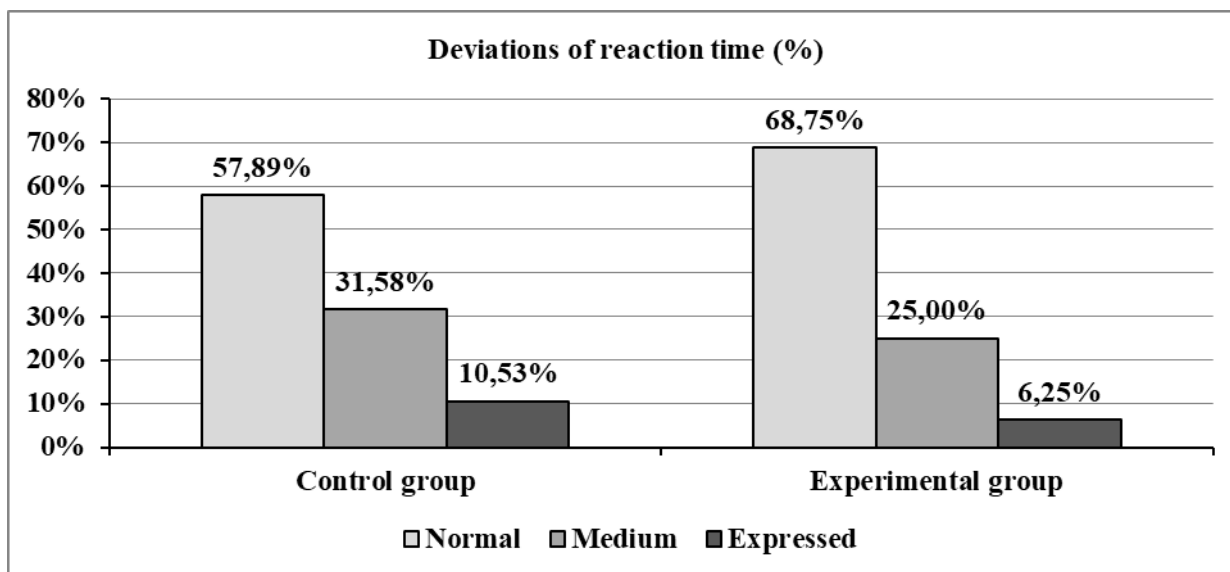

Fig. 1. Deviations of reaction time.

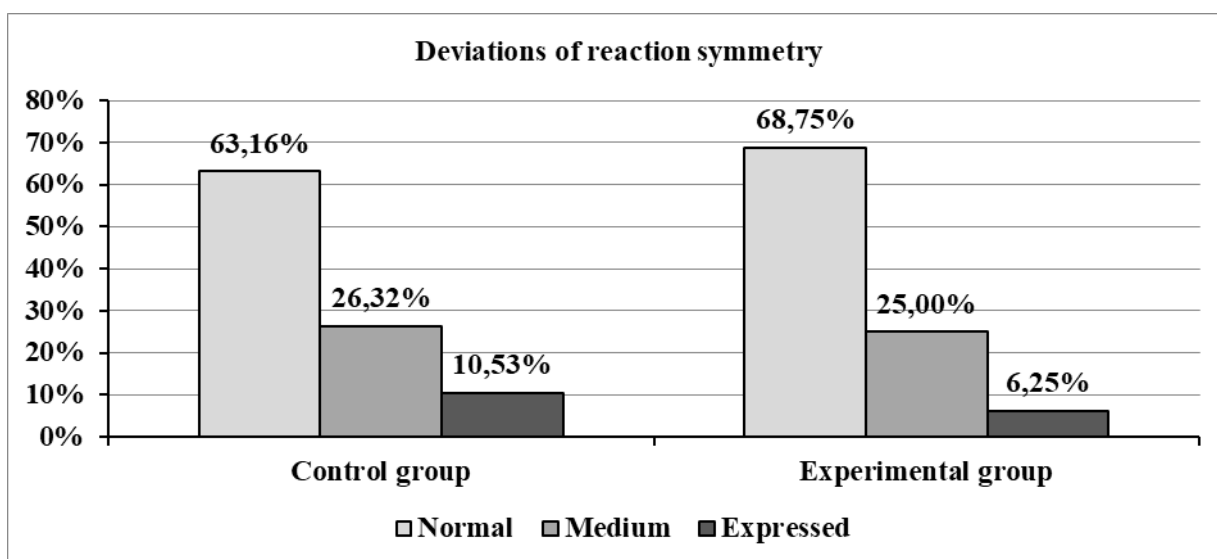

Fig. 2. Deviations of reaction symmetry coefficient.

Based on statistical analysis of the collected data, we decide how the computer training process should be organized. A training program was elaborated for each football player who had problems with the reaction time and reaction symmetry, individually.

All the young men having problems with the reaction time were recommended to undergo monthly computer training according to the following program:

1. Trainings are to be held once per week for 30-35 minutes.
2. Typically the following tests should be performed:
 - 1) 3 tests containing 100 mini-tests each with the constant time interval between mini-tests 2000 ms (2 seconds) with a total duration of 10 minute.
 - 2) 3 tests containing 100 mini-tests each with the constant time interval between mini-tests 1500 ms with a total duration of 7.5 minute.

3) 3 tests containing 100 mini-tests each with the constant time interval between mini-tests 1000 ms with a total duration of 5 minute.

4) 3 tests containing 100 mini-tests each with a randomly varying time interval between mini-tests within the range 1000-2000 ms with a total duration of 7.5 minutes. Depending on the problem of the tested young football player we can change the number of mini-tests and the time interval between mini-tests. If a teenager has problems with the reaction symmetry we can make inactive the positions where he has good reaction - this will force him to concentrate on other directions.

3. The number of incorrect responses during the test should not exceed 20% of the whole number of mini-tests n in the test. For $n = 20$, the allowable number of errors is 4.

4. The tested football player was given three attempts to pass the control test. The attempt with the best testing time after checking for normality according to the criterion of Shapiro-Wilk was recorded into the database.

5. If during the computer training, overfatigue takes place (which will be detected by the pulse measurement device), that will be foreseen by the program of training - accordingly, duration of the training and the number of mini-tests will be decreased. In this connection, it is possible to say that during the computer training the most important informative indicator is the magnitude of the heart beat frequency registered after testing. This indicator mainly depends on the age of the teenager and on the fact how well he is trained. This indicator also shows possible overfatigue (caused by the training process) and problems connected with the health of the tested person.

The training test parameters are shown in Table 5. It can be seen that the total test duration is 30 minutes. It is recommended to make short breaks between individual tests about 10-20 seconds, and the sportsmen are allowed to add tests at their own discretion: so, the total duration of the tests increases to 33-35 minutes.

According to the appointed training program, the teenagers underwent a month-long training, once per week for 30-35 minutes each.

Table 5. The test parameters for the computer training.

№	Test	Mini-tests number	Min. frequency (ms)	Max. frequency (ms)	Number of tests	Duration (min)
1	Test №1	100	2000	2000	3	10
2	Test №2	100	1500	1500	3	7.5
3	Test №3	100	1000	1000	3	5
4	Test №4	100	1000	2000	3	7.5
	Total:				12	30

After the training, the data of the control testing – the values of the reaction time and symmetry coefficient and indicators of the heart beat frequency, were moved to the basic program for data processing and analysis. The results of statistical analysis are shown in Tables 6, 7.

Table 6. Deviations of reaction time after computer training.

Group	Deviations before	Deviations after training	Improvement
-------	-------------------	---------------------------	-------------

	training (persons)	(persons)	Persons	%
Control group	8	4	4	50.00%
Experimental group	10	1	9	90.00%

Table 7. Improvement of heart beat rate after computer training.

Group	Deviations before training (persons)	Deviations after training (persons)	Improvement	
			Persons	%
Control group	4	2	2	50.00%
Experimental group	3	1	2	66.66%

After the training, the number of young football players, who had certain problems, decreased, and in most cases their physical condition improved.

We see that after computer training in the control group only 4 persons had deviations in the reaction time and 2 of them had also deviations of the heart beat rate. These people were recommended to undergo an additional 2-month training program. After additional training their condition improved and they could pass the test.

On the basis of testing data of observed non-sportsmen teenagers, 2 teenagers were selected to train in football. And one of them, in accordance with additional research, which was conducted by his coach, was enrolled in a training football group.

In the experimental group after the training only one teenager sportsman did not change the condition. He showed deviation in the reaction time and the symmetry coefficient. The coach had been informed about this and given a recommendation to pay more attention to his training process and transfer to a less intensive regime. After a 2-month period of additional researches, this football player was given a permission to intensify the regime of training.

It is necessary to notice that the training program has definitely favorably affected sportsmen; they appeared more successful in the improvement of testing indicators, than their non-trained teenagers.

As to the reaction time and its symmetry, these indicators are in direct correlation with the ability to concentrate attention and symmetry of reaction, which depends on the age and level of qualification.

Differences in the symmetry coefficients of the control and experimental groups show that in the teenagers' training process attention should be paid to their concentration and attentiveness in different directions, which in the future will assist teenagers to see the sports field better during the game, to see opponents and players of their own team and to react on the balls, served from different sides, and to make a pass timely.

Conclusion

In this work, a method for assessing and correcting visual reaction in young football players using computer testing is discussed. Proceeding from the results of the preliminary testing of 12-14-year-old non-sportsmen (19 youths) and sportsmen football players (32 youths) we make recommendations to coaches for the future trainings. For youths with the problems with reaction time and reaction symmetry coefficient we propose special one-month computer trainings for 30 minutes per week. The results of the trainings clearly demonstrate the improvement of the reaction time parameters.

The main feature of these tests is their design perfectly fitted into reality which contributes to more effective and persistent changes in the reaction skills of a sportsman.

Our tests have proved to be effective for improving sportsmen's reaction and reaction symmetry and should be taken by athletes regularly to develop fine motor skills.

In general, the technique serves to improve attention, concentration and self-control of athletes, their coordination and increase the flexibility of their attention focus. All these parameters are of great importance for achieving success in sport. Considering all the above, it can be stated that such a technique deserves special attention of coaches and athletes.

Acknowledgements

I would like to thank my thesis advisors, Professors Merab Mirtskhulava and Alexander Egoyan, who have helped me with all the research, for their support and innovation efforts. Without their help this work might not have been completed.

References:

1. ეგოიანი ა., ხიპაშვილი ი., თარხნიშვილი ნ., ტყემალაძე ი., მეშვილდიშვილი ც., კარსანიძე ნ. კომპიუტერული ტესტირების გამოყენება ტრავმატიზმის შემცირების მიზნით. // საერთაშორისო სამეცნიერო სიმპოზიუმის „კურორტული და სხვა არამედიკამენტური ფაქტორების კომპლექსური გამოყენების აქტუალური საკითხები“ შრომათა კრებული, წყალტუბო, საქართველო, 2005, გვ. 33-35.
2. ეგოიანი ა., ხიპაშვილი ი. ფსიქოფიზიოლოგიური კომპიუტერული ტესტების გამოყენება სპორტსმენტა მომზადების პროცესში. // სამეცნიერო კონფერენციის მასალები, საქართველოს ფიზიკური აღზრდისა და სპორტის სახელმწიფო სასწავლო უნივერსიტეტი, 2016, გვ. 13-19.
3. კირკიტაძე დ., გუგუშვილი ჯ., ეგოიანი ა., ხიპაშვილი ი., ჩიტაშვილი დ., მირცხულავა მ. ფეხბურთელთა წვრთნისა და შერჩევის კომპიუტერული მეთოდი. // საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის მაცნე, ბიოლოგიის სერია A, 2007 (33), 1: 47-51.
4. Мирцхулава М., Егоян А., Коринтели Э., Хипашвили И. Применение компьютерного тестирования для снижения травматизма среди юных футболистов. Материалы международной научной конференции, посвященной 75-летию Ереванского медицинского университета имени М. Гераци, Ереван, 2005, 249-250.
5. ACSM. ACSM's Guidelines for Exercise Testing and Prescription (7 ed.). Philadelphia, PA: Lippincott, Williams & Wilkins, 2006.
6. Akarsu S, Çalışkan E and Dane S. Athletes have faster eye-hand visual reaction times and higher scores on visuospatial intelligence than non-athletes. Turkish Journal of Medical Sciences 2009; 39(6): 871-874.
7. Ashanin V, Romanenko V. The use of computer technologies at an assessment of sensory-motor reactions in single combats. // Slobozhanskyi Herald of Science and Sport 2015; 4(48): 15-18.
8. Aydin L, Gundogan N, Kiziltan E, Yazici C, Ozturk B, Kara K, Yeşilova Y, Erdemir I, Bulbul C, Oner E. A Simple Sensitive Method for Measuring Borderline Mental Fatigue. British Journal of Medicine and Medical Research 2016; 15(7): 1-8.
9. Chitashvili D, Egoyan A, Mirtskhulava M, Khipashvili I, et al. Use of computer software for improvement of skills of young football players, J Biomech 2006; 39, S547-S548.
10. Egoyan A., Khipashvili I. The use of computer tests during the process of sportsmen's preparation. Abstracts of international conference "Sports and Innovation", University of physical education of Budapest, Groupama Arena, 18-19 May 2017, 68.
11. Jain A, Bansal R, Kumar A, Singh K. A comparative study of visual and auditory reaction times on the basis of gender and physical activity levels of medical first year students. Int J App Basic Med Res 2015; 5: 124-127.
12. Lemmink KA, Visscher C. Effect of intermittent exercise on multiple-choice reaction times of soccer players. Percept Mot Skills 2005; 100(1): 85-95.
13. Montes-Mico R, Bueno I, Candel J, Pons A. Eye-hand and eye-foot visual reaction times of young soccer players. Journal of the American Optometric Association 2000; 71: 775-780.
14. Wilkerson GB, Simpson KA, Clark RA. Assessment and Training of Visuomotor Reaction Time for Football Injury Prevention. J Sport Rehabil. 2017; 26(1): 26-34.

რეზიუმე

ილია ხიპაშვილი

ფსიქოფიზიოლოგიური კომპიუტერული ტესტების გამოყენება 12-14 წლის არასპორტსმენტა და სპორტსმენ-ფეხბურთელთა მხედველობითი რეაქციის შეფასებისთვის და კორექტირებისათვის

ნაშრომში წარმოდგენილია 12-14 წლის არასპორტსმენტა (19 მოზარდი) და სპორტსმენ-ფეხბურთელთა (32 მოზარდი) რეაქციის დროის და რეაქციის სიმეტრიულობის კოეფიციენტის კომპიუტერული ტესტირების შედეგები. ტესტირების შედეგების საფუძველზე ხდება მწვრთნელებისათვის პრაქტიკული მეთოდური რეკომენდაციების შემუშავება ახალგაზრდა სპორტსმენებთან მომავალი ტრენინგებისათვის. იმ ბავშვებს, ვისაც ჰქონდათ გარკვეული პრობლემები რეაქციის დროსთან ან/და რეაქციის სიმეტრიულობის კოეფიციენტთან დაკავშირებით, რეკომენდაცია მიეცა გაიარონ სპეციალური ერთთვიანი კომპიუტერული ტრენინგები კვირაში 30 წუთის განმავლობაში. უნდა აღინიშნოს, რომ მოზარდ სპორტსმენებზე ტესტირების პროგრამამ გარკვეულად უკეთ იმოქმედა და ისინი უფრო სენსიტიურები აღმოჩნდნენ ტესტირების მაჩვენებლების გაუმჯობესებაში, ვიდრე თანატოლი არანავარჯიშები მოზარდები.

საკვანძო სიტყვები: რეაქციის დრო, მხედველობითი რეაქცია, ფსიქოფიზიოლოგიური ტესტი

Summary

Ilia Khipashvili

The Use of Computer Testing for Assessment and Correction of Visual Reaction in 12-14-Year-Old Non-Sportsmen and Sportsmen Football Players

In this work, we study the results of the computer testing of 12-14-year-old non-sportsmen (19 youths) and football players (32 youths) representing their average reaction times and reaction symmetry coefficients. On the basis of the results of the preliminary testing we make recommendations to coaches for the future trainings. For youths with problems with the reaction time and reaction symmetry coefficient we propose special one-month computer trainings for 30 minutes per week. The results of the trainings clearly demonstrate the improvement of reaction time parameters. It is necessary to notice that the testing program has definitely favorably affected sportsmen; they appeared more sensitive in the improvement of testing indicators, than their non-trained teenagers.

Keywords: reaction time, visual reaction, psychophysiological test

Резюме

Илья Хипашвили

Применение психофизиологических компьютерных тестов для оценки и корректировки зрительной реакции среди неспортсменов и спортсменов-футболистов 12-14 лет

Грузинский государственный общественный колледж физического воспитания и спорта

В этой работе мы исследуем результаты компьютерного тестирования времени реакции и коэффициента симметрии времени реакции 12-14 летних нетренированных подростков (19 подростков) и футболистов (32 подростков). На основе результатов предварительного тестирования мы планируем процесс дальнейшей тренировки. Для подростков имеющих проблемы со временем реакции и коэффициентом симметрии мы рекомендуем месячные компьютерные тренировки по 30 минут в неделю. Результаты компьютерного тренинга отчетливо демонстрируют улучшение параметров зрительной реакции. Необходимо отметить, что программа компьютерного тестирования оказала гораздо более благотворное влияние на юных футболистов, чем на их нетренированных сверстников.

Ключевые слова: время реакции, зрительная реакция, психофизиологический тест.

མཐོང་ལྟར་ལྟོགས་པའི་མཐོང་ལྟར་

**ქართული სახელმწიფოს ეროვნული პოლიტიკა და საქართველოში
მცხოვრები ეროვნული უმცირესობები
ნაწილი II
რელიგიები საქართველოში**

პ. ჩიქოვანი

უნივერსიტეტი გეომედი, საქართველო, თბილისი, chikovani_paata@yahoo.com

შესავალი

ქურნალში, “მედიცინისა და მენეჯმენტის თანამედროვე პრობლემები”, დაიბეჭდა სტატიის, “ქართული სახელმწიფოს ეროვნული პოლიტიკა და საქართველოში მცხოვრები ეროვნული უმცირესობები”, I ნაწილი, სადაც მიმოხილული იყო ტერმინების - ეროვნება, ნაციონალიზმი, იდენტობა, ტოლერანტობა - განმარტება და ფილოსოფიური მნიშვნელობა; ასევე ეროვნული იდენტობისა და ტოლერანტობის მნიშვნელობა მსოფლიო ცივილიზაციის განვითარებაში; ერთა შორის და სახელმწიფოთა მშვიდობიანი თანაარსებობის აუცილებლობის შესახებ.

მეორე ნაწილში მოკლედ ვეხებით საქართველოში არსებულ ყველა რელიგიას და მათ რელიგიურ ტრადიციებს.

ძირითადი ტექსტი:

საქართველო, ეთნიკურთან ერთად, რელიგიური მრავალფეროვნებითაც გამოირჩევა. ეს რეალობა ისტორიულად ჩამოყალიბდა. საქართველოში მოსახლეობის კონფესიური სტრუქტურა პირველად 2002 წელს დადგინდა. საბჭოთა კავშირში მოსახლეობის რელიგიური შემადგენლობა არ აღირიცხებოდა, რის გამოც ოფიციალური სტატისტიკა აღმსარებლობის შესახებ არ არსებობდა. აღწერის თანახმად, მოსახლეობის 88,6% ქრისტიანული აღმსარებლობისაა, დანარჩენი კი არც ერთ აღმსარებლობას არ მიაკუთვნებს თავს.

საქართველოს მოსახლეობის ძირითადი აღმსარებლობა მართლმადიდებლობაა. ქართველი მართლმადიდებლები მოსახლეობის 65% შეადგენენ, მუსლიმები – 11%, რუსი მართლმადიდებლები – 10%, სომეხი გრიგორიანელები – 8%, სხვები – 6%.

2002 წლის მონაცემებით, მორწმუნე ქართველების 94% მართლმადიდებელია, 3,8% - მუსლიმი, 0,3% - კათოლიკე. სხვა აღმსარებლობათა მიმდევრების რაოდენობის შესახებ მონაცემები არ არის. 28 ათასი კაცი კი არ აღიარებს არც ერთ რელიგიას.

საქართველოში მცხოვრები სხვა ეროვნებებიდან ქრისტიანობას აღიარებენ რუსები (ძირითადად – მართლმადიდებლობას, ნაწილი სექტანტებია – მაღაკნები, დუხობორები, სტაროვერები). სომეხები (ძირითადად მონოფიზიტი-გრიგორიანელები, მცირე ნაწილი – კათოლიკები), ბერძნები (მართლმადიდებლები), ასირიელები (ნესტორიანელები და კათოლიკები), პოლონელები (კათოლიკები), გერმანელები (პროტესტანტი-ლუთერანები).

აღსანიშნავია, რომ საქართველოში მცხოვრები არც ერთი ეროვნება არ არის მონოკონფესიური. გარდა საკუთარი ტრადიციული აღმსარებლობისა, ყველა ეთნიკურ ჯგუფში გვხვდებიან სხვა ძველი თუ ახალი აღმსარებლობის მიმდევრები.

§1. იუდაიზმი საქართველოში

იუდეველები, ანუ ებრაელები საქართველოში პირველად ძვ.წ.VI საუკუნეში გამოჩნდნენ. ისინი ბაბილონის მეფის ნაბუქოდონოსორის აგრესიას და ოკუპაციას გამოექცნენ, მოვიდნენ მცხეთაში და ქართლის სხვადასხვა კუთხეში დასახლდნენ. მეტ-ნაკლები მასშტაბის შემოსახლებები შემდგომაც ხდებოდა, განსაკუთრებით ახ.წ. I საუკუნისათვის, იერუსალიმის წარტყვევნისა (დაპყრობისა) და სოლომონის ტაძრის დაქცევის შემდეგ.

“მოქცევაი ქართლისაის” მიხედვით, მცხეთელი ებრაელი ქალი სიდონია ქართული ეკლესიის პირველი წმინდანია, ხოლო ქართველი ებრაელი ელიოზ მცხეთელი – ქრისტეს კვართის ჩამომტანი საქართველოში. ამავე ქრონიკაში ნათქვამია: წმ ნინომ, როდესაც ქართლში მოვიდა, პირველად ებრაელთა სინაგოგას, ბაგინად წოდებულს მიაკითხა, რადგან მათი ენა, არამეული, იცოდა. იმავე წერილობითი ძეგლიდან ჩანს, რომ მოციქულთა სწორმა ნინომ პირველად ებრაელები გააქრისტიანა.

26-საუკუნოვანმა მშვიდობიანმა თანაცხოვრებამ შექმნა ქართველი ებრაელის ფენომენი. იგი სიმბოლურად ორი ერის შვილია: ქართულ მიწას ამუშავებს, ქართულად მეტყველებს, ქართულ სახლს აშენებს და, ამავე დროს, მტკიცედ იცავს იუდაური ცხოვრების წესს. ებრაული, მათი მშობლიური ენა, რომელზეც დაწერილია ბიბლიის წიგნები, განაგრძობდა არსებობას სწავლულ რაბინთა წრეებში. ამ ენაზე სრულდებოდა დვთისმსახურება ებრაულ სალოცავებში. ბეთ ქნესეთი და მისი ეზო ყველა ჭირთათმენისა და სიხარულის ადგილი იყო ებრაელთათვის. ჯამაათის (ებრაული თემი, კეჰილა) ზრდასთან ერთად, ქალაქებსა თუ სხვა სახის დასახლებებში მატულობდა სალოცავების რიცხვიც.

IX საუკუნეში საქართველო აღმოსავლეთით და ჩრდილოეთით ხაზართა სამეფოს ესაზღვრებოდა, რომლის ელიტამაც, როგორც ჩანს, VIII საუკუნის 40-იან წლებში მიიღო იუდაიზმი. საქართველოში იუდაიზმის გავრცელებაში ხაზართა წვლილზე ზუსტი ცნობები არ შემორჩა. IX საუკუნის მიწურულს საქართველოში იუდაური ჯგუფი წარმოიქმნა, რომელიც გაღაბას ზოგიერთ პუნქტს უარყოფდა, მათ შორის სქესობრივი ცხოვრებასთან და საკვების აკრძალვასთან დაკავშირებულ დებულებებს. ჯგუფის დამფუძნებელი აბუ-იმ-რან მუსა (მოშე) თბილისში ბაბილონიდან ჩამოსულა. მისი მიმდევრების რელიგიური თემი, რომელმაც 300 წელზე ოდნავ ნაკლები იარსება, “თბილისურ სექტად” არის მოხსენიებული. შაბოლოოდ, ქართველი ებრაელები თალმუდისტური იუდაიზმის ერთგულნი დარჩნენ.

ადრეულ შუა საუკუნეებში საქართველოს ებრაელები, როგორც ჩანს, ძირითადად ირანის ებრაულ თემთან იყვნენ დაკავშირებული, რომლის მეშვეობითაც აღმოსავლეთის ებრაელობის რელიგიურ ცენტრთან, ბაღდადთან, ინარჩუნებდნენ ურთიერთობას.

ბენიამინ ტუდელი XII საუკუნის 70-იან წლებში წერდა: საქართველოდან ებრაელები ჩამოდიან ხოლმე ბაბილონში, ექსილარხთან, “რათა მისგან ხელდასმა და მფარველობა მიიღონ და მისთვის ძღვენიც მოაქვთ”.

მარკო პოლო თბილისში იმ დროს შემოვიდა (1272 წელს), როცა ქალაქი მონღოლების უღელქვეშ იყო მოქცეული. მოგზაური გადმოგვცემს, რომ ის აქ ებრაელთა მცირერიცხოვან ჯგუფს შეხვდა. ამ დროისათვის ებრაელების ნაწილი მონღოლთა მიერ დაპყრობილ აღმოსავლეთ და სამხრეთ საქართველოდან უფრო თავისუფალ დასავლეთ საქართველოში გადასულა და იქ ახალი თემები ჩამოუყალიბებია. XIV საუკუნეში ებრაული თემი მომძლავრებულა ქალაქ გაგრაში, რაბი იოსებ თბილისელის თაოსნობით. ამ პერიოდში გაგრაში ცხოვრობდა სწავლული რაბი იეჰუდა ბენ იაკობიც, ებრაული გრამატიკის ავტორი (ან უფრო გადამწერი). უნდა ვივარაუდოთ, რომ მონღოლების ზეწოლის გამო ებრაელების ნაწილი აღმოსავლეთ და სამხრეთ საქართველოდან სხვადასხვა ქვეყნებში გადასახლდა. XIV საუკუნის დამდეგს ქალაქ თავრიზში (ჩრდილო-დასავლეთ ირანი) მოღვაწეობდა იუდაიზმის კანონების მცოდნე იეშიაიაჰ ბენ იოსებ თბილელი, რომელსაც 1330 წელს “სეფერ გან ედენ” (“სამოთხის წიგნი”) დაუწერია.

ამ ეპოქიდან ჩვენამდე უმნიშვნელოვანესმა ებრაულმა ხელნაწერმა მოადწია. X საუკუნით თარიღდება ლაილაშის (ლეჩხუმი) სინაგოგის თორის ცნობილი ხელნაწერი, რომელიც იქ 1930 წლებამდე ინახებოდა. მას, ქართველ ებრაელებთან ერთად, ქრისტიანული მოსახლეობაც სასწაულმოქმედ ძალას მიაწერდა. გარდა ამისა, ჩვენამდე შემორჩენილია ე.წ. ბრეთის ანუ ავალიანთ (ავალიშვილების) ბიბლია (გადაწერილია ქ. სალონიკში 1513 წელს, სულთან სელიმ I-ის მეფობის დროს, იეჰუდა გედელიას ოჯახში).

გვიანფეოდალურ ხანაში აღმოსავლეთ საქართველოში ებრაელთა ძირითად სამოსახლო პუნქტებს წარმოადგენდა: სურამი, ახალდაბა, ალი, ბაზალეთი, არაგვისპირი, ცხინვალი, ატენი, თამარაშენი, ძეგვი, ზანავი, ხერკი, მეტეხი, კასპი, მუხრანი, კავთისხევი და მთელი ტერიტორია არაგვისა და მტკვრის შეეოლებით; სამცხე-ჯავახეთში – ფანასკერტი, არტანუჯი, ახალქალაქი, ახალციხე; კახეთსა და ქიზიყში – ბოდბისხევი, ზემო ხოდაშენი, ველისციხე, ურიათუბანი, საგარეჯო; დასავლეთ საქართველოში: იმერეთში – ქუთაისი, ვანი, კულაში; სამეგრელოში – ფოთი, ბანძა, სენაკი; რაჭა-ლეჩხუმი – ონი, ლაილაში, ხოტკევი; გურიაში – ოზურგეთი. ებრაელთა ეპიგრაფული ძეგლები ებრაულ და არამეულ ენებზე (III-IV სს.) აღმოჩენილია ურბნისსა და მცხეთაში, მაგრამ გვიანფეოდალურ ხანაში ისინი აღარ ჩანან. ანტიკური და ადრეფეოდალური ხანის განსახლების ადგილებში შემორჩა მხოლოდ ტოპონიმები (“უბანი ურიათა”, “ურიათუბანი”, “ნაურიები”, ურია”).

XIX ს. დამდეგს საქართველოში თურქეთიდან არამეული ებრაელები (ლახლუხები) შემოსულან. ამავე პერიოდში ებრაელები ირანიდან და ერაყიდანაც გადმოდიან. ევროპელი ებრაელები (აშქენაზები) აქ პირველად 1804 წლიდან გამოჩნდნენ.

ქართული ეთნოგრაფიული მონაცემებით ცნობილია, რომ საქართველოს ცალკეული რეგიონის კლიმატურ-გეოგრაფიულ ადგილ-მდებარეობას შეესაბამებოდა დასახლების გარკვეული ფორმა და საცხოვრებელი ნაგებობა. უბნური დასახლების ხასიათს, გეოგრაფიული ადგილ-მდებარეობის, ებრაელთა სპეციფიკური საქმიანობის (ვაჭრობა, ხელოსნობა) ან კუთხური ნიშან-თვისებების გარდა,

რელიგიური ფაქტორიც განსაზღვრავდა. ებრაელთა კონცენტრაციას, ძირითადად, სამლოცველოს ახლომდებარე უბნებში ვხვდებით, რადგან სამლოცველო წარმოადგენდა როგორც რელიგიურ-კულტურული, ისე საზოგადოებრივი ცხოვრების ცენტრს.

ებრაელები, როგორც წესი, ამა თუ იმ ქალაქში ერთად სახლდებოდნენ და ცდილობდნენ საკუთარი სინაგოგა დაეფუძნებინათ. ჩვეულებრივ, ასეთი ჯგუფი დიდი ოჯახებისგან შედგებოდა, რომლებიც სამ-ოთხ თაობას აერთიანებდნენ.

ჯგუფში ოჯახების რაოდენობა შეზღუდული იყო. მათ არჩეული გაბაი თავკაცობდა, რომელიც პასუხისმგებელი იყო სინაგოგაში საქმეთა წარმოებაზე. თემის რელიგიურ ცხოვრებას ხახამი უძღვებოდა, რომელიც ადგენდა რაბინის, ხახანის (მლოცველი სინაგოგაში), შეხოტის (ძღვენის ადამიანი, რომელიც კლავს შეწირულ ფრინველსა და ცხვარს) და ხედერას (მედრესის მასწავლებელი) ფუნქციებს. სოფლებიდან წამოსულები ერთმანეთთან ახლოს სახლდებოდნენ, რის გამოც ქალაქებში ებრაული დასახლებები იქმნებოდა. თბილისშიც ებრაელთა უბანს საქართველოს სხვადასხვა კუთხიდან ჩამოსულმა ებრაელებმა ჩაუყარეს საფუძველი. ზ. ჭიჭინაძის ცნობით, ეს უბანი “სიონის მახლობლად, ფეთხანის ეკლესიის ძირას ყოფილა”. XIX საუკუნის პირველ ნახევარში ებრაელებმა თხოვნით მიმართეს გუბერნატორს, რათა მას დედაქალაქში მათთვის ახალი სამლოცველოს აშენების ნება დაერთო. 1905-1906 წლებში ახალი სინაგოგის მშენებლობა დასრულდა და ებრაული მოსახლეობაც, ძირითადად, მის მახლობლად განსახლებულა. ისინი კომპაქტურად ცხოვრობდნენ დღევანდელი კოტე აფხაზისა (ყოფილი ლესელიძის) და ვერცხლის ქუჩების მიდამოებში.

მიუხედავად იმისა, რომ ებრაელთა საცხოვრებელი კომპლექსი, ძირითადად, ქართული ეროვნული საცხოვრებლის ტრადიციას ემყარება, მასში მაინც მკაფიოდ ჩანს ებრაელი ხალხის სულიერი კულტურის სპეციფიკასთან დაკავშირებული დეტალები. ყოველი ებრაელის სახლს ჰყავდა თავისი მფარველი, მშვიდობისა და დოვლათიანობის მცველი, რომელსაც მეზუზა ჰქვია. ამავე დროს, მეზუზა – ოთხკუთხა, თავდახურული თხელი ყუთია, რომელშიც ჩასვენებულია სოფერის (წმინდა ტექსტის გადამწერის) მიერ პერგამენტის ქაღალდზე ნაწერი თორიდან “მეორე სჯულის” ფრაგმენტი და მიმაგრებულია შესასვლელი კარის მარჯვენა მხარეს. დღესაც ოჯახის ყველა წევრი სახლიდან გასვლისას და დაბრუნებისას ასრულებს გარკვეულ რიტუალს, რათა მშვიდობიანი დღისთვის მადლობა უთხრას გამჩენს.

ებრაული სამზარეული განსაზღვრავდა ებრაელთა პურობის ხასიათს, მაგრამ როგორი შინაარსის ან სიდიდისაც არ უნდა ყოფილიყო სუფრა, მას ყოველთვის სამი საკრალური ელემენტი ახლდა: მარილი, პური, ღვინო, მარილზე დაწებული პური ნატეხის – ხამოცის და კიდუმის – ღვინის კურთხევის – რიტუალით პურობის დაწყების აუცილებლობა ეტიკეტის სავალდებულო წესი იყო. ქართველ ებრაელთა კვებაში არსებული აკრძალვები ზოგადებრაულია. მკვლევართა აზრით, ამ აკრძალვების დაცვა არის სწორედ ებრაელი ხალხის მორალური და ფიზიკური სიმცტეციის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტორი.

გასაბჭოების შემდეგ, ათეიზმის მძინვარების მიუხედავად, იუდაიზმის ტრადიციების რღვევის საქმეში კომუნისტურმა ხელისუფლებამ მნიშვნელოვან წარმატებას ვერ მიაღწია. 1960-70-იან წლებში ქართველ ებრაელთა უმრავლესობა განაგრძობდა სინაგოგაში სიარულს, სრულდებოდა ქორწინება და დასაფლავება რელიგიური წესების დაცვით. ბავშვები 13 წლის ასაკამდე სწავლობდნენ არალეგალურ ხედვებში. მართალია, მათი არსებობის შესახებ ხელისუფლებამ იცოდა, მაგრამ ამჯობინებდა ამ ფაქტისათვის ყურადღება არ მიექცია.

XX საუკუნის 60-იანი წლების ბოლოს მთელი საბჭოთა კავშირის მასშტაბით გაჩაღდა ბრძოლა ალიასთვის (ისრაელში ასვლისათვის). ქართველი ებრაელებიც ჩაებნენ ამ მოძრაობაში. დღემდე ლეგენდად რჩება ქართველ ებრაელთა 18 ოჯახის მიერ 1967 წლის 9 აგვისტოს გაგზავნილი მიმართვა გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის სახელზე და მათი ბრძოლა ისრაელში ასვლის უფლების მოსაპოვებლად. პირველმა სწორედ საქართველოს ებრაელებამ შეძლო საბჭოური “რკინის ფარდის” გარღვევა. ეს დიდი ალიის დასაწყისი იყო. საქართველოდან ებრაელთა გადინებამ კულმინაციას 1991-1994 წლებში მიაღწია.

სადღეისოდ საქართველოს ებრაული თემი მნიშვნელოვანი მხარდაჭერით სარგებლობს საერთაშორისო ებრაული ორგანიზაციების მხრიდან, რომელთა შორის განსაკუთრებით უნდა აღინიშნოს ამერიკის ებრაელთა გაერთიანებული კომიტეტი “ჯოინთი” (დაარსდა 1914წ.). “ხესელები”, საქველმოქმედო ცენტრები მოქმედებს თბილისში, ქუთაისში, გორში, ბათუმში, რუსთავესა და ონში. ფუნქციონირებს ებრაული კულტურულ-საგანმანათლებლო ფონდი, რომლის მხარდაჭერით გამოიცემა ჟურნალი “ნაბიჯი თორისაკენ”. საქართველოს თანამედროვე ებრაული თემის არსებობასა და განვითარებაში მნიშვნელოვან როლს ასრულებს ებრაული სააგენტო ისრაელისათვის (“სოხნუთი”). იგი

საერთაშორისო ებრაული ნებაყოფლობითი ორგანიზაციაა, რომლის მიზანია ხელი შეუწყოს მსოფლიო ებრაელობის შეკავშირებასა და ისრაელის სახელმწიფოსთან თანამშრომლობას (გაიხსნა 1989წ.).

კარგა ხანია მოქმედებს ებრაული სკოლა, საბავშვო ბაღი, რელიგიური აკადემია – იეშივა. მისივე ინიციატივით 1999 წლის ივნისში დაარსდა მსოფლიო ქალთა ორგანიზაციის “ემუნა“-ს (რწმუნა) თბილისის ფილიალი, რომელიც მორწმუნე ქალების მოძრაობაა და თორის მიხედვით ცხოვრების პოპულარიზაციას ისახავს მიზნად.

2008 წლისათვის საქართველოში დაახლოებით 4 ათასამდე ებრაელი ცხოვრობდა. მათი დიდი ნაწილი (დაახ. 80%) სეფარდები, დანარჩენნი კი, ე.წ. ევროპელი ებრაელები (აშქენაზები) არიან. სინაგოგები მოქმედებს თბილისში, გორში, ბათუმში, ქუთაისში, ონში, ახალციხესა და სურამში.

§2. ქრისტიანობა საქართველოში

“მოქცევაი ქართლისაი” მოგვითხრობს, რომ მცხეთელმა ებრაელებმა – ელიოზმა და ლონგინოზმა, რომლებიც ქრისტეს გასამართლებას დაესწრნენ, მაგრამ გადაწყვეტილებას არ დაეთანხმნენ, საქართველოში ქრისტეს კვართი ჩამოიტანეს. საეკლესიო გადმოცემით, სამოციქულო ქადაგებისათვის საქართველო ღვთისმშობელს წილისყრით ერგო, მაგრამ ხანდაზმულობის გამო მან ამ მხარეში შემოსვლა ვერ მოახერხა. მისი თხოვნით, ეს მისია მოციქულებმა ანდრია პირველწოდებულმა და სვიმონ კანანელმა იტვირთეს. მათგან მეორე აფხაზეთში, ნიკოფსიაში, გარდაიცვალა. ამის შემდეგ საქართველოში ქრისტეს მოძღვრება მოგზაურებს, ვაჭრებს, ტყვეებსა და გადმოსახლებულებს შემოჰქონდათ. III საუკუნის შუა წლებში ქართლის ტახტს განაგებდა მეფე რევი, რომელსაც ქრისტიანული ტრადიციის ისტრიოგრაფი “მართალს” უწოდებს და დასძენს: მართალია, იგი წარმართი იყო, მაგრამ “იყო მოწყალე და შემწე ჭირვეულთა, რამეთუ სმენილ იყო მისდა მცირედ რამე სახარება უფლისა ჩვენისა იესუ ქრისტესი და აქნდა რამე სიყვარული ქრისტესი”. არქეოლოგიური გათხრებით დასტურდება, რომ ქრისტიანული ეკლესიები (თემები) როგორც დასავლეთ, ისე აღმოსავლეთ საქართველოში IV საუკუნემდეც მოქმედებდა. ამის მიუხედავად, ფაქტია, რომ ამ ეკლესიებმა ქვეყნის იმდროინდელი სულიერ და მატერიალურ კულტურაზე თვალსაჩინო გავლენა ვერ მოახდინეს. ქართლისა და ეგრისის (დასავლეთ საქართველოს) სრულმასშტაბიანი ევანგელიზაცია რომის იმპერიის გაქრისტიანების შემდეგ მოხერხდა (IV-V სს.) და ეს მისია აღმოსავლეთ საქართველოში კაპადოკიელმა ქალწულმა, ნინომ, განახორციელა, რისთვისაც იგი, ქალი, მოციქულთა სწორად და ქართველთა განმანათლებლად იწოდება.

ქრისტიანობამ საქართველოში ბევრ კულტურულ ინიციატივას დაუდო სათავე. ამათგან, ყველაზე მნიშვნელოვანი საღვთო წერილისა და ლიტურგიის ქართულ ენაზე ამტკიცებლობა, რამაც ენა გაამდიდრა და დახვეწა. ამას კი შედეგად ქართული ქრისტიანული მწერლობის წარმოშობა და აღმავლობა მოჰყვა (არსებობს თვალსაზრისი, რომ ქართული დამწერლობა და მწერლობა ქრისტიანობამდეც არსებობდა, რომ ქართული ანბანი ძვ.წ. III ს-ში მოღვაწე ქართლის პირველი მეფის, ფარნავაზის, კულტურული რეფორმის ნაყოფია). ქრისტიანული საქართველო მძლავრი სამონასტრო კერებითა და ბერ-მონაზონთა სიმრავლით გამოირჩეოდა. ეს ინსტიტუტი ქართლსა და კახეთში სირიიდან შემოვიდა (ცამეტი მამის მეშვეობით), ეგრისსა და აფხაზეთში კი – ბიზანტიიდან.

IV-V საუკუნეებიდან, როგორც საქართველოში, ისე საქართველოს საზღვრებს გარეთ ასპარეზზე გამოვიდნენ მწერლები, რომელთა მეშვეობით ქართველების საღვთისმეტყველო ცოდნა და შემეცნება მაღალ საფეხურზე ავიდა. ამ პერიოდიდან ქართველი ქრისტიანები თვალყურს ადევნებენ საღვთისმეტყველო დისკუსიებს, რაც მსოფლიო მასშტაბით მიმდინარეობდა და ასეთ ფორუმებში ხშირად მონაწილეობდნენ კიდევ. ამის პირველი მაგალითია იერემია იბერიელი (კათალიკოსი), რომელიც მცირე აზიაში გაემგზავრა და ეფესოს მსოფლიო კრებას (431წ.) ანტინესტორიანელ მონაწილეებს დაუჭირა მხარი. დღემდე კამათობენ მეცნიერები, თუ რა პოზიცია დაიკავა მცხეთის საკათალიკოსომ 451 წლის ქალკედონის ანტიმონოფიზიტურ კრებასთან მომართებაში. საფიქრებელია, რომ ერთსულოვნება არ იყო. ამასთანავე, ფაქტია, რომ VI საუკუნის მიწურულიდან ქართლის ეკლესიამ (კოლხეთ-ეგრისისა იმხანად კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს ექვემდებარებოდა) გეზი ქალკედონიტობისაკენ (დიოფიზიტობისაკენ) აიღო. ამ კურსის ჩამოყალიბებაში დიდი წვლილი კირიონ ქართლის კათალიკოსს მიუძღვის.

IX-XI საუკუნეებში კონსტანტინოპოლისა და რომის ეკლესიები ერთმანეთს დაუპირისპირდნენ, რაც 1054 წლის დიდი სქიზმით დამთავრდა: დასავლეთისა და აღმოსავლეთის მართლმადიდებელმა, ე.ი. შიდი მსოფლიო საეკლესიო კრების დადგენილებათა მაღიარებელმა ეკლესიებმა ერთმანეთთან ექჰარისტული (ლოცვითი) კავშირი გაწყვიტეს. რა პოზიციაზე იდგა საქართველოს ეკლესია იმხანად, ლოკუმენტურად ცნობილი არ არის. ფიქრობენ, რომ ათონის მთის მონასტრის წინამძღვარმა მაშინ, გარკვეულწილად, რომის ეკლესიის პოზიცია დაიჭირა. ამას ადასტურებს გიორგი მთაწმინდელის

საჯარო სიტყვა, რომელიც ბიზანტიის იმპერატორის, დარბაზის ერისა და სტუმრების წინაშე 1065 წელს, დიდი სტიქიის ოფიციალურად გაფორმების შემდეგ, წარმოთქვა. წმ. მამამ განაცხადა: რომს, საბერძნეთისაგან განსხვავებით, არასდროს გადაუხვევია ჭეშმარიტებიდან, ხოლო ის, რაშიც მას ედავებიან (უფუარი პურით და წყალშეურეველი ღვინით ზიარება), არის არა სიახლე, არამედ ეკლესიის ძველი ტრადიცია, იესო ქრისტესა და მისი მოციქულების მიერ გამყარებული. ამ სიტყვას, აგიოგრაფ გიორგი მცირის ცნობით, ლათინები იმდენად აღუფრთოვანებია, რომ მათ წმ. მამის რომში ჩაყვანისა და წმ. პაპის წინაშე წარდგენის სურვილი გამოუთქვამთ (დაეთანხმა თუ არა ათონელი ბერი ამ წინადადებას, ცნობილი არ არის. რამდენიმე დღის შემდეგ იგი გარდაიცვალა). ამის მიუხედავად, საქართველოს ეკლესიამ, ისე როგორც ბერძნული ტრადიციის ყველა სხვა ეკლესიამ აღმოსავლეთში, რომის ეკლესიის სპეციფიკური (კათოლიკური) დოგმატები და ჩვეულებები არ გაიზიარა და დარჩა მართლმადიდებლურ მოძღვრებასა და წეს-განგებაზე. მისმა წარმომადგენლებმა ფერარა-ფლორენციის კრებაზე (1438-1439) რომთან სარწმუნოებრივი გაერთიანების საწინააღმდეგო პოზიცია დაიკავეს და უნია უარყვეს.

საქართველოს ეკლესიამ IX-X საუკუნეებში ძველი საღვთისმსახურო ტრადიცია, რომელიც იერუსალიმურ-ანტიოქიური ტიპიკონის სახელითაა ცნობილი, შეცვალა და ბიზანტიურ-კონსტანტინოპოლურ წესზე გადავიდა. რეფორმის მიზანს მსოფლიო ეკლესიასთან სრული თანხმობა წარმოადგენდა, რათა ეს ეკლესია, როგორც ამას მოგვიანებით (XVIII საუკუნეში) კათალიკოს-პატრიარქი ანტონ I იტყვის “არა სხვად მედღესასწაულედ” გამოჩენილიყო. აღნიშნულ ეპოქაში იერუსალიმური წარმოშობის ლიტურგიკული წიგნები (ჟამისწირვისა და კურთხევათა ტექსტები) აია სოფიის (ე.ი. კონსტანტინოპოლის) ტიპიკონის სტილსა და თარგზე გაწყობილმა კრებულებმა ჩაანაცვლა. ეს დრო საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის ისტორიაში ელინოფილურ ხანადაა ცნობილი, რაც XVII-XVIII საუკუნეებში რუსოფილობამ შეცვალა. საეკლესიო-საღვთისმსახურო წიგნების ქართული ვერსიები სლავურ ვერსიებს მიუსადაგეს. ამ პროცესს დასრულებული სახე დეკანოზმა ალექსი მესხიშვილმა და კათალიკოს-პატრიარქმა ანტონ I-მა მისცეს. ამასთანავე, როგორც რუსულ, ისე ქართულ მართლმადიდებელ ეკლესიებში ლიტურგიის ენად დღემდე ძველი ენები რჩება (სლავური და ძველი ქართული), რადგან ისინი მეტი მადლის მქონე ენებად მიიჩნევა (თუმცა არსებობს განსხვავებული თეორიები და პოზიციები).

IX-XI საუკუნეებში ბერძნები და სხვა ერების წარმომადგენლები სკეპტიკურად უყურებდნენ მორწმუნე ქართველების ეკლესიოლოგიურ და საღვთისმეტყველო შესაძლებლობებს, არ მიიჩნევდნენ მათ ავტოკეფალიის ღირსად და მათ მიერ თარგმნილი თუ ორიგინალური ლიტურატივის კანონიკურობაში ეჭვი შეჰქონდათ.

ასეთი შეხედულებების გასაქარწყლებლად ყველაზე ავტორიტეტული სიტყვა გიორგი მთაწმინდელმა (1065წ.) და ეფრემ მცირემ (1101წ.) თქვეს. ამის შემდეგ ქართველების მისამართით ახალი ბრალდება წამოაყენეს: ისინი არ ემორჩილებიან პენტარქიის (ხუთმთავრობის) საყოველთაო კანონს, რომლის მიხედვით, კათოლიკე ეკლესია ხუთ საპატრიარქოდაა დაყოფილი (რომის, კონსტანტინოპოლის, ალექსანდრიის, ანტიოქიისა და იერუსალიმის) და ყველა სხვა ადგილობრივი ეკლესია ხუთიდან ერთ-ერთს უნდა დაექვემდებაროს. ბრალმდებელთა სიტყვით, ქართველების “არა რომლისა პატრიარქისა ხელმწიფესა ქვეშე არიან და თვით დაისვამენ კათალიკოსთა და ეპისკოპოსთა და არა სამართალ არს ესე, რამეთუ ათორმეტთა მოციქულთაგანი არაგინ მისრულ არს ქვეყანას მათსა...”. ლაპარაკია ავტოკეფალიაზე, რომელიც, ძველი ტრადიციის მიხედვით, მხოლოდ მოციქულისაგან დაარსებულ ეკლესიას ეკუთვნის. საქართველოს ეკლესიას, ანტიოქიის სამღვდელთაგან და თვით პატრიარქის თქმით, ეს პატივი “თვითრწმუნობით და ქედვიცხელობით”, ე.ი. თვითნებობის (კაპრიზის, აკვიატების) და ამპარტავნების გამო აქვს მითვისებული, რადგან მათ მიწაზე არც ერთ მოციქულს არ უქადაგიაო. საქართველოს ეკლესიამ დაიმოწმა წიგნი “ანდრია მოციქულის მიმოსვლა”, რომლის თანახმად, საქართველოს ტერიტორიაზე პირველი ეკლესიები ანდრია პირველწოდებულმა დაარსა. თუმცა არსებითი და მთავარი ის იყო, რომ იმ დროისათვის (XI საუკუნე) საქართველოს ეკლესიას უკვე შეძენილი ჰქონდა საკუთარი თავის დამოუკიდებლად მართვის უნარი და გამოცდილება; ქართულად თარგმნილი იყო ქრისტიანული მოძღვრებისა და პრაქტიკის ყველა პირველხარისხოვანი ძეგლი; არსებობდნენ კვალიფიციური ღვთისმეტყველები და კანონისტები, რაც მომავალშიც ამ ეკლესიის მართებულ პოზიციაზე მყარად დგომის იმედს იძლეოდა.

საქართველოში, მისი ისტორიის ოქროს ხანაში, ქალის სამოციქულო და სამეფო უფლებათა შესახებაც მსჯელობდნენ. როგორც არაქართველები, ისე ქართველები ხშირად სვამდნენ ასეთ კითხვას: საქართველოს (და მხოლოდ საქართველოს) გასანათლებლად რატომ აირჩია ღმერთმა ქალი? ეს კითხვა აქტუალური თამარის გამეფებასთან დაკავშირებით გამხდარა. ამ დროს მას მეორე კითხვაც დაერთო:

საღვთო წერილის მიხედვით, გამართლებულია თუ არა ქალის მეფედ კურთხევა? მაშინდელმა კათალიკოსმა ნიკოლოზ გულაბერისძემ ასეთი თეორია და პასუხები ჩამოაყალიბა:

1. საქართველო ღვთისმშობლის წილხვედრი ქვეყანაა და მისი მოქცევა ქალს შეშვენიოდა.
2. ვინაიდან ჩვენ, ქართველები, ყველაზე “ქედვიცხელნი” და შეურიგებელნი ვიყავით, ღმერთმა, თავისი სიძლიერის გამოსახენად, აირჩია არა ძლიერი, ენამჭკერი და შეუდრეკელი მამაკაცი. არამედ სუსტი ქალი “... ამისთვისცა უძღურისა ბუნებისა დედაკაცისა მიერ მოაღბო ქედვიცხელობაი უღმობელთა მათ და უგლითა ნათესავთაი”.
3. ღვთის წინაშე ქალი და მამაკაცი თანასწორია. ამიტომაც, რომ ღმერთი მოციქულის საქმეს ზოგჯერ ქალსაც მიანდობს: მაცხოვრის აღდგომა პირველად დედაკაცებს ეუწყათ და მათ მიერ სხვებსაც (მათე; მარკოზი; ლუკა; იოანე).

§3. ისლამი საქართველოში

ძველ ქართულ წყაროებში ისლამს მაჰმადის რჯული (“სჯული მოჰამედისა მიერ ქადაგებული”) ეწოდება.

საქართველოში ისლამის გავრცელება არაბობის ხანიდან (VII-IXსს-დან) დაიწყო. ამ ხანას კი დასაბამი ხალიფატის, ანუ არაბთა ისლამური იმპერიის დაარსების პირველსავე წლებში მიეცა. ერაყში, სირიასა და დარუბანდში მუსლიმთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ სახელგანთქმულმა სარდალმა ჰაბიბ იბნ მასლამა აღფიჭრიმ სომხეთი და საქართველო დაიკავა (644-655). თბილისის მოსახლეობას მან მისცა “დაცვის სიგელი”, ანუ ზავისა და შეუვალობის წიგნი, რითაც განისაზღვრა ურთიერთობა მუსლიმ არაბებსა და ქრისტიან თბილისელებს შორის.

ანალოგიური დოკუმენტები VII-VIII საუკუნეებში ფორმდებოდა გამარჯვებულ არაბ მუსლიმებსა და სხვა აღმსარებლობის დამარცხებულ ხალხს შორის, როდესაც ეს უკანასკნელნი უომრად, წინააღმდეგობის გაწევის გარეშე მორჩილებას აცხადებდნენ. ასეთ შემთხვევაში, არაბთა სარდალი ადგილობრივ ადმინისტრაციას უგზავნიდა “დაცვის სიგელს”, რომელიც, ის როგორც მუსლიმთა ყველა საქმიანი დოკუმენტი, ბასმალათი იწყებოდა, რასაც ზავის ძირითადი პირობები მოჰყვებოდა: ან ისლამის აღიარება, ან ხარკი (ჯიზია), ნაცვლად კი – მშვიდობა და ხელშეუხებლობის გარანტია. იბნ მასლამას აღნიშნული სიგელი, რომლის ტექსტი დაცულია VIII-XIII საუკუნეების არაბულენოვან ისტორიკოსთა თხზულებებში და ზოგიერთი სხვა წყარო გვაფიქრებინებს, რომ ქართველებმა აღიარეს მორჩილება ხარკის (ჯიზიას) გადახდის პირობით. ისლამის ისტორიის მხრივ, პირველ რიგში, საყურადღებოა ის, რომ ამ დოკუმენტში, პირველადაა მკაფიოდ ჩამოყალიბებული შაჰადა – ალაჰის ერთადერთობა და წმინდა მუჰამედის სამოციქულო **bsendoul dokument s, cxadia**, ქართულადაც თარგმნიდნენ, რისი მეშვეობითაც ადრესატები არა მხოლოდ მათი ქონებისა და სარწმუნოების ხელშეუხებლობის გარანტიებს მოისმენდნენ, არამედ ისლამის ძირითად დებულებებსაც და ციტატებს ყურანიდან.

არაბ სარდალს ქართველებთან წარუგზავნიდა ყურანის საუკეთესო მცოდნე და რჯულის მეცნიერი აბდ ჯაზ ას-სულამი, რომელსაც მათთვის ისლამი უნდა ექადაგა და მისიონერის ფუნქცია შეესრულებინა. ამ მისიის კვალი ქართლის სახელმწიფოებრივ და პოლიტიკურ ცხოვრებაში მაღე აღიბეჭდა. მას ადასტურებს ის მონეტები (დირჰამები), რომლებიც ჰაჯრიდან 85-ე ანუ ქრისტეს შობიდან 70-ე წელს თბილისშია მოჭრილი და, რომლებზეც ალაჰის სადიდებელი სიტყვებია ამოტვიფრული.

აღმოსავლეთ საქართველოში ისლამის გავრცელების საქმეს ის ადმინისტრაციული ერთეულები უმაგრებდნენ ზურგს, რომლებიც აქ არაბებმა შექმნეს: ჯერ პროვინცია არმინია, რომელიც მოიცავდა ქართლსაც (გურჯან), შემდეგ კი თბილისის საამირო, რომელიც კავკასიაში მურვან-ერუს ლაშქრობათა შემდეგ (VIIIს-ის 30-იანი წწ.) შეიქმნა. იგი მთელ აღმოსავლეთ და სამხრეთ საქართველოს მოიცავდა. ცენტრად თბილისი გამოცხადდა და ეს სტატუსი მან საამიროს გაუქმებამდე შეინარჩუნა. საამირო კი მაშინ გაუქმდა, როდესაც დავით აღმაშენებელმა თბილისი გაათავისუფლა (1122) და ტახტი ქუთაისიდან ამ ქალაქში გადმოიტანა. მუსლიმთა შიში, რომ ქრისტიანი მეფე მათ სარწმუნოებრივ უფლებებს შელახავდა, არ გამართლდა. პირიქით, საბრძოლო ოპერაციების დასრულებისთანავე მეფემ გამოსცა ბრძანება, რომელიც ყოველგვარი დისკრიმინაციის აღკვეთას ითვალისწინებდა. ამასთან დაკავშირებით, XII-XIII საუკუნეების არაბი და თურქი ისტორიკოსები იბნ ალ-აზრაქ ალ-ფარიჯი და იბნ ალ-ჯაუზი შემდეგ ინფორმაციას გვაწვდიან: გამარჯვებულმა მეფემ დედაქალაქის მუსლიმ მოქალაქეებს საგადასახადო სისტემაში გარკვეული პრივილეგიებიც კი მიანიჭა, მუსლიმთა უბანში ღორის დაკვლა აკრძალა, მუსლიმთათვის მოჭრილ მონეტებზე ალაჰის, მისი მოციქულისა და ხალიფას სახელების ამოკვეთა დაიწყო, ქართველებს, ებრაელებსა და სომხებს მუსლიმთა აბანოში შესვლა აუკრძალა. იგი, “მეფე აფხაზთა და ქართველთა”, ყოველ პარასკევს შედიოდა მეჩეთში, მასთან ერთად იყო ხოლმე მისი

შვილი დიმიტრი; ისმენდა ხუტბასა (ქადაგებას) და ყურანის კითხვას და აძლევდა ხატბასა და მუეძინებს მრავალ ოქროს. XII საუკუნის ერთი სირიელი ანონიმი ავტორი და XIII საუკუნის არაბი ისტორიკოსი მოჰამად ალ-ჰამადი აღნიშნავენ, რომ მეფე დავითი ყურანს კარგად იცნობდა.

VIII–XIII საუკუნეების არაბულენოვან მწერლობაში ბევრი ავტორი მოხსენიებულია როგორც ათ-თიფლისი, რაც თბილისელს ნიშნავს. ესენი არიან ღვთისმეტყველები, იურისტები, მწერლები, ექიმები და ა.შ. ალბათ, მათგან არა ერთი და ორი ეთნიკურადაც ქართველი იყო. ეს არაა გასაკვირი: როგორც VIII საუკუნის ჰაგიოგრაფი იოანე საბანისძე გვაუწყებს, ჩვენი თანამემამულეების ნაწილი, სხვადასხვა მიზეზის გამო, მუსლიმი (სარკინოზი, იმაიტელი, აგარიანი) გახდა. ცხადია, მათგან ბევრი შემოქმედებითი ნიჭით იყო დაჯილდოებული, ბევრმა შეისწავლა არაბული ენა და მუსლიმურ კულტურაში საკუთარი წვლილი შეიტანა.

სამხრეთ საქართველოს (აჭარის, ტაო-კლარჯეთის და სამცხე-ჯავახეთის) ინტენსიური ისლამიზაცია XVI–XVIII საუკუნეებში მიმდინარეობდა. ამავე პერიოდში, ისლამი ოსმალეთის მიერ დაპყრობილ ავსახეთშიც გავრცელდა. იქ, ისე როგორც საქართველოს სხვა კუთხეებში, ისლამს უფრო მეტად თავადაზნაურები იღებდნენ, დაბალი ფენა კი ადგილობრივი რელიგიური ტრადიციების ერთგული რჩებოდა. ანალოგიური ვითარება იყო ოსეთშიც, რომელსაც ეკლესიურად და კულტურულად საქართველოსთან მჭიდრო კავშირი ჰქონდა. იმხანად, ქართლ-კახეთის სამეფო ტახტიც, მეტწილად, მუსლიმ მეფეთა ხელში იყო. მაშინდელ მეფეებს შორის არაერთი იყო გულწრფელი მუსლიმი. მართლმორწმუნეობით გამოირჩეოდნენ კონსტანტინე I, როსტომ ხანი, ვახტანგ V შაჰნავაზი, დავით იმამ-ყულიხანი, კონსტანტინე II მაჰმადყულიხანი და სხვ. მათგან როსტომი და ვახტანგ V დაკრძალული არიან ირანის უდიდეს რელიგიურ ცენტრში, ყუმში, დიდ შიიტ წმინდანთა გვერდით. ქართველი მუსლიმების რიცხვს ის კახელებიც შეემატნენ, რომლებიც შაჰ-აბასმა ირანში გადაასახლა და მათი შთამომავალნი დღესაც იქ ცხოვრობენ (ფერეიდნელი ქართველები), ასევე – ინგილოები, რომლებიც დღევანდელი აზერბაიჯანის ორ რაიონში მოსახლეობენ: ზაქათალასა და ბელაქანში.

XIX საუკუნის დასაწყისში გაჩნდა ტერმინები “ოსმალეთის საქართველო” და “სამუსლიმანო საქართველო”, რაც საქართველოს სამხრეთ-დასავლეთ პროვინციებს (“ზემო ქართლს”) გულისხმობდა. აღნიშნული საუკუნის 30-იან წლებიდან რუსეთის ჯარებმა ამ ტერიტორიების დაკავებისა და შემოერთების დიდი კამპანია წამოიწყეს, რაც საქართველოსათვის მათ დაბრუნებას ნიშნავდა. მაგრამ, ვინაიდან ეს პროცესი ქრისტიანული იმპერიის მიერ ხორციელდებოდა, ადგილობრივ მოსახლეობას ისლამის დაკარგვის შიში გაუჩნდა – ცარისტული რეჟიმი ისლამის მოწინააღმდეგე ძალად იქნა აღქმული. ამის გამო ამ კუთხეების მუსლიმებმა თურქეთში ემიგრაცია დაიწყეს (ქართველთა მუჰაჯირობა). 1878 წლიდან, აჭარის შემოერთების შემდეგ, ეს პროცესი გაღრმავდა, მაგრამ მაშინდელი ქართველი ინტელიგენციის, განსაკუთრებით კი ილია ჭავჭავაძისა და მისი თანამოსაგრეების ძალისხმევით შედეგად, ბევრი მუჰაჯირი მამაპაპაეულ კერას დაუბრუნდა.

ისლამმა კვალი ქართულ კულტურასა და ეთნოგრაფიულ ყოფაშიც დატოვა. “ოქროს ხანასა” და “მცირე აღორძინების” პერიოდებში (XI–XIII და XVI–XVIII სს.) ქართულ ენაზე მუსლიმური სიტყვაკაზმული მწერლობის თითქმის ყველა პირველხარისხოვანი ძეგლი ითარგმნა. უეჭველია, რომ გამუსლიმებულ ქართველთა შორის ბევრი სწავლისმოყვარე და ნიჭიერი პიროვნება იყო. მათგან ზოგიერთი მშობლიურ ენაზე აგრძელებდა მოღვაწეობას, მაგალითად, XVII საუკუნის ისტორიკოსი და ლექსიკოგრაფი ფარსადან გორგიჯანიძე, პოეტი იასე და სხვა, უმრავლესობა კი არაბულ, სპარსულ და თურქულენოვან გარემოს შეესისხლხორცა. მათი სახელების გამოვლენა და წარმოჩენა აღმოსავლეთმოდრონეების კვლევა-ძიების ერთ-ერთი საგანია. ცნობილია ქართული წარმოშობის ათობით სპარსული პოეტის სახელი (მაფჯი, მირზა მოჰამედ თაჰერ ნასრაბატი, ქაიხოსრო-ხანი, ზენიალ-ბეგი, ზურაბ-ბეგი, ქუჩუკ-ბეგი, მირზა ახმად გოჯი, იუსუფ გორჯი და ბევრი სხვა), რომელთა არაერთი სტრიქონი მსოფლიო პოეზიის შედევრთა შორის დგას. საყურადღებოა მუსლიმური არქიტექტურა საქართველოში. 1785 წელს შედგენილ თბილისის გეგმაზე ხუთი მეჩეთია დატანილი. XXI საუკუნეში მათგან მხოლოდ ერთი დარჩა. ბევრი მეჩეთი, ჯამე და მედრესე, რომელთაგან ზოგიერთი ხელოვნების ნიმუშს წარმოადგენდა, საბჭოთა რეჟიმის დროს განადგურდა.

გამუსლიმებული ქართველები, შუასაუკუნებრივი ეროვნულ-პოლიტიკური ხედვისა და მენტალიტეტის თანახმად, ქართველებად აღარ ითვლებოდნენ. ამ გაუგებრობისაგან მოსახლეობის დიდი ნაწილი გათავისუფლებული დღესაც არ არის, რაც ეროვნული ერთიანობის მიღწევას ხელს უშლის. ქართველი მოღვაწეები ილია ჭავჭავაძე, იაკობ გოგებაშვილი და სხვანი თანამემამულეებს თითოეული მოქალაქის სინდისისა და სარწმუნოების პატივისცემისაკენ მოუწოდებდნენ, ითვალისწინებდნენ იმ ფაქტს, რომ რელიგიური პლურალიზმი ცივილიზებული მსოფლიოს სტანდარტია და ამ მოვლენაში სახიფათო არაფერია. ი. გოგებაშვილმა, მაგალითად, მუსლიმი ბავშვებისათვის “დედაენის” საგანგებო

ვარიანტი ჩამოაყალიბა, ხოლო ი.ჭავჭავაძემ და ზ. ჭიჭინაძემ ქართველ მუსლიმებთან ეროვნულ-საგანმანათლებლო მუშაობის ისეთი პროგრამები და მეთოდები შეიმუშავეს, რაც სარწმუნოებრივ აქცენტებს გამორიცხავდა. იმდროინდელი პრესა (“დროება”, “ივერია”, “ცნობის ფურცელი” და სხვა) ყოველდღიურად აქვეყნებდა მასალებს მუსლიმთა სულიერი და ყოფითი პრობლემების შესახებ.

ვრცელი თემაა საქართველოს მორწმუნე მუსლიმთა თანამონაწილეობა საქართველოს სახელმწიფოებრივი აღმშენებლობის საქმეში. ამ მხრივ, თვალსაჩინოა აჭარაში მცხოვრები ქართველი მუსლიმების აქტიურობა. XIX-XX საუკუნეების მიჯნაზე მეშვე და ჰაიდარ აბაშიძეებმა, პატრიოტი მუსლიმი ქართველის, სანჯაყ-ბეგ აბაშიძის შთამომავლებმა, “ქართველ მუსლიმთა საქველმოქმედო საზოგადოება” და “სამუსლიმანო საქართველოს განმათავისუფლებელი კომიტეტი” ჩამოაყალიბეს. 1919-1921 წლებში გამოდიოდა გაზეთი “სამუსლიმანო საქართველო”. ქართველი მუსლიმების დიდი ნაწილი მიესალმა საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენასა და საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადებას. 1919 წელს ჩატარდა ქართველ მუსლიმთა ყრილობა, რომელმაც თანამორწმუნეებს ქვეყნის წინაშე მდგომი პრობლემების მოგვარებაში ძალისხმევის გააქტიურებისაკენ მოუწოდა. დამოუკიდებელი საქართველოს პირველ პარლამენტში წარმოდგენილი იყო ქართველ მუსლიმთა პარტია (მ. აბაშიძის მეთაურობით), რომელსაც საქართველოს მუსლიმი მოსახლეობის ინტერესების გამოხატვა ევალებოდა. მ. აბაშიძემ ერთ-ერთ ოფიციალურ სხდომაზე განაცხადა: “ნურავინ იფიქრებს, რომ სარწმუნოება და ეროვნება ერთი და იგივეა! გახსოვდეთ, რომ ჩვენი ხსნა, ჩვენი ბედნიერება საქართველოს ერთიანობაშია. გაუმარჯოს მთლიან საქართველოს!”.

ისლამისადმი კეთილგანწყობის მაგალითად საქართველოს მთავრობის ოფიციალური განცხადება გამოდგება, რომელიც 1920 წელს გაკეთდა: “...ნურავინ იფიქრებს, რომ სარწმუნოება ხელს შეუშლის ქრისტიან და მაჰმადიან ქართველების ერთობას. რჯული რჯულია, მაგრამ სისხლი და ეროვნება კიდევ სხვაა. ყოველი ქრისტიანი ქართველი ყოველთვის პატივს უნდა სცემდეს მაჰმადის რჯულს, რომლის აღმსარებელია მრავალი მილიონი სხვადასხვა ხალხი და რომელსაც მისდევს ჩვენი დვიძლი ძმებიც. მაჰმადის რჯული ჩვენი ძმების რჯულია და მუდამ განსაკუთრებული ყურადღებით უნდა ვეპყრობოდეთ მას. პატივს უნდა ვსცემდეთ ყოველი ადამიანის რჯულს, მით უფრო, ძმისას. უნდა გავიმეოროთ კიდევ ერთხელ: რჯული სხვადასხვა გვაქვს მაჰმადიან და ქრისტიან ქართველებს, მაგრამ ორივენი ერთი საქართველოს შეილება ვართ. ერთი ენა, ერთი სისხლი, ერთი ხასიათი გვაქვს. ჩვენი ძალა შეერთებაშია. ბედნიერებას მხოლოდ ერთობა და ძმობა მოგვიტანს”.

დასკვნა

წარმოდგენილ სტატიაში განხილულია საქართველოში მცხოვრებ ეთნიკურ უმცირესობათა რწმენა-რიტუალები, აგრეთვე თვითონ ქართველთა შორის არსებული სხვადასხვა რელიგიების ისტორიები. არსებული საკითხის ცოდნა აუცილებელია საქართველოს მოსახლეობისათვის, რადგან ის ხელს უწყობს ტოლერანტიზმსა და ერთიანი სახელმწიფო აზროვნების ჩამოყალიბებას. ტოლერანტობა საქართველოს სახელმწიფოში ოდითგანვე არსებობდა.

გაგრძელება შემდეგ ნომერში

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ნოვიკი ბენიამინ, ტოლერანტობის რელიგიურ-ფილოსოფიური საფუძვლები. “სოლიდარობა”, საქართველოს სახალხო დამცველის ყოველთვიური ჟურნალი, 2006წ, № 3'06
2. ებრაელები საქართველოში [http://www.georgianjews.org/stat.php?id=85&lang=gr&PHPSESSID=f6f845c7b542945192d170954ce79d72-](http://www.georgianjews.org/stat.php?id=85&lang=gr&PHPSESSID=f6f845c7b542945192d170954ce79d72)
3. ს. ბახია-ოქრუაშვილი, აფხაზთა ეთნოლოგია, 2011, თბილისი, 58.

რეზიუმე

პაატა ჩიკოვანი

ქართული სახელმწიფოს ეროვნული პოლიტიკა და საქართველოში მცხოვრები ეროვნული უმცირესობები ნაწილი II რელიგიები

სტატია წარმოადგენს სამეცნიერო ნაშრომთა კომპილაციას საქართველოს სახელმწიფოს ეროვნული პოლიტიკის ისტორიის შესახებ მე-20 საუკუნის მიწურულს და 21-ე საუკუნის დასაწყისში. წინა სტატიისაგან (ნაწილი I) განსხვავებით, ამ სტატიაში კონკრეტულად ვეხებით, საქართველოში მცხოვრები მოსახლეობის რელიგიებს, კონკრეტულად კი - იუდაიზმს, ქრისტიანობასა და ისლამს, მათ რწმენას, ტრადიციებს, საქართველოს კუთვნილ ტერიტორიაზე მათ განსახლებასა და სალოცავების ადგილებს.

საკვანძო სიტყვები: რელიგია, რწმენა, ტრადიცია, კულტურა.

Summary

Paata Chiqovani

National Policy of Georgian State and ethnic minorities living in Georgia Part II Religions

The article represents compilation of scientific works on history of Georgian State National Policy in the late XX and beginning of XI centuries. In difference from the previous article (part I) we are concretely referring to religions of Georgian population, their beliefs and traditions, resettling on Georgian territory and location of shrines. In the article we are referring to Judaism, Christianity and Islam.

Key words: religion, belief, tradition, culture.

Резюме

Паата Чиковани

Национальная политика грузинского государства национальных меньшинств, проживающих в Грузии Часть II Религии

Статья представляет собой компиляцию научных работ по истории национальной политики государства в конце 20-го века и в начале 21-го века. В отличие от предыдущей статьи (часть I), в этой статье мы рассматриваем в религии населения, проживающего в Грузии, в частности - иудаизм, христианство и ислам, их веру, традиции, их расселение на территории Грузии и место молитвы.

Ключевые слова: религия, вера, традиция, культура.

ავტორთა საყურადღებოდ!

სტატია უნდა წარმოადგინოთ 1 ცალად CD-R დისკით, ქართულ, რუსულ და ინგლისურ ენებზე, დაბეჭდილი სტანდარტული ფურცლის (A4 ფორმატი) ერთ გვერდზე, შემდეგი შრიფტებით: ქართული - "AcadNusx"-ით, რუსული - "Times New Roman"-ით, ინგლისური - "Sylfaen"-ით, ზომები: სათაურების შრიფტის ზომა 12, ხოლო ტექსტის - 10, ინტერვალის კი - 1,5, ზედა და ქვედა მინდორი - 2,5 სმ, მარჯვენა მინდორი - 1.5 სმ, მარცხენა კი 3 სმ, აზრები - 1,25სმ. გრაფიკები, სქემები და ფოტო მასალა წარმოდგენილი უნდა იყოს MS Word-ში.

სტატიაში დაცული უნდა იყოს შემდეგი მიმდევრობა: სტატიის დასახელება, ავტორის სახელის ინიციალი და გვარი, მონაცემები ავტორზე - სამუშაო ადგილი, ქვეყანა, საფოსტო ინდექსი, მისამართი, ელექტრონულ ფოსტა, გამოყოფილი - შესავალი, ამოცანის დასმა ან ძირითადი ტექსტი და დასკვნა, გამოყენებული ლიტერატურა, რეზიუმე (ქართულ, ინგლისურ და რუსულ ენებზე მაქსიმუმ 150 სიტყვა) - ავტორის სახელი და გვარი, სტატიის დასახელება, საკვანძო სიტყვები.

სტატიის მოცულობა არ უნდა იყოს 15 გვერდზე მეტი ლიტერატურის სიის და რეზიუმეების (ქართულ, ინგლისურ, რუსულ ენებზე) ჩათვლით.

სტატიაში უნდა გაშუქდეს: საკითხის აქტუალობა და სიახლე, კვლევის მიზანი, საკვლევი მასალა, მიღებული შედეგების განსჯა.

ფოტოსურათები უნდა იყოს კონტრასტული, ცხრილები, სურათები, ნახაზები და დიაგრამები - დასათაურებული და დანომრილი.

სამამულო ავტორების გვარები სტატიაში აღინიშნება სახელის ინიციალით, ხოლო უცხოურის - უცხოური ტრანსკლიპციით.

სტატიაში ბიბლიოგრაფიული სიები ანბანურად უნდა იყოს დალაგებული - ჯერ სამამულო, შემდეგ კი უცხოელი ავტორების (გვარი, ინიციალები, სათაური, წიგნის ან ჟურნალის დასახელება, გამოცემის ადგილი, წელი, ჟურნალის №). ტექსტში, კვადრატულ ფრჩხილებში, უნდა მიუთითოთ ავტორის შესაბამისი ნომერი ლიტერატურის სიის მიხედვით.

სტატიას უნდა ახლდეს დარგის სპეციალისტის დამოწმებული რეცენზია.

ავტორთა რაოდენობა არ უნდა აღემატებოდეს ხუთს.

რედაქცია იტოვებს უფლებას შეასწოროს სტატია, ტექსტზე მუშაობა და შეჯერება ხდება საავტორო ორიგინალის მიხედვით.

სტატია, რომელიც დასაბეჭდად წარდგენილი იყო სხვა რედაქციაში ან გამოქვეყნებული იყო სხვა გამოცემებში, დასაბეჭდად არ მიიღება.